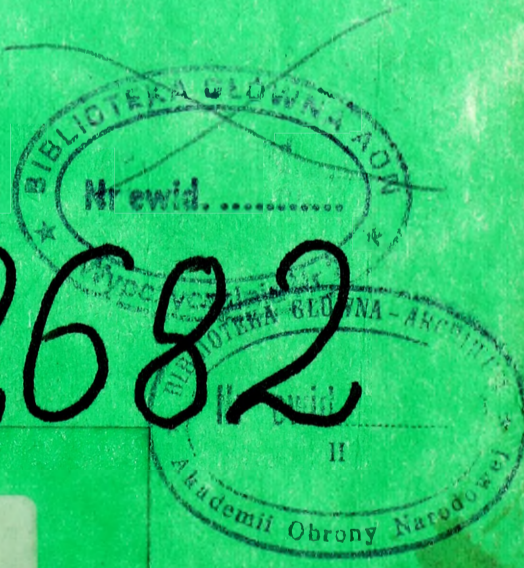

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

**DZIAŁANIA NIEREGULARNE
W OPERACJACH NA OBSZARZE KRAJU**
(materiały z konferencji naukowej)

62682

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/2775

05-002775-002-0

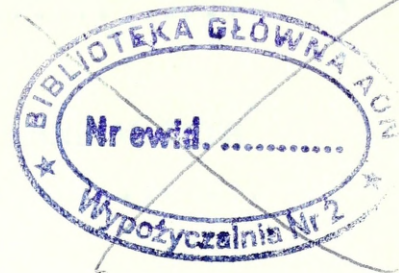
WARSZAWA

1995

KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

DZIAŁANIA NIEREGULARNE
W OPERACJACH NA OBSZARZE KRAJU

/Materiały z konferencji naukowej/

Redakcja: ppłk dypl. Stanisław KORZENIOWSKI

SPIS TREŚCI

	Strona
W S T Ę P	5
- płk prof.dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK	
I. Referat wprowadzający: DZIAŁANIA NIEREGULARNE WAŻNYM ELEMENTEM DZIAŁAŃ NA OBSZARZE KRAJU	7
- płk prof.dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK	
II. DYSKUSJA	
- Działania nieregularne - podstawową formą walki zbrojnej w obronie RP	24
płk dr Ryszard JAKUBCZAK	
- Działania nieregularne zgrupowań bojowych wojsk lądowych	42
mjr dypl.Kazimierz RAKOWSKI - WSO im.T.Kościuszki	
- Prowadzenie działań nieregularnych	52
kpt.dypl.Ryszard CHROBAK	
- Zabezpieczenie logistyczne wojsk podczas działań nieregularnych	64
płk dr Aleksander ŁOJKO	
- Węzłowe problemy organizacji i prowadzenia działań nieregularnych przez siły obrony terytorialnej	77
ppłk dypl. Hieronim SZAFRAN - ŚOW	
- Prowadzenie działań nieregularnych na terenie opa- nowanym przez przeciwnika siłami pułku OT	87
płk dypl. Jerzy KOSTOWSKI - POW	
- Wnioski do działalności szkoleniowej w zakresie prowadzenia działań nieregularnych	91
płk dypl. Jan KRYSTEK - Sztab Generalny Zarząd V	

W dniu 6.04.1995 r. odbyła się na Wydziale Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej międzynarodowa **Konferencja Naukowa** na temat działań nieregularnych w operacjach na obszarze kraju. Wzięli w niej aktywny udział przedstawiciele Akademii Wojskowej z Brna, Instytucji Centralnych i Okręgów Wojskowych oraz licznie przybyli nauczyciele akademicki i studenci Akademii Obrony Narodowej.

Niniejszy materiał zawiera referaty wygłoszone podczas konferencji i przekazane do sekretariatu. Są one opublikowane w wersji zdanej przez Autorów.

Płk prof.dr hab.Zbigniew ŚCIBIOREK

**DZIAŁANIA NIEREGULARNE
WAŻNYM ELEMENTEM DZIAŁAŃ NA OBSZARZE KRAJU**

(Referat wprowadzający)

Zmiany polityczno-militarne ostatnich lat wpłynęły na wiele zjawisk. W odniesieniu do naszego kraju radykalnym przeobrażeniem uległy założenia systemu obronnego. Obecnie w warunkach samowystarczalności obronnej zmieniły się też zadania poszczególnych komponentów sił zbrojnych w ewentualnych operacjach na obszarze kraju. Stosownie do przewidywanych potrzeb strategicznych i operacyjnych dokonały się określone przewartościowania w zadaniach dla wojsk operacyjnych, wojsk obrony terytorialnej i sił układu pozamilitarnego. Całkiem inaczej załamują się też zadania stojące przed społeczeństwem na ewentualność zaistnienia konfliktu zbrojnego.

Rozpatrując różne zjawiska przyszłych działań wojennych trzeba postrzegać ich złożoność oraz to, że prowadzone byłyby na obszarze własnego kraju. Z faktu tego wynika dość istotny wniosek. Nadrzędnym celem podejmowanych działań, każdej operacji musi być dążenie do możliwie jak najpłytszego ustąpienia w głąb Rzeczypospolitej. W innym bowiem układzie trudno będzie mówić o zachowaniu państwowości i funkcjonowaniu suwerennego kraju.

Powyższe, bardzo skrótowo przybliżone, fakty dają jeszcze bardziej złożony obraz gdy zderzymy się z przewidywanym charakterem współczesnych operacji zaczepnych, a więc działań jakie byłyby prowadzone w trakcie ewentualnej agresji przeciwko naszemu państwu. Możliwości środków walki, struktury organizacyjne i wyposażenie nowoczesnych armii oraz koncepcje działań ofensyw-

nych upoważniają do stwierdzenia, że ewentualne działania wojenne będą wysoce manewrowe, prowadzone w szybko zmieniających się warunkach. Zapewne nie do rzadkości należeć będą przypadki radykalnych przewartościowań różnej skali. Powietrzno-lądowy charakter działań, prowadzonych przy silnym wsparciu ogniowo-radioelektronicznym, nada toczonym walkom i bitwom wymiaru przestrzennego. Są podstawy przypuszczać, że klasyczna, w dotychczasowym rozumieniu linia frontu (styczności wojsk) nabierze nowego wymiaru. O sukcesie bezpośrednio ścierających się ze sobą oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych zadecyduje nie tylko rozwój wydarzeń na linii styczności wojsk. Niebagatelne znaczenie odegrają również różnego rodzaju akcje i działania podejmowane w głębi ugrupowania bojowego i operacyjnego, a nawet strategicznego.

Na ogół w poglądach dotyczących działań w głębi ugrupowania przeciwnika zakładano, że są niepożądanym fragmentem walki zbrojnej, do którego należy przechodzić jedynie w wypadku, gdy zachodzi konieczność ratowania sił przed ich całkowitym zniszczeniem. Obecnie tego typu pogląd można uznać za bezpodstawny. Uważanie bowiem działań w głębi ugrupowania przeciwnika za sposób pozwalający jedynie na wyjście z trudnej sytuacji oznacza niedocenianie możliwych korzyści płynących z faktu obecności wojsk własnych w ugrupowaniu nieprzyjaciela. Wymagać to będzie podjęcia przez niego wielu przedsięwzięć zabezpieczających oraz wydzielenie znacznych sił do ich zwalczania. Takie oddziaływanie w poważnym stopniu ograniczy przeciwnikowi swobodne wykorzystywanie poszczególnych elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego), a z drugiej strony ułatwi własnym wojskom prowadzenie operacji obronnych.

Obrona Rzeczypospolitej nabiera nowego znaczenia, zwłaszcza

że siły przeznaczone do jej prowadzenia stają się coraz mniejsze. Powstaje więc problem obrony dużego obszaru małymi siłami. Próbą rozwiązania tego problemu jest obrona manewrowa, uznawana za sposób walki w przeważającymi siłami przeciwnika, polegający na zadawaniu mu maksymalnych strat, kosztem stopniowej utraty terenu, który będzie odzyskiwany w wyniku zwrotów zaczepnych, wykonywanych po zatrzymaniu agresora, W tym też kontekście, manewrowy charakter działań i brak typowych frontów ciągłych stwarza spore szanse pomyślnego prowadzenia działań w ugrupowaniu przeciwnika. Ostatnio mówi się o nich coraz więcej. Dlatego też w dalszej treści przedstawiony zostanie pogląd autorów na problematykę tych działań w ewentualnych operacjach na obszarze kraju.

Doświadczenia bojowe wskazują niezbicie, że oddziały, pododdziały, a nawet luźne grupy i pojedynczy żołnierze powinni opanować zasady prowadzenia zorganizowanej walki i umieć walczyć nawet wtedy, gdy nie mają precyzyjnych i wyraźnych rozkazów. To samo dotyczy sytuacji, które mogły zaistnieć w warunkach odcięcia danego zgrupowania wojsk lądowych od sił głównych. Jest to istotne, bowiem takich sytuacji na przyszłym polu walki może być wiele i mogą one występować dość często. Innymi słowy oznacza to, że wojska które znalazły się poza linią frontu też powinny być przygotowane do dalszego prowadzenia działań bojowych. Sądzić należy również, że niejednokrotnie dowódca zdecyduje o tym by pozostawić określone zgrupowanie sił w obszarze z którego ustępuje. Z tego wynika, że przejście do działań w ugrupowaniu przeciwnika może być wymuszone (nieplanowe) lub zamierzone (planowe).

Znacznie korzystniejszy jest ten drugi przypadek. Planowe pozostawienie danego zgrupowania wojsk lądowych do działań wewnątrz ugrupowania przeciwnika nie spowoduje zerwania ścisłej

więzi z wojskami operacyjnymi (siłami głównymi). To z kolei oznacza, że wraz z utrzymywaniem łączności istnieje możliwość wykonywania pewnych zadań w warunkach współdziałania z macierzystym ZT(ZO). Z jego też strony można liczyć niekiedy na wsparcie ogniowe i uzupełnienie niektórych środków materiałowych drogą powietrzną.

Planowe przejście wydzielonych sił lub utworzonego zgrupowania do działań w głębi ugrupowania przeciwnika nie powinno narzucać im scenariusza przebiegu wykonywania poszczególnych zadań bojowych czy akcji. Pomimo widocznej potrzeby kierowania się podczas ich prowadzenia pewnymi zasadami, to jednak należy dążyć do tego aby wojska miały jak największą swobodę realizacji zadań i przejawiania inicjatywy.

W tym miejscu zasadnym wydaje się przeanalizowanie składu i głębokości działania własnych zgrupowań wojsk lądowych w ugrupowaniu strony przeciwnej. Rozstrzygnięcie tych kwestii jest o tyle istotne ponieważ rzutować będzie na kolejne zagadnienia poruszanego tematu. Jest to ważne i dlatego, że niejednokrotnie pojawiają się wizje ewentualnych działań, tworzone na bazie doświadczeń drugiej wojny światowej i wniosków wynikających z bitew i operacji prowadzonych na froncie wschodnim.

Chcąc jednak odnieść się do podniesionego problemu składu i głębokości działania wojsk w ugrupowaniu przeciwnika celowym wydaje się przybliżenie pewnych faktów. Jest rzeczą zrozumiałą, że wojska prowadzące działania zaczepne są odpowiednio ugrupowane. Z reguły jest ono wypadkową potrzeb wynikających z konieczności zachowania możliwości potęgowania uderzenia a pewnymi uwarunkowaniami bezpieczeństwa na polu walki i ogólnych zasad prowadzenia działań ofensywnych. Najbardziej zagęszczone jest ugrupowanie pierwszorzutowych związków taktycznych (dywizji) i korpusów

armijnych. Na głębokości ich ugrupowania, która na ogół sięga do 100 km, znajduje się stosunkowo dużo sił i środków. W różnych rejonach rozmieszczone są poszczególne elementy ugrupowania bojowego i operacyjnego oraz siły i środki, które z różnych przyczyn znalazły się w głębi, z dala od linii styczności walczących wojsk. Część z nich została rozmieszczona tam po wykonaniu określonych zadań poza linią frontu. Niejednokrotnie rozmieszczenie niektórych oddziałów (związków taktycznych) będzie konsekwencją bardzo dynamicznego pola walki lub praktycznym wyrazem przestrzegania jednej z zasad sztuki wojennej jaką jest zachowanie zdolności bojowej.

Powyższe fakty oznaczają, że stosunkowo zwartym, wieloelementowym ugrupowaniom pierwszorzutowych korpusów przeciwnika nie ma korzystnych warunków do działania większych zgrupowań wojsk obcych. Ponadto trzeba pamiętać i o tym, że najlepiej wyszkolone i wyposażone są właśnie siły przewidziane do pierwszego rzutu, mające działać jako awangardowe. W świetle tych uwarunkowań trudno sobie wyobrazić sytuację by zwarte zgrupowanie wojsk własnych np. pułk (brygada) czy dywizja mogła działać w sposób wysoce manewrowy poza linią frontu. W wyniku prowadzenia uporczywych walk obronnych tego typu ugrupowanie może zostać okrążone. Nie wyobrażam sobie jednak sytuacji by tak duży organizm mógł dłużej działać w ugrupowaniu pierwszorzutowego nacierającego korpusu. Nawet gdyby udało się wyrwać z okrążenia to są podstawy przypuszczać, że przy takim zagęszczeniu wojsk przeciwnika stosunkowo szybko zostanie osaczone w kolejnym rejonie. Sądę, że różnego rodzaju analogie do wędrujących kotłów z roku 1941 lub 1944 są próbą bezkrytycznego przenoszenia doświadczeń bojowych sprzed pół wieku i adaptowania ich do diametralnie innej sytuacji, w której głębia rozpatrywanego zjawiska nabiera wymia-

ru szczególnego. Zmieniło się także wyposażenie wojsk, które bez specjalistycznego i wieloasortymentowego "żywienia" nie jest w stanie "żyć" i wykonywać zadań bojowych.

Czy podobnego rodzaju argumentacja jest do przyjęcia w odniesieniu do pododdziałów? Najbardziej lapidarnie można odpowiedzieć, że nie. Im mniejsze bowiem zgrupowania wojsk to tym łatwiej jest im przebywać na terenie zajęтым przez przeciwnika. Ponadto niebagatelną rolę odgrywa fakt, że omawiane działania rozpatrujemy na obszarze własnego kraju, gdzie ludność cywilna (miejskowa) może być postrzegana jako sprzymierzeniec wojsk, które znajdują się poza linią frontu.

Z wcześniej przeprowadzonej analizy wynika, że możliwości działania większych zgrupowań wojsk własnych istnieją w głębi ugrupowania przeciwnika, powyżej 100 kilometrów. W tym jednak miejscu rodzą się różnego rodzaju refleksje czy też pytania. Godnym głębszego zastanowienia się są kwestie związane z ogólnym modelem prowadzenia operacji obronnych na obszarze kraju.

Rodzi się bowiem pytanie: czy z góry możemy zakładać tak głębokie ustąpienie w głąb kraju? Jeśli tak, to jakimi siłami rozbijemy te wojska przeciwnika, które znalazłyby się na obszarze Rzeczypospolitej? Sądzę, że tylko z pozoru poruszane kwestie nie korespondują z tematem niniejszego artykułu. Głębia rozpatrywanego zjawiska rzutuje bowiem realność zaistnienia sytuacji, że w miarę zwarty oddział czy związek taktyczny mógłby zostać niezauważony przez przeciwnika i przeczekać w względnym spokoju przez kilka lub kilkanaście dni. Trudno wyobrazić sobie taki rozwój wydarzeń, by w warunkach naszego kraju i przy tak doskonałych środkach i systemach rozpoznania (oraz rażenia - podkr. Z.S.) potencjalny przeciwnik pominął sprawę wojsk znajdujących się w jego ugrupowaniu. Nie neguję w ogóle możliwości przeżycia

oddziału (zgrupowania ekwiwalentnego). Przy spełnieniu szeregu warunków jest to możliwe. Przede wszystkim musiałby zostać rozczłonkowany na poszczególne pododdziały, które przy pomocy przyjaźnie nastawionej ludności cywilnej mogłyby dłużej przebywać w ukryciu, będąc niezauważonym przez przeciwnika. By jednak oddział był zwartym organizmem wojskowym nieodzownym byłoby utrzymywanie łączności, co wcale nie wydaje się być sprawą łatwą. Istotną kwestią pozostałoby również ukrycie znacznej ilości sprzętu bojowego. Stosownych zabiegów wymagałoby także rozstrzygnięcie zagadnień związanych z uzupełnieniem środków materiałowych, przede wszystkim amunicji. Przybliżone problemy są bardzo istotne, a jednocześnie złożone, trudno więc oczekiwać by mogły być poprawnie rozwiązane w ugrupowaniu pierwszorzutowych korpusów nacierającego przeciwnika podczas prowadzenia dynamicznych działań bojowych. Dlatego sądzić należy, że większe zgrupowania wojsk własnych, jak na przykład zwarty pułk (brygada) w sposób zamierzony mogą znaleźć się w głębi ugrupowania strategicznego przeciwnika.

Złożony charakter przewidywanych operacji nie wyklucza, że powstaną okoliczności (sytuacje), w których wojska będą zmuszone podejmować działania w głębi ugrupowania przeciwnika w sposób wymuszony (nieplanowo). Nie ulega wątpliwości, że odbywać się to będzie w sytuacjach szczególnie trudnych, często krytycznych, podyktowanych obiektywną rzeczywistością pola walki. Nie rzadko celem działania będzie zachowanie zdolności bojowej wojsk, jak również stworzenia warunków do połączenia się z siłami głównymi. Pododdziały (małe zgrupowania taktyczne) przejdą do działań wymuszonych wówczas, gdy nie będą w stanie uniknąć sytuacji zagrażających odcięciem ich od wojsk własnych. Sytuacjami takimi mogą być:

- niekorzystne ukształtowanie linii styczności wojsk stawiające broniące się wojska w oskrzydającym położeniu;
- uporczywa obrona miast, osiedli, ważnych obiektów podczas prowadzenia przez przeciwnika natarcia w szybkim tempie;
- prowadzenie działań obronnych w terenie uniemożliwiającym manewr odwrotowy (przeszkoda wodna, brzeg morza, teren lesisto-jeziorny);
- odcięcie dróg wycofania;
- odcięcie przez przeciwnika części sił wykonujących kontratak lub przeciwuderzenie;
- długotrwała walka w okrążeniu, wyczerpanie się zapasów i brak szans utrzymania bronionego rejonu;
- zmasowane użycie sił aeromobilnych.

Wymienione okoliczności odizolowania określonych zgrupowań wojsk lądowych od sił głównych nie wyczerpują szerokiej gamy możliwych przypadków. Może ich być wiele innych, trudnych nawet do określenia. Podane powyżej wydają się być jednak najbardziej typowe, najczęściej możliwymi do zaistnienia.

Cel działania zgrupowań taktycznych działających w ugrupowaniu przeciwnika może być różny. Wynikać on będzie głównie z aktualnego charakteru działań na froncie i perspektywy rozwoju sytuacji w danym obszarze (na określonym kierunku operacyjnym). Niebagatelną rolę odegrają też okoliczności przejścia do działań w ugrupowaniu przeciwnika.

W świetle powyższych uwarunkowań przypuszczalny cel działania wojsk własnych w ugrupowaniu przeciwnika może sprowadzać się do:

- zakłócania (dezorganizowania) działań przeciwnika i funkcjonowania jego zaplecza;
- pomocy siłom głównym wojsk własnych w realizacji określonych

zadań;

- przetrwania okresu izolacji i połączenia się z wojskami własnymi;
- tworzenia warunków do organizowania się różnego rodzaju grup oporu i zgrupowań partyzanckich.

Osiągnięcie takich celów głównych możliwe będzie poprzez realizację następujących grup zadań przedstawionych na rys. 1 i 2.

Realizacja możliwych zadań bojowych będzie uzależniona od wielu czynników, spośród których istotne znaczenie odegrają możliwości bojowe oraz istniejące współdziałanie, czy też jego brak z siłami głównymi. W każdej sytuacji niebagatelną rolę odegrają warunki terenowe i postawa ludności cywilnej oraz różnego rodzaju elementów sił układu pozamilitarnego funkcjonujących w danym rejonie. Trzeba mieć na uwadze i to, że wojska prowadzące działania w ugrupowaniu przeciwnika nie mogą liczyć na sukces w wyniku stworzenia przewagi. W zamian za to atutem tych wojsk powinno być dążenie do osiągnięcia zaskoczenia, umiejętnie zaplanowany, zabezpieczony i przeprowadzony manewr, wykorzystanie właściwości terenu. Wiele zależeć będzie od dużej aktywności i manewrowości. Niebagatelną rolę odegra odpowiednio zorganizowany system zdobywania i przekazywania informacji, co w przypadku działania wewnątrz ugrupowania przeciwnika trzeba będzie organizować na całkiem odmiennych zasadach niż w klasycznych działaniach bojowych.

W dotychczasowych rozważaniach nie starano się określać działań, jakie mogą prowadzić określone zgrupowania wojsk lądowych, które znalazły się w głębi ugrupowania przeciwnika. Z tytułu artykułu jednoznacznie wynika, że mają to być działania nieregularne. Już w samym ich określeniu zawarta jest ich istota

oraz swego rodzaju kryterium odróżniające tego rodzaju działania od tych, co są prowadzone w sposób regularny przez wojsk operacyjne na linii frontu - bezpośrednich walk. Czy jednak tego typu kryterium jest podstawowym, pozwalającym wyróżnić działania nieregularne spośród szerokiego spektrum działań bojowych? Sądzę, że pozytywna odpowiedź nie byłaby pozbawiona pewnych mankamentów lub nieścisłości. Pierwsze zastrzeżenie wynika z samego wyrazu "działania". W terminologii wojskowej to bardzo ogólne pojęcie nie jest dowiązane do szczebla organizacyjnego wojsk. Skoro jednak wcześniej zostały sformułowane wnioski, iż w ewentualnych działaniach wojennych na obszarze kraju, w głębi ugrupowania przeciwnika mogą znaleźć się zgrupowania taktyczne, to logiczną tego konsekwencją powinno być określenie "walka". Z uwagi jednak na złożony charakter prowadzonych walk oraz specyfikę wykonywania zadań bojowych można pozostać przy określeniu "działania", co wyraźniej będzie charakteryzowało poczynania wojsk własnych wewnątrz ugrupowania przeciwnika i terenie zajęтым przez agresora.

Jest jeszcze inny niemniej ważny argument przemawiający za określeniem rozpatrywanej problematyki jako działanie. Akcentujemy wielowymiarowy, przestrzenny charakter przyszłych walk, bitew i operacji. To oznacza, między innymi, że wojska operacyjne mogą prowadzić działania regularne znajdujące się w różnej sytuacji, nawet jako oddział wydzielony (rajdowy) czy desant powietrzny wewnątrz ugrupowania przeciwnika. Zasadnym wydaje się więc poszukiwać innych kryteriów i cech wyróżniających rozpatrywane działania od innych rodzajów działań taktycznych.

Istotnym jest też przedstawienie cech wspólnych lub odróżniających działania nieregularne od działań rajdowych, specjalnych i partyzanckich oraz działań desantu powietrznego. Najbar-

dziej widoczne różnice tkwią w przeznaczeniu, składzie i sposobie działania. Dlatego też to głównie będzie przedmiotem dalszej analizy w celu wykazania różnic (odmienności) działań nieregularnych od innych działań prowadzonych również w ugrupowaniu przeciwnika.

Działania rajdowe są jednym z możliwych sposobów działania oddziałów wydzielonych. Z tego też względu wydaje się, że nie ma uzasadnionej potrzeby mówienia o oddziałach (grupach) rajdowych, lecz po prostu o oddziałach wydzielonych prowadzących działania rajdowe. Z faktu tego wynika oczywisty wniosek, że działania rajdowe są elementem ściśle współdziałającym z systemem walki (bitwy) szczebla organizującego ten element ugrupowania bojowego (operacyjnego). Najczęściej przyjmuje się, że oddział wydzielony może działać w sile do pułku zmechanizowanego włącznie. Mówi się o łączeniu działań rajdowych z działaniami śmigłowców szturmowych. Celowe może okazać się nawet włączenie śmigłowców szturmowych bezpośrednio w skład oddziałów wydzielonych i prowadzenie rajdów powietrzno-lądowych. Istotnym jest i to, że czas prowadzenia (trwania) działań rajdowych najczęściej ograniczony będzie zużyciem środków materiałowych lub wykonaniem określonych zadań bojowych. Z powyższych faktów dość wyraźnie zarysowuje się różnica działań rajdowych i działań nieregularnych. Te drugie mogą liczyć na pewne wsparcie sił głównych, jeśli ich przejście do działań w ugrupowaniu przeciwnika nastąpi w sposób planowy. W innym przypadku trudno realnie rozważać ewentualność silnego ogniowo-radioelektronicznego oddziaływania (pomocy) od sił głównych. Niezależnie od sposobu i warunków przejścia do działań nieregularnych mało prawdopodobne wydaje się też ich prowadzenie w wymiarze powietrzno-lądowym. Wielce złożonym jest również sprecyzowanie czasu trwania działań nieregularnych, co możliwym

jest do określenia w przypadku organizacji oddziałów wydzielonych (rajdowych). Jednak w wypadku wykonania zadania i niemożności połączenia się z siłami głównymi oddział wydzielony prowadzący działania rajdowe może przejść w sposób wymuszony do działań nieregularnych w ugrupowaniu przeciwnika.

W najbardziej ogólnym znaczeniu działania specjalne stanowią połączenie działań rozpoznawczych, dywersyjnych i sabotażowych w ugrupowaniu przeciwnika. Zadaniem tego rodzaju działań sił elitarnych, specjalnie szkolonych, jest zdobywanie danych o ważniejszych obiektach przeciwnika i ich niszczenie; przeprowadzanie akcji sabotażowych, terrorystycznych i dywersyjnych; organizowanie grup zbrojnego podziemia; prowadzenie wrogiej propagandy i rozprzestrzenianie nieprzyjaznych informacji; realizowanie karnych ekspedycji przeciw siłom patriotycznym w kraju. Działania specjalne mogą być organizowane i prowadzone na szczeblach operacyjnych lub strategicznych. W celu zwiększenia ich skuteczności z reguły są wykonywane równoległe z przedsięwzięciami wojny psychologicznej. Oznacza to, że działania nieregularne pod względem sposobu realizacji niektórych zadań są zbliżone do wykonywanych przez siły specjalne. Zasadnicza różnica polega w sposobie przygotowania się do prowadzenia działań, technice wykonywania zadań bojowych, użytych sił i środków. Ponadto działania specjalne są istotnym elementem prowadzonych działań wojennych i są ściśle związane z innymi akcjami, nie zawsze często militarnymi.

Kolejną dość często spotykaną formą działań bojowych w ugrupowaniu przeciwnika są desanty powietrzne. Ich głównym zadaniem jest na ogół uchwycenie rejonu lub obiektu w ugrupowaniu przeciwnika i utrzymanie go do czasu podejścia własnych wojsk. Zasady wykorzystania desantów powietrznych i wynikające z tego

zadania pozwalają wyeksponować zasadniczą różnicę w przeznaczeniu i sposobie walki analizowanych działań. Sprowadza się ona do tego, że istotą działań nieregularnych jest ruch, koncentracja sił do wykonania określonego zadania bojowego, a następnie szybki odskok do innego rejonu i nierzadko dekoncentracja. Rozpatrywane działania nie mają więc na celu utrzymania opanowanego obiektu, a jego zniszczenie lub dezorganizowanie działania w określonym rejonie (na danym kierunku).

Podobnie rzecz się ma w odniesieniu do działań partyzanckich, które niejednokrotnie są utożsamiane z działaniami nieregularnymi. Najczęściej przyjmuje się, że działania partyzanckie to kierowane działania bojowe prowadzone przeciwko okupantowi lub rodzimej władzy przez siły rekrutujące się z miejscowej ludności bądź z rozbitych jednostek wojskowych. Określone zadania wykonywane są w formie działań lokalnych, dywersji i sabotażu.

Powyższe sformułowania pozwalają określić działania partyzanckie jako jedność natarcia, manewru i odwrotu. Jest to bowiem istotna zasada taktyki partyzanckiej. Każdy oddział działa w określonym rejonie, zapewniając sobie bazy zaopatrzenia i wypoczynku (odtworzenie zdolności bojowej). Akcje wykonuje na różne obiekty w rejonie działań. Atak przeprowadzany jest z zaskoczenia i dlatego częstym sposobem działania są zasadzki i działania nocne. Taktykę przeprowadzenia akcji partyzanckiej można określić jako atak na określony obiekt oddalony od miejsca pobytu oddziału z wykorzystaniem elementu zaskoczenia. Po wykonaniu zadania następuje natychmiastowe wycofanie w bezpieczny rejon.

Tak charakterystyczny sposób prowadzenia walki ukazuje różnice między działaniami partyzanckimi a nieregularnymi. Wynikają one już z powszechności ruchu partyzanckiego osiąganego przez włączenie społeczeństwa do akcji zbrojnych. W działaniach party-

zanckich należy mówić raczej o ogólnym kierownictwie walką zbrojną ze strony władz zwierzchnich, niż o dowodzeniu grupami, oddziałami, co jest domeną działań nieregularnych.

Działania w ugrupowaniu przeciwnika stanowią w większości przypadków połączenie obrony, natarcia, rajdów, działań specjalnych, desantowych, partyzanckich oraz nieregularnych. Może zaistnieć sytuacja, że te same wojska będą prowadzić różne rodzaje walki - jedne mogą się bronić, inne prowadzić rajd, a jeszcze inne podejmą działania nieregularne. Istotnym jest również dostrzeganie prowadzenia działań w głębi ugrupowania przeciwnika przez określone zgrupowanie wojsk własnych, ale wykonujące zadania bojowe przez doraźnie utworzone zgrupowania taktyczne. Choć mogą działać w różnym miejscu, to tym co ich łączy będzie wspólny cel działania.

W działaniach nieregularnych rozproszenie, choć na ogół kojarzy się ze zjawiskiem niekorzystnym też ma sens. Dowodem tego może być zachowanie skrytości, którą można osiągnąć poprzez unikanie zbędnych starć z przeważającymi siłami przeciwnika, przemieszczanie się w warunkach ograniczonej widoczności oraz skuteczne ukrywanie się szczególnie w momentach największego zagrożenia. Oznacza to, że w sprzyjających okolicznościach rozdzielenie określonego zgrupowania na liczebnie niewielkie, wysoce ruchliwe i zdolne do samodzielnych akcji grupy, będzie stwarzać korzystniejsze warunki do prowadzenia działań w głębi ugrupowania przeciwnika. Tu jednak pojawia się kolejny problem. Jest nim możliwość koncentrowania się tych rozproszonych sił w celu wykonania uderzeń w określonym miejscu i czasie. Czy nie będzie miało to nic wspólnego z uderzeniem, jakie na przykład obserwujemy podczas wykonywania kontrataku czy przeciwuderzenia. Do skumulowania sił do realizacji określonego zadania trzeba bę-

dzie odpowiedniego przygotowania, starannego zorganizowania współdziałania i zabezpieczenia bojowego oraz zgrania wielu przedsięwzięć w czasie i terenie. Z uwagi na wcześniej przybliżone uwarunkowania działań nieregularnych grupowanie się tych sił powinno być krótkotrwałe. Po wykonaniu zadania siły działające w ugrupowaniu przeciwnika powinny się jak najszybciej rozproszyć przechodząc na własne kierunki lub do wcześniej określonych rejonów. Dokonując uogólnienia mogą to być działania prowadzone:

- W określonym terenie;
- Na kierunku;
- Sposobem kombinowanym.

Idea działań nieregularnych opierać się będzie na dwóch sposobach postępowania. *Pierwszy* - to przetrwanie dla samozachowania, a *drugi* - kontynuowanie walki, stosownie do warunków zaistniałej sytuacji. Przetrwanie dla samozachowania może być brane pod uwagę tylko w tych wypadkach, kiedy żołnierze są wyczerpani, nie mają dostatecznej ilości broni, amunicji i innego zaopatrzenia, a więc nie będą czasowo posiadać możliwości podjęcia walki z przeciwnikiem. Przetrwanie może być więc często pierwszym etapem wymuszonych działań nieregularnych.

Taktyka działań nieregularnych w połączeniu z możliwymi warunkami przejścia do nich rodzi swoistą potrzebę rozstrzygnięcia kilku kwestii o znaczeniu podstawowym. Są one istotne, zwłaszcza podczas przechodzenia do działań nieregularnych w sposób planowy, z góry zamierzony.

Powyższy fakt postrzegania działań nieregularnych, jako znaczącego elementu prowadzonych działań bojowych, nakazuje wyprzedzająco podjąć określone decyzje. Ze wszech miar wskazanym jest aby dane zgrupowanie wojsk lądowych wcześniej wiedziało o

ewentualności przejścia do działań w ugrupowaniu przeciwnika. Jest to nieodzowne by móc mówić o ich zamierzonym prowadzeniu. Wcześniej trzeba rozstrzygnąć wiele kwestii z obszaru przewidywanego współdziałania. W miarę rozwoju wydarzeń należy też stopniowo tworzyć określone zgrupowania bojowe, charakteryzujące się dużą autonomicznością i manewrowością (ruchliwością). Należy więc rozstrzygnąć sprawy związane z wyposażeniem bojowym tych zgrupowań, mając ciągle na względzie fakt, że będą one działać w dość zagęszczonym (zwartym) ugrupowaniu przeciwnika.

Aby został spełniony warunek zapewnienia dużej manewrowości (ruchliwości) koniecznym będzie organizowanie grup stosunkowo nielicznych, dysponujących jedynie lekkim uzbrojeniem bez większego zbędnego wyposażenia. Istotne znaczenie będzie miała możliwość realizacji różnorodnych zadań. Dlatego w skład tworzonych zgrupowań powinni wchodzić żołnierze różnych specjalności.

Priorytetowo należy traktować problem dowodzenia w trakcie prowadzenia działań nieregularnych. Kierowanie wieloma grupami rozrzuconymi na stosunkowo dużym obszarze, w ugrupowaniu przeciwnika będzie problemem skomplikowanym, wymagającym specjalnych przedsięwzięć.

x

x

x

Sądzę, że przybliżenie wybranych problemów działań nieregularnych sprawi, że zainteresowanie tymi działaniami znacznie się zwiększy. Nie powinny być one postrzegane jako ostateczna forma walki, w której obrońca traci inicjatywę i panowanie nad sytuacją. Dobrze zorganizowane i przygotowane mogą być wysoce aktywnym

elementem działań bojowych. Natomiast w wypadku braku możliwości prowadzenia zorganizowanej obrony, inicjatywa dowódców i żołnierzy pozostałych w ugrupowaniu przeciwnika pozwoli stawić opór i niszczyć agresora na okupowanym terytorium.

Każdy rodzaj walki przynosi zamierzony skutek, jeżeli jest dobrze przygotowany i zdecydowanie prowadzony. Oznacza to, że siły przeznaczone do prowadzenia działań nieregularnych powinny być w stanie, możliwie najmniejszym kosztem przy wykorzystaniu wszystkich możliwych sposobów, zadać jak największe straty przeciwnikowi.

Jednocześnie, taktyka walki nieregularnej wymaga odpowiedniego przygotowania. Z małymi wyjątkami są to bowiem działania drobnych pododdziałów uzbrojonych w zasadzie tylko w broń lekką, predysponowaną do walki z niewielkiej odległości. Jest to taktyka działania nakazująca szukania rozwiązań z reguły nie w przewadze materialnej, lecz w przewadze psychologicznej nad przeciwnikiem, bazująca na zaskoczeniu, sprycie i przebiegłości oraz podstępnie, a także na lepszym indywidualnym wyszkoleniu żołnierzy, większej ich wytrzymałości oraz sprawności fizycznej i psychicznej.

Płk dr Ryszard JAKUBCZAK

DZIAŁANIA NIEREGULARNE - PODSTAWOWĄ FORMĄ WALKI ZBROJNEJ W OBRONIE RP

Przestrzeń obronna Polski jest tak duża w stosunku do możliwości jej "zagospodarowania" obronnego przez wojska operacyjne, że mogą one bronić zgodnie z "normami operacyjno-taktycznymi" tylko 3% kraju. Użycie sił zbrojnych tylko do przesłaniania lub linearnego ich rozmieszczenia - jak to jeszcze niekiedy się proponuje (posiłkując się naszą koncepcją z okresu tuż przed wybuchu drugiej wojny światowej) - nie może dać pozytywnych rezultatów, gdyż spowoduje jedynie rozerwanie typowych dla wojsk operacyjnych szyków bojowych i utratę przez to właściwej im w odpowiednim ugrupowaniu skuteczności bojowej. "Przecwiczony" taki wariant działań obronnych w 1939 r. (*wydłużono pasy obrony dywizji i brygad do niemożliwych do obrony szerokości*) był dla nas tragiczny, toteż między innymi i z tego powodu jest nie do przyjęcia. Schematyzm natomiast dominujący w Układzie Warszawskim - co do ugrupowania wojsk i form prowadzenia natarcia i obrony - nie jest odpowiednim rozwiązaniem, gdyż nie zapewnia skutecznej obrony militarnej Polski z uwagi na dysproporcje między siłami a potrzebami obronnymi.

Chcąc obecnie wykorzystywać siły zbrojne regularnie (typowo, "klasycznie") należałoby robić to mimo wszystko w bardzo manewrowy sposób i to na znacznych obszarach. We współczesnych warunkach prowadzenia walki oznacza to, iż trzeba mieć zapewnioną osłonę przed oddziaływaniem przeciwnika z powietrza - tj. znaczną liczbę równie manewrowych środków przeciwlotniczych i lotnictwo do panowania w powietrzu. Tymczasem, obie te grupy środków walki są bardzo kosztowne i póki co mało które państwo posiada je w zadawalającym liczebnie i stosownym do potrzeb potencjale.

Skąd też zachodzi konieczność wyzyskania takich form walki zbrojnej, które "inaczej" pozwolą użyć nie tylko wojsk operacyjnych, ale i tworzonych wojsk obrony terytorialnej dla zapewnienia skutecznej obrony Polski.

Ogólna przewaga potencjału militarnego agresora względem państwa napadanego pozwala być przeświadczonym, iż w starciu ze słabszą stroną konfliktu odniesie sukces wojenny. Agresor ponadto ma możliwość dodatkowego wykorzystania innych atutów swoich sił zbrojnych. Są to:

- zaskoczenie strategiczne;
- inicjatywa strategiczna;
- przewaga miejscowa (wielokrotna) oraz techniczna (m.in. w powietrzu).

Odnosząc więc teorię do praktyki widzimy, że nawet po zrealizowaniu postanowień CEF-1, niektórzy z naszych sąsiadów będą posiadać taki potencjał sił zbrojnych, który pozwala im mieć nad nami przewagę ogólną w wojskach lądowych w stosunku większym jak 3 : 1, a miejscową - wielokrotnie wyższą. Ich lotnictwo może zapewnić im panowanie w powietrzu uniemożliwiając manewr naszych wojsk operacyjnych. Z tych to również względów istnieje

uzasadniony powód poszukiwania innego niż tylko regularne ("klasyczne") użycie i wykorzystanie naszego potencjału obronnego, gdyż w przeciwnym razie - już na przysłowiowym starcie - jesteśmy skazani na przegraną.

Teoria walki zbrojnej wskazuje nam jednak określone wyjście co do przedsięwzięć, które dają dużą szansę na godne i skuteczne znalezienie się w takiej sytuacji¹. Trzeba jednak wykorzystać stosowne środki, aby było można optymistycznie myśleć o skutecznej obronie państwa. Środki stanowiące **strategicznych korzyści**² obrony własnego terytorium wskazują na kompleksowe wyzyskanie do obrony państwa (rys. 1):

- wojsk operacyjnych;
- wojsk OT;
- przygotowanego do obrony terytorium;
- woli obronnej narodu z jego przygotowaniem i współudziałem w obronie państwa;
- **działań nieregularnych w masowej skali;**
- pomocy innych państw (traktaty, sojusze, system zbiorowego bezpieczeństwa).

Znaczna liczba środków (wynikających ze strategicznych korzyści obrony własnego terytorium) możliwych do wykorzystania w obronie państwa wskazuje nam, że problem dotyczy strategii obrony Polski. Z tego też względu każdy z tych środków może być tylko w jej kontekście rozpatrywany.

Podjmując trud "odrodzenia" (odbudowania) narodowej strategii obronnej - która była podstawą budowania wielkości państwa polskiego za Piastów i Jagiellonów - powinniśmy zgłębić jej istotę w tamtym okresie i rozpatrzyć wszelkie inne możliwości, mogące wskazać nam dodatkowe atuty możliwe do wykorzystania w budowaniu obronności państwa. Poszukując rozwiązania naszego narodowego problemu obronnego spróbujmy rozpatrzyć jakie ewentualne korzyści mogli byśmy mieć, gdybyśmy podjęli wysiłek wyzyskania atutów **działań nieregularnych** w naszej strategii obronnej.

Odnosząc się analitycznie do ówczesnej strategii możemy zauważyć, że w działaniach wojennych nie polegano jedynie na jednorodnym środku walki, jakim były "wojska królewskie" (drużyny książęce itp, ale w celu obrony państwa śmiało uciekano się do masowego użycia szlachty, mieszczan i chłopstwa. Dawało to możliwość tworzenia nie tylko zazwyczaj regularnie walczących chorągwi, ale także prowadzenia działań mniej regularnych - wręcz nieregularnych. W każdym wypadku prowadzenia wojen działania regularne umiejętnie łączono z nieregularnymi. Skuteczność działań zbrojnych prowadzonych przez Piastów była podstawą stabilizacji wewnętrznej i wzrostu potęgi Polski na zewnątrz. Odparcie kilkunastu wypraw niemieckich, sił przewyższających liczebnie i "technicznie" nasze drużyny królewskie, było wynikiem przemyślanej i sprawnej w działaniu strategii obronnej. Oprócz uporczywej obrony wszystkich grodów (miejscowości) i grodów warownych dominującą rolę odegrały działania nieregularne; polegające na atakowaniu i rozbijaniu zaskoczenia - przy wykorzystaniu warunków terenowych - głównych sił przeciwnika (niemieckich - Cedynia 972 r.), a przede wszystkim na prowadzeniu tzw. wojny szarpanej.

Profesor J. SIKORSKI charakteryzuje ją następująco: *w starciach z wojskami niemieckimi Chrobry stosował z powodzeniem "wojnę szarpaną". Polegała ona na unikaniu otwartych bitew z głównymi siłami nieprzyjaciela i wciąganiu go w zasadzki, w tereny bagniste. W ten sposób likwidowano mniejsze oddziały, ciągle niepokojono wroga i trzymano*

¹"Odwiecznym" - tak długo, jak historycznie istnieje Polska - naszym problemem strategicznym jest **przewaga militarna** naszych niektórych sąsiadów, z której skutkami dawaliśmy sobie radę jeśli tylko stosowaliśmy narodową strategię obrony. Przy innych rozwiązaniach stawaliśmy się wasalem, państwem zniewolonym lub w ogóle go nie mieliśmy.

²Na "strategiczne korzyści" własnego terytorium jednoznacznie wskazywał C. v. CLAUSEWITZ w swoim dziele pt. "O wojnie", Warszawa 1958, t. 2, s.17.

w nieustannym napięciu³. Bitwy regularne, w otwartym polu toczono rzadko, tylko wówczas gdy uzyskano zdecydowaną przewagę oraz podczas zdobywania grodów (... Budziszyn zdobyli Polacy w wyniku regularnego oblężenia połączonego z blokadą⁴).

W walkach z Krzyżakami, w kontekście aktualnych walk w Czeczenii⁵, na uwagę zasługują skuteczne działania samoobrony chłopskiej - *coraz większy był też czynny udział chłopów w obronie zagrożonej ziemi; opierając się na przeszkodach naturalnych i umocnieniach polowych, potrafili oni zmusić do odstąpienia nawet doskonale uzbrojoną armię krzyżacką (Zaniemyśl 1331)⁶.*

Uogólniając powyższe widzimy, że istotą strategii obronnej Polski w pierwszych wiekach jej bytu państwowego była szeroko stosowana nieregularność formy walki zbrojnej w połączeniu z regularną. Zatem - niemal w naturalny sposób - powinniśmy się odnieść do głębszego przestudiowania działań nieregularnych i opracowania płynących z nich wniosków, aby można byłoby je przenieść na praktyczną działalność szkoleniową i bojową dowódców wszystkich szczebli współczesnej nam armii.

Dowódcy posiadający stosowną wiedzę zarówno o działaniach regularnych, jak i nieregularnych sami będą rozstrzygać o tym, do których z nich będą mogły przechodzić podległe im struktury wojsk (co w znacznej mierze warunkowane będzie okolicznościami), jaka część ich zgrupowań bojowych (operacyjnych itd.) będzie mogła prowadzić "walkę regularną", a jaka będzie "nieregularnie" realizować zadania w interesie osiągnięcia celu określonego im przez przełożonych.

Gruntowna wiedza o działaniach nieregularnych oraz praktyka szkoleniowa i bojowa w ich prowadzeniu stwarza potencjalne możliwości efektywniejszego użycia sił zbrojnych w obronie państwa. Daje to również dodatkową sposobność dowódcom, aby mogli skuteczniej prowadzić walkę z przeważającymi siłami przeciwnika.

CZYM SĄ ZATEM DZIAŁANIA NIEREGULARNE ?

Teoretycy i praktycy różnie je określają. Przeważnie jest to pogląd "upraktyczniony" (i tym samym splotony) - chociaż w jakimś tam stopniu oddający charakter tychże działań - wyraźnie jednak zawężający ich rolę w strategii wojennej; zazwyczaj wybiórczo biorący pod uwagę różne kryteria z nimi związane, jak chociażby:

- wybrane miejsce ich prowadzenia - tylko na zapleczu przeciwnika (uważa się wtedy, że nie do pomyslenia jest prowadzenie ich gdziekolwiek indziej - jak chociażby na linii styczności wojsk przez którąś ze stron starcia zbrojnego);

³J. SIKORSKI: "Zarys historii wojskowości powszechnej", Warszawa 1975, s. 149.

⁴Tamże, s. 153.

⁵Ogólny stosunek sił w Czeczenii (wg źródeł rosyjskich) wynosi 6:1, zaś w Groznych (wg innych) - 20:1. Walkę z regularną armią - wykorzystującą lotnictwo i ciężką artylerię - prowadziła tam zbrojna samoobrona. Jej bojownicy sami kupowali sobie broń, aby móc walczyć z Rosjanami.

Działania nieregularne dają najlepsze efekty przy łączeniu z regularnymi. W Czeczenii mamy przykład prowadzenia ich bez pomocy z zewnątrz oraz bez udziału wojsk operacyjnych po stronie bojowników. Stosowano je jedynie w miastach, "oddając" teren wokół nich przeciwnikowi. Wojska rosyjskie mogły więc rozmieszczać tam bez przeszkód artylerię i przy jej pomocy (lub bezkarnie działającego lotnictwa) równać z ziemią kolejne kwartały miejskie - powodując przy tym masowe straty wśród ludności (w Groznych - 92% to straty wśród ludności). Dopuszczano się także ludobójstwa - rzeź mieszkańców w Samaszkach w dniu 10.04.1995 r. (por. "Gazeta Wyborcza" z dn. 15-17.04.1995 r., dodatek " ... Stołeczna", część "A", s. 13).

⁶MEW, t. 2, s. 679.

- "wytypowane" i "tradycją uświęcone" niektóre tylko formacje je prowadzące, jak chociażby partyzanci lub bliżej nieokreślone siły nieregularne - jacyś "nieżołnierze". Nie powinny być to osoby związane z wojskiem, a w żadnym wypadku żołnierze (!);

- wybrane etapy wojny (działań zbrojnych) dla nich przewidziane - np. po utracie znacznej części terytorium państwa lub upadku struktur państwowych;

- przyporządkowanie personalne "określonej grupie ludzi", którą mogą tworzyć:

* tylko ci, którzy podejmują działania nie dające się wcześniej zaplanować;

* małe grupy składające się z resztek rozbitych pododdziałów wojsk regularnych, które nawet przy wsparciu miejscowej ludności są zdolne wykonywać jedynie spektakularne akcje zbrojne o znaczeniu taktycznym;

* małe dotychczas niezorganizowane, doraźnie się "skrzykujące" grupy jakichś tam "osób", gotowych narażać życie spokojnej reszty obywateli, którym w czasie okupacji nie spadłby włos z głowy, gdyby nie rozrabiacka postawa tychże ludzi.

Zdarzają się i takie poglądy, z których wynika iż definicja działań nieregularnych nie powinna oddawać całościowego ujęcia ich istoty (w połączeniu ze światowym dorobkiem teoretycznym⁷ w tym względzie i ponad dwutysięcznym doświadczeniem historycznym⁸), lecz jedynie tylko tyle z niej, co może być wygodne lub użyteczne na gruncie polskim. Zawęża się więc ich znaczenie i rolę w walce zbrojnej do szczebla taktycznego, a przy tym klasyfikuje się je niekiedy jako *sposób, gdzie konieczna jest samodzielność pododdziału i inicjatywa dowódcy ...*. Nie widzi się również potrzeby, aby działania nieregularne miały rangę strategiczną w naszym systemie obronnym państwa.

Pocieszające jest jednak to, że nie bacząc na odosobnione poglądy życie zmusza nas do rozwijania i przystosowywania działań nieregularnych do naszych potrzeb - czego pozytywnym przykładem są fakty, z których wynika iż są one przedmiotem zainteresowania zarówno najwyższych władz państwowych (*W przypadku utraty możliwości prowadzenia działań regularnych siły zbrojne przejdą do innych form walki, w tym do walki partyzanckiej ...*, por.: "Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP", Warszawa 1992, s. 18) i wojskowych (wybrane treści "Rozkazu szefa Sztabu Generalnego WP do funkcjonowania i działalności Sił Zbrojnych na lata 1994 i 1995"), jak również naukowców (*Opracowanie nowoczesnej teorii działań nieregularnych, w tym przechodzenia do takich działań i prowadzenia ich przez wojska operacyjne i obrony terytorialnej - to obecnie jedno z ważniejszych zadań nauk wojskowych, ...* - por.: gen. prof. dr hab. S. KOZIEJ: "Teoria sztuki wojennej"⁹, a także odnośne akapity książki płka prof. dr hab. Zbigniewa ŚCIBIORKA pt. "Rozważania o bronie", w której czytamy: *... istotne będą działania nieregularne prowadzone na obszarach czasowo opanowanych ...*¹⁰ i wybrane treści dotyczące problemu, zawarte w wystąpieniach majora dypl. K. RAKOWSKIEGO i kapitana dypl. R. CHROBAKA.

Kończąc kwestię rangi i potrzeby działań nieregularnych dla obrony Polski należy jedynie dodać, że wszelkiego typu "obawy" co do tego, czy działania nieregularne są nam potrzebne, czy też nie - zostały rozstrzygnięte już w początkach naszej państwowości. Kwestią nie jest nawet to, czy chcemy je stosować obecnie, gdyż nie jest to dla nas nowość, ponieważ stosowaliśmy je zawsze (przy każdej sposobności prowadzenia walki) - tylko w różnej skali. Problemem jest

⁷W "Regulaminie walki" Bundeswehry znajduje się określenie, gdzie przyjmuje się, że *działania nieregularne, (...) mogą być stosowane w każdym rodzaju działań bojowych.*

⁸Przykłady z historii (bez interpretacji), wskazujące na to iż istotę działań nieregularnych wykorzystywano w różnej postaci w dziejach wojen prowadzonych przez Chińczyków, Kartagińczyków, Japończyków, Amerykanów, Europejczyków - a w tym Polaków (Piastowie, S. Czarniecki) - są dla nich obłudnym i niegodziwym "historyzmem"; podobnie zresztą jak i to, że i obecnie można poważnie podchodzić do zagadnień tworzenia państwa podziemnego (co uważają za kolejny przykład zastosowania "historyzmu" i stąd *złubnego dla narodu* wnioskowania historycznego na potrzeby strategii obronnej Polski).

⁹S. KOZIEJ: "Teoria sztuki wojennej", Warszawa 1993, s. 22

¹⁰Z. ŚCIBIOREK: "Rozważania o obronie", Warszawa 1993, s.145.

jednak to, w jakim stopniu naukowcy wojskowi potrafią wyjść na przeciw politykom i Sztabowi Generalnemu WP, aby decyzje tam podjęte co do działań nieregularnych zostały solidnie podbudowane teorią (wciąż przecież rozwijającą się na gruncie nawet czeczeńskich i innych doświadczeń) - wychodząc naprzeciw dowódcom, którzy teorię zamieniają w praktykę szkoleniową, konieczną do skutecznego prowadzenia działań bojowych. Jednocześnie należy zdać sobie sprawę z tego, że niektóre pionierzy funkcjonalne Sztabu Generalnego WP (jak np. OT) weszły już w etap działalności "planistycznej", czego przykładem jest narada prowadzona (w dniach 20-21.04.1995 r.) w 1 Brygadzie OT w Gdańsku, gdzie szkoleniowcy, sztabowcy i naukowcy będą rozstrzygać o treściach programu szkolenia pododdziałów obrony terytorialnej - w tym i działaniach nieregularnych. Doświadczenia szkoleniowe sztabów KOW, ŚOW i pokaz zorganizowany w Drawsku - jesienią ubiegłego roku - przez POW, m.in. w zakresie działań nieregularnych, świadczy o tym, że i wojska są we wstępnym "stadium realizacyjnym" (szkoleniowym) w tym względzie.

Obserwując światowe "dokonania" w rozwoju form walki zbrojnej, można zauważyć wyraźną tendencję do coraz szerszego stosowania w konfliktach zbrojnych (wojnach) tego co jest istotą działań nieregularnych. I dotyczy to nie tylko działań obronnych, ale w coraz większym stopniu ofensywnych. Sprzyja temu nie tylko wzrost świadomości co do ogromnych walorów tej formy walki zbrojnej, ale i coraz większa precyzja rażenia środków walki (także ich lekkość i relatywna "taniałość") oraz możliwość rażenia przez to głównie wojsk przeciwnika przy znacznych mniejszych nakładach materiałowych niż dotychczas.

Analizując przyjętą w "Regulaminie działań taktycznych Wojsk Lądowych"¹¹ definicję działań nieregularnych można dojść do wniosku, iż jest ona daleko doskonalsza niż chociażby ta zawarta w "Leksykonie wiedzy wojskowej"¹² (i jej podobnych), w którym wyraża się tezę, iż *działania nieregularne to działania prowadzone przez siły nieregularne*. Jednak mimo wszystko jest ona obciążona wieloma "ograniczeniami", które scharakteryzowano powyżej niej - odnosząc się do poszczególnych jej fragmentów poprzez ponumerowane "odnośniki

Działania nieregularne to działania bojowe *prowadzone przez przygotowane już w czasie pokoju*¹ bądź *doraźnie tworzone w czasie wojny*² *zgrupowania taktyczne*³ stosujące *specyficzne sposoby walki*⁴ w celu *zwalczania i dezorganizacji poczynąń przeciwnika*⁵ na *obszarze przez niego opanowanym*⁶. Są to napady, zasadzki, działania dywersyjne, dezinformacja itd.

1) Nie ma powodu aby wyszczególniać, że "coś tam" jest przygotowane w czasie pokoju, co właściwie jest „naturalną” konsekwencją istnienia sił zbrojnych; gotowych prowadzić planowane i nieplanowe działania bojowe regularne i nieregularne, o charakterze obronnym i zaczepnym, w skali taktycznej, operacyjnej i strategicznej - na całym terytorium Polski.

2) Dlaczego zakładać, że przedsięwzięcie (jakim są działania nieregularne) - obronnie nam niezbędne - będzie „tworzone doraźnie”, skoro „doraźność” nacechowana jest improwizacją, która w działaniach bojowych rzadko kiedy daje pozytywne, oczekiwane rezultaty i zazwyczaj okupione ogromnymi stratami?

3) „Zawężanie” działań nieregularnych do skali taktycznej jest nieuzasadnionym nakładaniem sobie swego rodzaju „kagańca” - w naszym wypadku - kiedy wiadomym jest (już od co najmniej dwóch stuleci) iż dają one najlepsze rezultaty w skali strategicznej (Hiszpania 1808-1814 r.; Rosja 1812 r.; Jugosławia i Chiny w okresie drugiej wojny światowej) i operacyjnej (wojna domowa w USA; wojna francusko-pruska; działania niektórych jednostek wojsk niemieckich, brytyjskich, amerykańskich i japońskich, a także radzieckich formacji nieregularnych w drugiej wojnie światowej itp.).

¹¹"Regulaminie działań taktycznych Wojsk Lądowych", cz.I, ss. 7 i 8.

¹²"Leksykon wiedzy wojskowej", Warszawa 1979, s. 102-104.

Również powstanie ludowe połączone z „tastyką wojny szarpanej” jazdy Czarnieckiego - z okresu potopu szwedzkiego - miało daleko większy wymiar niż taktyczny, podobnie jak sama „wojna szarpana” Piastów z najazdami niemieckim.

4) Nie ma chyba mocnego uzasadnienia na to, że „napady, zasadzki, działania dywersyjne i dezinformacja”¹³ są „specyficznymi sposobami walki” (przynajmniej słowniki terminologiczne nie wskazują na to, podobnie jak literatura przedmiotu traktująca o tych sposobach); przecież to swego rodzaju „typowe przedsięwzięcia” stosowane w walce zbrojnej.

5) Przyjmowanie, że celem działań nieregularnych jest zwalczanie i dezorganizowanie poczynañ¹³ przeciwnika jest wielce nieuzasadnioną „skromnością”, w sytuacji kiedy faktycznie chodzi o strategiczny interes RP - tzn. zniechęcenie, odstraszenie, odstręczenie lub odwiedzenie ewentualnego agresora od tego by stał się nim faktycznie (między innymi - a może głównie z tego powodu - że działania nieregularne stosowane będą przez całe siły zbrojne; zarówno WO, jak i wojsk OT), a jeśli nawet - to zadanie mu maksymalnych strat i uniemożliwienie trwałego opanowania terenu (w tym także z użyciem masowych działań nieregularnych).

6) Ograniczenie miejsca prowadzenia działań nieregularnych do „obszaru opanowanego” przez przeciwnika jest wyjątkowo nieekonomicznym podejściem do wykorzystania naszego potencjału obronnego i w prostej linii koresponduje z poglądami radzieckim z drugiej wojny światowej, które Rosjanie znacznie zmienili już w latach 60-tych.

My nie mamy gdzie się cofać - jak Rosjanie w 1812 i 1941 r. Jesteśmy skazani na skuteczną obronę w masowej skali już w strefie granicznej, w tym z wykorzystaniem działań nieregularnych.

Bogate doświadczenia obce i własne oraz literatura przedmiotu wskazują, że formy walki zbrojnej (regularna i nieregularna) są naturalnymi, podstawowymi kategoriami sztuki wojennej, znanymi i powszechnie stosowanymi od zarania wojen. Ta ich część, która odnosi się do działań nieregularnych ma równie znaczący, jak działania regularne, wkład w kształtowanie dziejów ludzkości. A ich rozmach, miejsce i znaczenie określają poniżej przytoczone fakty z ich zastosowania:

- podczas wojny francusko-pruskiej francuskie formacje nieregularne (wolnych strzelców) skutecznie prowadziły walkę na linii frontu zarówno w obronie „pierwszych linii” frontu (rubieży), obrony miast (Câteaundun), jak i w działaniach zaczepnych, a nawet okrażały siły niemieckiej armii regularnej w niektórych rejonach działań (Châtillon) oraz atakowały szlaki komunikacyjne agresora¹⁴;

- partyzanci hiszpańscy w latach wojny przeciw Francuzom (1808-1814) atakowali okupantów od czoła i napadali (zdobywając je) małe fortece obsadzone przez regularne wojska francuskie;

- w trakcie pierwszej wojny światowej słynny płk LAWRENCE skutecznie prowadził działania nieregularne w Arabii głównie na skrzydłach wojsk tureckich.

Mamy więc liczne historyczne przykłady skutecznych działań nieregularnych nie tylko na terytorium zajętych przez przeciwnika, chociaż w świadomości wielu naszych rodaków partyzantka (doraźnie organizowana na terenach okupowanych - jako forma walki zbrojnej) bywa jedynym przykładem działań nieregularnych.

Rosjanie po drugiej wojnie światowej poszerzyli znacznie zakres swojego zainteresowania działaniami nieregularnymi rozbudowując - na wzór jednostek niemieckich (Komando „Brandenburg”, jednostka Sturmbannführera Skorzeny'ego) oraz brytyjskich („komandosi”) i

¹³Słowo „poczynañ” może wzbudzać kontrowersje, gdyż w ujęciu walki zbrojnej nie jest zdefiniowane.

¹⁴O. HEIBRUNN: „Wojna na tyłach wroga”.

amerykańskich ("rangersi") - struktury wojsk ("SpecNazu") do działań nieregularnych. Były to jednak siły do działań "po tamtej stronie frontu". Równocześnie, wspólnie z Chińczykami, stali się klasykami w rozwoju działań nieregularnych do tego stopnia, iż zagrażali ich skutecznością (w wydaniu różnego typu lewicowych partyzantek i ruchów narodowo-wyzwoleńczych) wojskom regularnym i rządowi wielu państw Azji, Oceanu Spokojnego, Afryki, Ameryki Łacińskiej i Bliskiego Wschodu. Zjawisko to w latach sześćdziesiątych stało się na tyle niebezpieczne dla Zachodu, iż gruntownie zajęto się tym problemem. Amerykanie - wychodząc z doświadczeń wojennych Europejczyków i Azjatów, a także kierując się własnymi (płk Mosby'ego) z okresu wojny domowej, doszli do wniosku z którego wynikało, że ograniczanie się w działaniach nieregularnych jedynie do tyłów przeciwnika jest niewystarczające, gdyż walory tych działań (podejmowanie skutecznej walki przeciw silniejszemu militarnie przeciwnikowi) można w pełni wykorzystać w strefie przyfrontowej i na froncie.

Skutkiem tego jest dziś amerykańską koncepcję "operacji komplementarnych", zakładającą konfrontację z przeciwnikiem przewyższającym liczebnie, a także mogącym posiadać przewagę we wszystkich kategoriach sprzętu, której celem jest zadanie mu maksymalnych strat, zakłócenie synchronizacji jego działań przy minimalnych stratach własnych. Znaczące akcenty takiego podejścia do walki zbrojnej można odnaleźć w wojnie nad Zatoką Perską - porównując straty aliantów i Irakijczyków, także stosunek sił głównie wojsk lądowych.

Biorąc to wszystko pod uwagę celowe jest sformułowanie definicji działań nieregularnych, oddającej właściwości i istotę obu form walki zbrojnej - jakimi są działania regularne i działania nieregularne. Oto propozycje:

DZIAŁANIA REGULARNE ...

... to forma walki zbrojnej prowadzonej przez zwarte formacje zbrojne - w postaci czołowego, frontalnego starcia - w której występuje wyraźny podział na strefę starcia i zaplecze. Mogą mieć one skalę taktyczną, operacyjną i strategiczną.

DZIAŁANIA NIEREGULARNE ...

... to forma walki zbrojnej polegająca na unikaniu rozstrzygających starć z przeważającymi siłami przeciwnika, zaskakującym atakowaniu słabych miejsc jego ugrupowania bojowego (struktury organizacyjnej) formacjami umiejętnie wykorzystującymi teren i działającymi na znacznym obszarze. Mogą mieć one skalę taktyczną, operacyjną i strategiczną.

W konflikcie zbrojnym rzadko kiedy formy te występują w czystej, jednorodnej postaci. Zazwyczaj składają się na konglomerat (w różnych czasowo oraz przestrzennie zmieniających się proporcjach) zawierający w sobie - stosownie do okoliczności - działania regularne i nieregularne.

Działania regularne dotyczą głównie terenu (zajęcia go, utrzymania lub "planowej" utraty), zaś w nieregularnych - sił (zniszczenia ich, pokonania lub wyparcia) strony przeciwnej. Nie wyklucza to jednak sytuacji kiedy działania nieregularne wykorzystuje się w trakcie walki o teren, zaś regularne - do niszczenia sił przeciwnika. O takim postępowaniu decyduje bowiem przeważająca skala wybranej formy walki zbrojnej. Jeśli więc dominują działania regularne, to działania nieregularne będą wykorzystywane do opanowania terenu, zaś w sytuacji masowego stosowania działań nieregularnych - działania regularne do zadawania strat siłom przeciwnika.

ISTOTA DZIAŁAŃ NIEREGULARNYCH sprowadza się do:

- unikania (uchylania się) czołowego, frontalnego starcia z silnym, przeciwnikiem, które groziłoby klęską bądź też poniesieniem start niewspółmiernych do korzyści
- atakowania z zaskoczenia i przy wykorzystaniu warunków terenowych, słabych miejsc (elementów) przeciwnika na całym bronionym obszarze.

Zastanawiając się nad typologicznym (rys. 2) usytuowaniem działań nieregularnych widzimy, że nie są to działania tylko o skali taktycznej, lecz jest to zasadnicza forma walki zbrojnej (obok drugiej podstawowej - działań regularnych). Kategorie form walki zbrojnej (regularnej i nieregularnej) są starymi i podstawowymi w tym względzie tak długo, jak długo istnieje sztuka wojenna - a może i starsze¹⁵. Obie one odnoszą się do całej przestrzeni, na których prowadzi się wojnę i do wszystkich potencjalnych sił możliwych do wykorzystania w niej.

Teoria działań nieregularnych (rys. 3) poucza nas, że przy ich prowadzeniu w wydaniu partyzanckim *techniczna przewaga w broni i zaopatrzeniu materiałowym, jaką posiadają walczące z partyzantami siły zbrojne, jest zupełnie bez znaczenia, jeśli chodzi o wynik wojny*¹⁶. Ponadto wynika z niej, że:

- ogólny stosunek sił może wynosić co najmniej 20:1 (średni 25:1, maksymalny 32:1) na rzecz sił partyzanckich, przy walce z wojskami regularnymi¹⁷;
- zwiększanie liczby sił działań nieregularnych w tym samym rejonie powoduje spadek stosunku sił na rzecz wojsk regularnych - w tej samej proporcji co następuje zwiększenie;
- nie należy zagęszczać rejonów działania siłami działań nieregularnych, lecz zwiększać obszar oddziaływania na przeciwnika;
- działanie koncentrować jedynie na niszczeniu sił przeciwnik, nie zaś na opanowywaniu terenu;
- zaskoczenie jest największym sprzymierzeńcem sił działań nieregularnych, gdyż sprzyja zdobywaniu przewagi;
- siły wielokrotnie słabsze od agresora, co jest typowe dla prowadzących działania nieregularne, *nigdy nie mogą przejść do obrony stałej, ponieważ wróg im zada druzgocącą klęskę*¹⁸ ...;

¹⁵"Naturalne" działania nieregularne miały swoje zastosowanie znacznie wcześniej niż regularna walka. Podejmowały ją - w masowej skali - członkowie wspólnot pierwotnych, kiedy to będąc znacznie słabszymi niż zwierzęta drapieżne potrafili chronić przed nimi własne domostwa i rodziny. Zdobywali się również na skuteczną walkę, na "zasadach nieregularnych", ze znacznie silniejszymi zwierzętami, niż łączna siła kilku polujących w grupie ówczesnych myśliwych. Stosowano więc, z wielkim powodzeniem, różne zasadzki, osaczenia, "wilcze doły", pułapki, mylenie i napady, odstraszenie, zastraszenie (np. ogniem) itp., gdzie miało miejsce **twórcze wykorzystanie intelektu ludzkiego, dające mu przewagę nad prostą potęgą siły dużego "przeciwnika"**.

Dzisiaj jeszcze możemy się spotkać z poglądami (nawet wśród wojskowych), z których wynika, że należałoby wymazać z walki zbrojnej pojęcia "napady" (jako coś niedopuszczalnego, co kojarzy się z terroryzmem). Takie rozumienie obronności (obrony) państwa nie godzi się chyba z mundurem oficerskim noszonych przez tych, którzy zamiast poszukiwać skutecznych - stosownych do okoliczności i możliwości Polski - form prowadzenia walki (do czego "wynajęła" ich Rzeczpospolita - kształcąc i dając stosowne pieniądze na efektywną walkę) w interesie bezpieczeństwa narodowego, sięgają zwątpienie (twierdząc np. "iz należy zastanowić się, czy dowódca oddziału ma prawo niszczyć majątek narodowy poprzez wysadzenie mostu w trakcie wycofywania się przed nacierającym przeciwnikiem") i niewiedzę ("jest niedopuszczalne, aby dla sprawdzenia taktyki i skuteczności działań nieregularnych doprowadzać do wojny i oddawać terytorium kraju - narażają tym samym ludność na cierpienia ...").

¹⁶V. DEDIJER: *Sila narzędzia*, w: "Jeśli nie nastanie pokój". MON, Warszawa 1971, s.37.

¹⁷M. CIECHANOWICZ, Z. FOLCIK, Cz. GOZDECKI, Z. RĄCZKA, J. SKIBIŃSKI, A. ZOŃ: "Wybrane metody optymalizacji decyzji", MON, ASG, Warszawa 1969, s. 176.

¹⁸C. v. CLAUSEWITZ, op. cit.

- siły do prowadzenia działań nieregularnych powinny znajdować się w rozproszeniu i tylko do wykonania akcji koncentrować się na krótki czas; po czym znów idą w rozproszenie - i to na znacznym obszarze;

- prowadzone akcje zbrojne powinny być krótkotrwałe, aby nie dopuściłby przeciwnik mógł użyć sprzętu ciężkiego do walki z siłami działań nieregularnych;

- o ile przedmiotem ataku przeważnie są siły przeciwnika, o tyle z naszej strony przedmiotem najwyższej troski jest człowiek prowadzący działania nieregularne, dlatego akcja powinna być dobrze przygotowana - by ponieść w niej minimalne straty (lub ich unikać - co z pewnością może być trudne).

Przykłady historyczne wskazują na to, że stosując działania nieregularne konieczny był odpowiedni stosunek sił przy walce wojsk regularnych z siłami działań nieregularnych, który w zależności od charakteru terenu i innych okoliczności kształtował się następująco (na korzyść tych co je prowadzili względem wojsk regularnych):

- w Algierii 17:1 - podczas walki między miejscową partyzantką, a armią francuską (przy absolutnej przewadze technicznej; m.in. ze względu na śmigłowce);

- w wojnie Burów¹⁹ przeciw Anglikom 30:1;

- Grozny 20:1;

- "wojna zimowa" ZSRR - Finlandia 1939-1940 i skuteczna obrona Finów²⁰; to właściwe połączenie zawczasu przygotowanej taktyki działań regularnych z działaniami nieregularnymi. Stosunki sił pod koniec wojny (na korzyść Finów): dywizje, artyleria, lotnictwo - 5:1, czołgi - 80:1.

JAKIE TO WSZYSTKO MA ZNACZENIE DLA OBRONY RP ?

Przygotowanie się do masowego prowadzenia działań nieregularnych jest o tyle konieczne w wypadku Polski, iż pozwala znacznie efektywniej wykorzystać posiadany i budowany (tworzony) potencjał obronny państwa. Stwarza to warunki do przyjęcia założenia, iż możemy tworzyć taki system obronny, w ramach którego nie tylko że będziemy w stanie podjąć skuteczną walkę z przeciwnikiem w wypadku agresji na Polskę, ale właściwie zorganizowani "uświadomimy" ewentualnemu agresorowi posiadamy potężny atut zniechęcający go do tej agresji lub szantażu militarnego wobec nas.

Przyjęcie "strategii działań nieregularnych" w wymiarze całego terytorium pozwoli na skuteczne atakowanie agresora w każdym miejscu, w każdej sytuacji, o każdej porze doby i wyzwoli w obronie jej najaktywniejszą stronę.

Ekonomiczności działań zbrojnych określił gen. F. SKIBIŃSKI twierdząc: *wojować tak, aby ponosząc samemu jak najmniejsze straty zadać jednocześnie nieprzyjacielowi jak największe*. Ten sam aspekt walki zbrojnej widziany jest również w „Regulaminie działań taktycznych ...”, gdzie czytamy, że *ekonomia sił to racjonalne dysponowanie siłami i środkami walki odpowiednio do ważności zadań, gwarantujące osiągnięcie jej celu w możliwie najkrótszym czasie i z jak najmniejszymi stratami*²¹.

W działaniach nieregularnych chodzi także o spowodowanie dezorganizacji sił i zamiarów (planów) przeciwnika - zarówno bezpośrednio przed rozpoczęciem walki, jak również w jej trakcie (gdyż m.in. wtedy można łatwiej zadawać mu straty) - ponieważ doprowadzi go to do demoralizacji i klęski. *Dezorganizację* - wg LIDDELL HARTA - *osiąga się przez:*

¹⁹A. H. NASUTION: "Wojna partyzancka", Kolonia 1961.

²⁰Z. CZARNOTTA, Z. MOSZUMAŃSKI: "Wojna zimowa", Warszawa 1994.

²¹„Regulaminu działań taktycznych ...”, op cit. s. 13

- zniszczenie szyków przeciwnika w wyniku nagłej zmiany frontu;
- rozdzielenie sił przeciwnika;
- naruszenie jego systemów zaopatrzenia i odwodów;
- zagrożenie drogami odwrotu.

Właściwie pomyślana i przeprowadzona dezorganizacja struktur przeciwnika sprzyja działaniom nieregularnym w każdej skali. Dlatego też jest ona przedmiotem tych działań - w realizacji zadań warunkujących osiągnięcie celu strategicznej obrony własnego państwa.

Badania nad możliwościami bojowymi wojsk operacyjnych (WO) i wojsk obrony terytorialnej (OT) wskazują, że w przewidywaniu prowadzenia tylko²² działań nieregularnych powinny one kierować się następującymi parametrami co do „rejonów odpowiedzialności”²³ (działania, "działań ..."):

	WO	wojska OT ²⁴
pluton	24 km ²	24 - 36 km ²
kompania	~ 70 km ²	96 - 144 km ²
batalion	200 - 220 km ²	400 - 600 km ²
brygada	1000 - 1100 km ²	2000 - 3000 km ²

Rejony te²⁵, w porównaniu z "normatywnymi" szerokościami i głębokościami prowadzonych działań (stosowanymi chociażby w obronie), stwarzają poszczególnym strukturom organizacyjnym wojsk znaczną przestrzeń do manewru, zaś ich dowódcom - dużą swobodę działania, której podstawą powinna być wielka odpowiedzialności dowódcy połączona z ogromną dyscypliną żołnierzy. Tego typu wymóg jest niezbędny w działaniach nieregularnych, gdyż w przeciwnym wypadku nie można mówić o skutecznym i bezpiecznym wieloakcyjnym działaniu. Jest to o tyle ważne iż niższemu usytuowaniu w strukturze organizacyjnej odpowiada większy przyrost "samodzielności terytorialnej": pluton 400-600 razy (24 km²: 0,06 km²), kompania WO 47-70 razy (70 km²: 1 lub 1,5 km²), kompania OT 96-144 razy (96-144 km²: 1 km²), batalion WO 8-15 razy (200-220 km²: 15-25 km²), batalion OT 27-40 razy (400-600 km²: 15 km²), brygada WO około 7 razy (1000-1100 km²: 150 km²) i brygada OT 20-30 razy (2000-3000 km²: 100 km²) - w stosunku do rejonów jakie byłyby przewidziane w wypadku przejścia tych struktur wojsk do "normatywnej" obrony.

²²W wypadku łączenia przez dowódców pododdziałów (oddziałów, ZT itd.) działań nieregularnych z regularnymi w rejonie odpowiedzialności, rejonny te zmniejszą swoją wielkość - stosownie do liczby sił zaangażowanych do działań regularnych.

²³Nie wydaje się koniecznym aby każdorazowo wyznaczać wojskom (ZT, oddziałom i pododdziałom) rejonny działań nieregularnych, gdyż nie określa się im przecież rejonów działań regularnych. Zatem powinny to być raczej rejonny odpowiedzialności, gdzie dowódca sam rozstrzygałby w jakim zakresie wykorzysta w nich posiadane siły i środki do działań nieregularnych, a jaką ich część do regularnych. Na intensywność i skalę zastosowanych przez niego poszczególnych form walki zbrojnej wpływać będą głównie treść otrzymanego zadania, wielkość obszaru jaki przyjdzie mu wykorzystywać i okoliczności (w tym m.in. charakter terenu).

²⁴Dane dotyczące wojsk OT odnoszą się do następujących "jednostek kalkulacyjnych": brygada OT - to pięć batalionów OT; batalion OT - to pięć kompanii OT (wielkość kalkulacyjna jednej kOT nie została uwzględniona, ponieważ jest ona przewidziana na odwód manewrowy dowódcy batalionu); kompania OT - to cztery plutony OT; pluton OT - to trzy drużyny OT. Łącznie w BOT jest 100 plutonów OT, zaś w bOT - 20 (tj. 60 drOT).

²⁵Rejonny odpowiedzialności ("działań ...") dla tych samych struktur organizacyjnych w wojskach OT są większe, niż - w wojskach operacyjnych. Wynika to (z ogólnej "teorii działań nieregularnych" - por.: M. CIECHANOWICZ, Z. FOLCIK, Cz. GOZDECKI, Z. RĄCZKA, J. SKIBIŃSKI, A. ZOŃ, op.cit.) z tego, iż w wypadku, gdy przeciwnik (np. wojska operacyjne) sił prowadzących działania nieregularne zwiększa swoją siłę ogniową, skuteczność itp. (wyposażony jest w środki walki znacznie odbiegające swoją skutecznością od tych, które są w dyspozycji sił działań nieregularnych), przy nie zwiększającym się potencjale sił działań nieregularnych, to powinny one zwiększyć rozśrodkowanie i obszar działania (por. dane zawarte na rys. 4) dla "podstawowego pododdziału" prowadzącego je (w tym wypadku jest nim plutonu) i kolejno wyższych hierarchicznie struktur składających się z tego "pododdziału" (plutonu).

Warunki terenowe Polski - a zwłaszcza pokrycie lasami (około 30% powierzchni), liczne zakrzaczenia w pobliżu wód (rzek, jezior, mokradel i bagien) i podmokłe obszary oraz bagna, a także rozległe uprawy sadownicze i ogrodnicze oraz znaczne rozdrobnienie nie tylko zabudowy wiejskiej - sprzyjają organizowaniu i prowadzeniu działań nieregularnych w masowej skali, gdyż teren jest urozmaicony - również pod względem rzeźby (góry, pagórki, wzniesienia, parowy, jary i uskoki terenu oraz doliny rzek) - a nie pustynny lub monotonicznie płaski. Świadczą o tym - zaprezentowane poniżej - "uśrednione" wskaźniki dotyczące obszaru Polski, zawarte w „rejonie odpowiedzialności” (w przewidywaniu działań nieregularnych - rys.5) batalionu OT (o powierzchni 600 km²; 30×20 km). Będą one miały następującą wartość w stosunku do niektórych obiektów, infrastruktury i pokrycia terenu:

Powierzchnia:	
- lasów (27,8%); terenów podmokłych, łąk (7%); sadów (0,9%)	~35,7% (214,2km ²)
- wód (2,6%); dróg kołowych (2,7%); ...kolejowych (0,4%); osiedli (3%)	~8,7% (52,2km ²)
łącznie (powyższy obszar)	~ 44,4% (266,4km²)
<hr/>	
Długość: - dróg => o nawierzchni twardej - równoleżnikowo; co 5,8 (5,3-6,4) km	~ 360 km
=> gruntowych - równoleżnikowo; co 3 (2,8-3,2) km	~ 220 km
- przeszkód wodnych o szer. powyżej 10m; co 20 (15-25) km	~ 60 (40-80) km
<hr/>	
L I C Z B A O B I E K T Ó W t a k i c h j a k:	
- miasta (oddalone od siebie średnio o 22 km ²)	2* (1,6)
- inne miejscowości (co 2- 3 km; w zależności od regionu)	77* (45-109)
- mosty i wiadukty	~ 30* (20-40)
- przepusty	~ 190(150-230)
<hr/>	
Liczba powyższych obiektów w „rejonie ... batalionu OT ”	~ 300(109*)
- - - - - - dla jednego plutonu (bOT = 20 plOT)	~15(5*)
- - - - - - dla jednej drużyny (bOT = 60 drOT)	~ 5(2*)

Z danych powyższych wynika, że w odniesieniu do zaprezentowanych obiektów terenowych, siły prowadzące działania nieregularne mogą "znaleźć" się jedynie w co piątym (co drugim ważnym) drużyną i co piętnastym (co piątym ważnym) - plutonem OT. Zatem jest to dla nich szansa na przetrwanie i długotrwałą walkę, gdyż istnieje małe prawdopodobieństwo (drużyn działających samodzielnie - 20%, a plutonu działającego całością 7%) wykrycia ich przez przeciwnika bezpośrednio przed akcją bojową. Jest to również korzystne dla organizowania uderzeń na siły przeciwnika z zaskoczenia i rozpraszania się po akcji.

Planowe rozdrobnienie sił prowadzących działania nieregularne sprzyja unikaniu starcia, w którym przeciwnik mógłby kompleksowo - w pełni i efektywnie - wykorzystać wszystkie posiadane systemy ogniowe (walki), a także właściwie ("metodycznie") organizować i prowadzić walkę oraz zabezpieczenie logistycznie. Przy takim rozdrobnieniu istnieją mała szansa na to, aby zaistniały korzystne warunki, w których walory tychże systemów mogłyby dać zakładaną dla nich skuteczność. Systemy te już w fazie koncepcyjnej - przed ich wyprodukowaniem - przewidziano do działania na zasadzie elementu lub podsystemu w innym, większym systemie, gdzie mogą właściwie funkcjonować tylko przy użyciu ich na ściśle określonych zasadach i specjalnie przygotowywanych (do których celowo się doprowadza) okolicznościach "normatywnych". Tymczasem działania nieregularne nie tylko uniemożliwiają zastosowanie wyższej "technologii walki" przy wykorzystaniu takowych systemów, ale pozbawiają także ich dysponentów możliwości właściwego użycia takich systemów w mniejszej skali, ponieważ przeważnie wobec prowadzącego działania nieregularne niewiele można dokładnie zaplanować. Nowoczesne systemy walki bez dokładności tracą w działaniach bojowych nie tylko na skuteczności, ale głównie na efektywności - skutecznie przyczyniając się do gwałtownego podnoszenia kosztów wojny.

* W tym ważnych (liczbę podano w nawiasie) - typu miejscowość lub wiadukt albo most.

Aby działania nieregularne przynosiły maksymalnie wysoki efekt, należy organizować je kompleksowo i z wykorzystaniem nowoczesnych, przenośnych środków walki, które precyzyjnie rażąby przeciwnika już pierwszym strzałem - co jest bardzo ważne także i ze względu na ich logistyczne zabezpieczenie.

* * *

Reasumując, w kształtującej się polskiej sztuce wojennej przełomu XX/XXI w. działania nieregularne urastają do podstawowej niemal formy walki zbrojnej w obronie państwa, które mogą umożliwić nam skuteczne i wiarygodne odstraszenia potencjalnego agresora, a w razie agresji - zniszczyć lub wyprzeć jego siły. Dlatego też dowódcy powinni wykorzystywać je zawsze - nie tylko wtedy, gdy ich jednostki od razu przechodzą do tej formy walki zbrojnej, ale również podczas prowadzenia działań regularnych - jako wariant "awaryjny" lub w razie konieczności oraz nadarzającej się okazji.

Ważne jest, aby działania nieregularnych można było prowadzić w masowej skali, gdyż powszechność obronna jest najskuteczniejszym sposobem przetwarzania narodowego potencjału obronnego w siłę obronna państw. Wtedy mogą zaistnieć też najkorzystniejsze warunki wyzyskania wszelkich atutów płynących z obrony własnego terytorium (jakimi są m.in.: "znane" warunki terenowe, poparcie miejscowej ludności, możliwość wykorzystania wojsk obrony terytorialnej, obrona miast i miejscowości, "bojowe uzbrojenie terenu" itp.), do zbudowania sprawnego oraz skutecznego w odstraszeniu i odpieraniu agresji systemu obronnego Polski.

BIBLIOGRAFIA:

- B. BALCEROWICZ: *Filozofia obrony Polski*, "Myśl Wojskowa", nr 6/1994.
- B. BALCEROWICZ, J. MARCZAK, J. PAWŁOWSKI: "Sposoby i rodzaje walki zbrojnej w obronie Polski", Opracowanie studyjne, AON, Warszawa 1994.
- B. BALCEROWICZ, J. MARCZAK, J. PAWŁOWSKI: "Problemy strategii obrony Polski", AON, Warszawa 1992.
- A. BEAUFRE: "Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia", Warszawa 1968.
- R. BIELECKI: "Pustynna Burza", "Bellona", Warszawa 1991.
- A. BOCHENSKI: "Dzieje głupoty w Polsce", Warszawa 1988.
- M. CIECHANOWICZ, Z. FOLCIK, Cz. GOZDECKI, Z. RĄCZKA, J. SKIBIŃSKI, A. ZOŃ: "Wybrane metody optymalizacji decyzji", MON, ASG, Warszawa 1969.
- C. v. CLAUSEWITZ: "O wojnie", Warszawa 1958.
- Z. CZARNOTTA: *Wojna radziecko-fińska 1939-1940*, "Przegląd Wojsk Lądowych", 3/1993.
- Z. CZARNOTTA, Z. MOSZUMAŃSKI: "Wojna zimowa", Warszawa 1994.
- V. DEDIJER: *Sila narzędzia*, w: "Jeśli nie nastanie pokój", MON, Warszawa 1971.
- J. GOBLIRSCH: *Technotechnik 90*, "Europäische Wehrkunde" nr 6/1977.
- LIDDELL HART: "Strategia: działania pośrednie", Warszawa 1959.
- O. HEIBRUNN: "Wojna na tyłach wroga".
- R. D. HOCKER: *Redefining maneuver warfare (Nowe poglądy na temat wojny manewrowej)*, "Militare Review", 2/92.
- R. JAKUBCZAK: *Wybrane problemy restrukturyzacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, "Myśl Wojskowa" (kwartalnik) - nr 4/1991 i 1/1992.
- R. JAKUBCZAK: *Działania precyzyjne i nietypowe*, "Myśl Wojskowa", nr 6/1991.
- T. JURGA: "Obrona Polski 1939r.", Warszawa 1990.
- J. KALABIŃSKI: *Jak powtórzyć cud nad Wisłą*: "Gazeta Wyborcza" z dn. 16.12. 1993 r.
- T. KOTARBIŃSKI: "Traktat o dobrej robocie", Wrocław 1975.
- S. KOZIEJ: "Teoria sztuki wojennej", Warszawa 1993.
- P. M. LISIEWICZ: "Plan Burza", Warszawa 1990.
- "Magia słowa", Warszawa 1990.
- "Maksymy wojenne Napoleona", Harrisburg 1995.
- J. MARCZAK, R. JAKUBCZAK: "Działania nieregularne w obronie Rzeczypospolitej Polskiej", Opracowanie studyjne, AON, Warszawa 1995.

- J. MARCZAK, R. JAKUBCZAK: "Obrona Powszechna Rzeczypospolitej Polskiej",
Opracowanie studyjne, AON, Warszawa 1995.
- J. MARCZAK, W. SKOBEL, K. GAŚIOREK: "Działania nieregularne sił obrony terytorialnej",
AON, Warszawa 1994.
- I. MODELSKI: *Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej*, "Zeszyty naukowe", nr 92, Paryż 1991.
- "Napoleon. Maksymy", Warszawa 1983.
- A. H. NASUTION: "Wojna partyzancka", Kolonia 1961.
- J. PIŁSUDSKI: "Rok 1863", Warszawa 189.
- K. PINDEL: "Obrona Narodowa 1937-1939", MON, Warszawa 1979.
- G. REGAN: "Błędy militarne", Warszawa 1992.
- "Regulaminu działań taktycznych wojsk lądowych", cz. I. - Szt. Gen. WP, Warszawa 1994.
- "Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100".
- Z. ŚCIBIOREK: "Rozważania o obronie", Warszawa 1993.
- J. SIKORSKI: "Zarys historii wojskowości powszechnej", Warszawa 1975.
- W. SIKORSKI: "Przyszła wojna", Warszawa 1984.
- F. SKIBIŃSKI: "Rozważania o sztuce wojennej", Warszawa 1972.
- W. SKOBEL: *Działania nieregularne ..*, "Myśl Wojskowa" nr 1/1995
- W. SKOBEL, K. GAŚIOREK: "Obrona Terytorialna Rzeczypospolitej Polskiej", AON,
Warszawa 1992.
- W. SKOBEL, K. GAŚIOREK: "Obrona terytorialna okręgu wojskowego i województwa
(regionu)". AON 1995.
- "Słownik języka polskiego", Warszawa 1981.
- "Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa", AON,
Warszawa 1994.
- J. STEFAŃSKI, R. MACIEJEWSKI: "Wojna w Zatoce Perskiej" - dodatek do "Przeglądu
Wojsk Lądowych" nr 7/1991
- C. SZOSZKIEWICZ: *Armia amerykańska w wojnie o Kuwejt*, "Technika Wojskowa" nr 5/1991.

W OBRONIE MILITARNEJ POLSKI

chodzi o:

ZAPEWNIENIE TRWAŁEGO POKOJOWEGO ŻYCIA I ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA POLSKIEGO W SUWERENNYM PAŃSTWIE

Można to osiągnąć przez odpowiednie działanie¹ polegające na:

przygotowaniu zawczasu i utrzymywaniu w gotowości wiarygodnych sił, środków i sposobów walki zbrojnej, właściwych do obrony państwa, które w świadomości kierownictw polityczno-wojskowych innych państw uczynią interwencję zbrojną lub agresję na Polskę nieopłacalną i dla nich niebezpieczną,

ponieważ spowoduje to

- nieprawdopodobieństwo osiągnięcia celów politycznych przy użyciu siły zbrojnej (tj. z braku szans załamania woli walki władz, sił zbrojnych i społeczeństwa o zachowanie suwerenności i integralności terytorialnej);
- groźbę poniesienia przez agresora strat i wywołanie komplikacji politycznych, gospodarczych i militarnych - przewyższające ewentualne korzyści z interwencji.

ŚRODKI AGRESJI NA PAŃSTWO A WŁAŚCIWE ŚRODKI OBRONY PAŃSTWA

Środki agresji:

1. Wojska operacyjne - zdolne do uderzeń ogniowych i wtargnięcia
2. Czynniki:
  - zaskoczenie strategiczne (początkowo)
  - inicjatywa strategiczna (początkowo)
  - przewaga ogólna i miejscowa (początkowo)

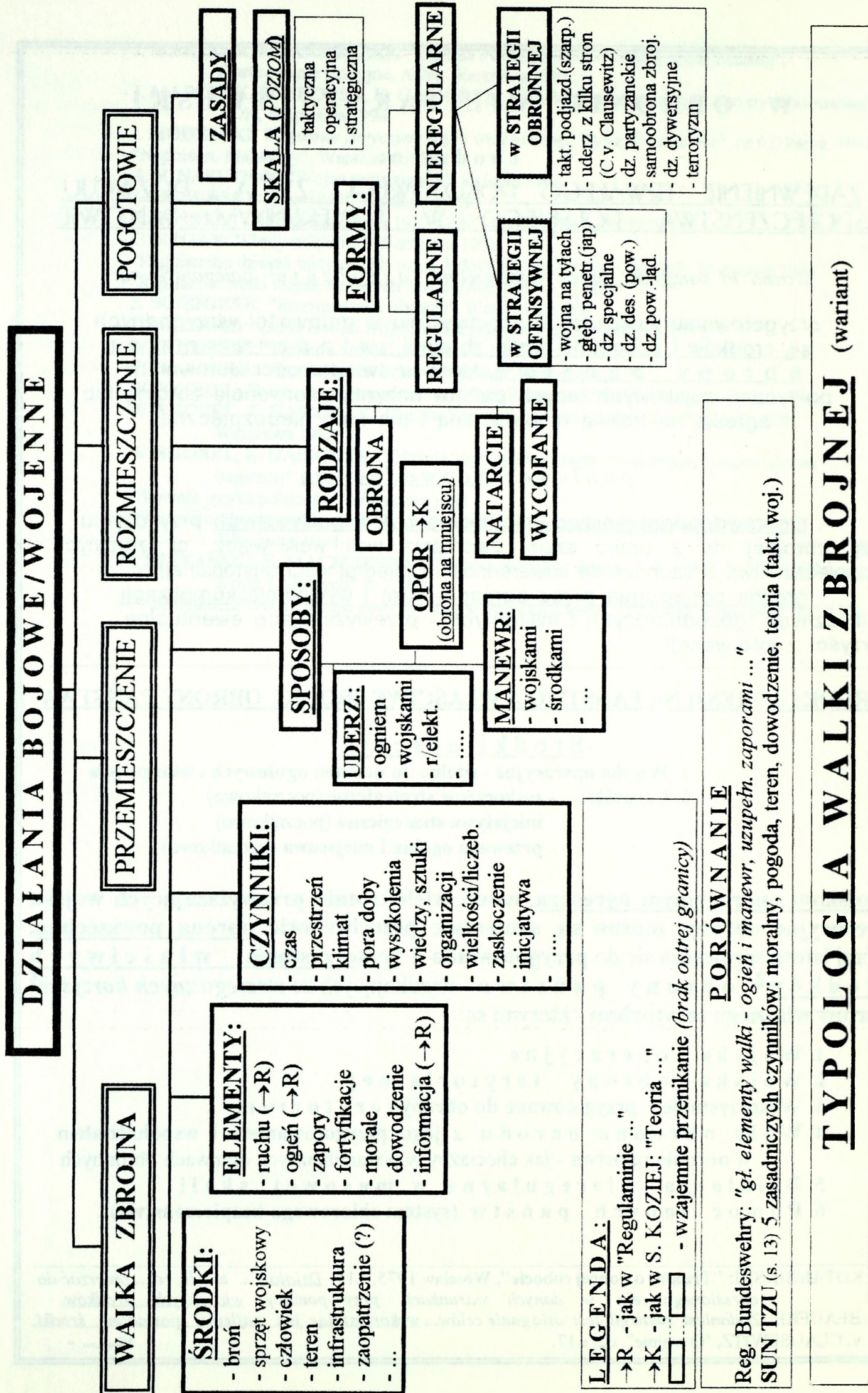
Wojskom operacyjnym agresora, nawet wielokrotnie przewyższających wojska operacyjne obrony, można się skutecznie przeciwstawić obroną powszechną, której istota sprowadza się do przygotowania i wykorzystania właściwych środków² obrony państwa - wynikających ze strategicznych korzyści³ obrony własnego terytorium - którymi są:

1. Wojska operacyjne
2. Wojska obrony terytorialnej
3. Wykorzystanie i przygotowanie do obrony terytorium
4. Wola obronna narodu z jego przygotowaniem i współdziałaniem w obronie państwa - jak chociażby w pozamilitarnych ogniach obronnych
5. Działania nieregularne w masowej skali
6. Pomoc innych państw (system zbiorowego bezpieczeństwa)

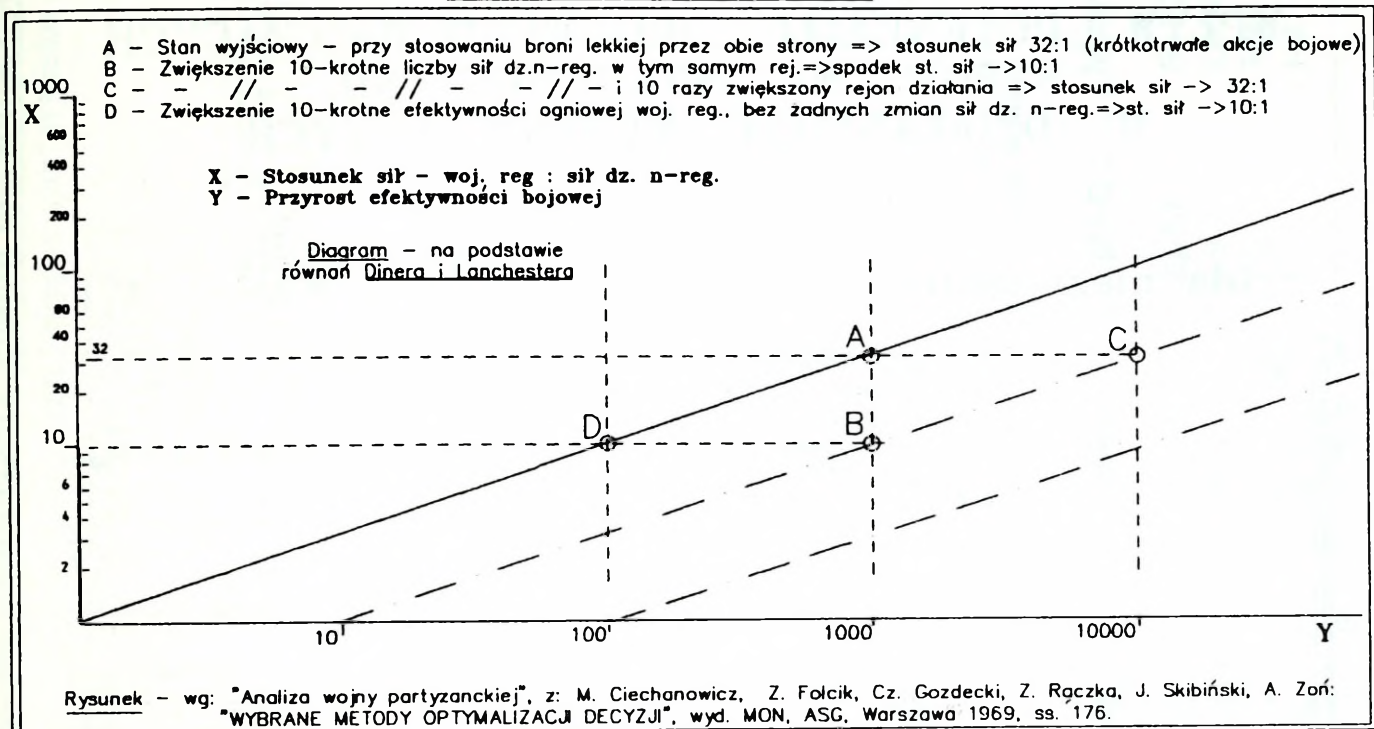
¹T. KOTARBIŃSKI: "Traktat o dobrej robocie", Wrocław 1975, s.19. *Działać ... to tyle, co ... zmierzać do określonego celu w danych warunkach przy pomocy właściwych środków.*

²A. BEAUFRE: *Zadaniem strategii jest osiąganie celów... wykorzystując jak najlepiej posiadane środki.*

³C. v. CLAUSEWITZ, "O wojnie", t.2, s.17.

WSPÓLZALEŻNOŚĆ STOSUNKU SIŁ (PRZEWAGI), RAŻENIA I WIELKOŚCI REJONU W DZIAŁANIACH NIEREGULARNYCH

Organizując dz. n-reg. pieszo należy mieć na uwadze:

1. Dozwolone - tylko krótkotrwałe starcia zbrojne, aby woj.reg. nie mogły stosować broni ciężkiej.
 = Im krótsza akcja, tym lepszy efekt bojowy =
2. Po akcji -> w przemyślane rozproszenie.
3. Akcje bojowe tylko z zaskoczenia; w przeciwnym wypadku nie prowadzić ich.
 = ZASKOCZENIE - to główne źródło zdobywania PRZEWAGI =
 - powoduje znaczącą zmianę w stosunku sił;
 - działa na korzyść zaskakującego;
 ...miejscowe^x - jest największym sprzymierzeńcem w dz. n-reg.
4. Nie zagęszczać siłami rejonów, lecz powiększać obszar działania.
5. Koncentrować się tylko na niszczeniu sił i środków.
6. Gdy agresor koncentruje siły -> uderzać w inne miejsca, rozszerzać obszar oddziaływania, aby zmusić go do ich rozproszenia.
7. Gdy agresor zwiększa wielkość sił - należy zwiększyć liczbę akcji zbrojnych, a także ich skuteczność.
8. Rytm działań nieregularnych:
rozpoznanie - koncentracja - zaskoczenie - krótka akcja - rozproszenie
9. Ogólny stosunek sił: co najmniej 20:1 (średni -> 25:1, maksymalny -> 32:1) na rzecz sił dz. n-reg
10. Wielkość sił dz. n-reg. ustalać względem siły wojsk reg. nieprzyjaciela.
11. Elementarna grupa bojowa sił dz. n-reg. -> 7-8 osób; większa i inne, to jej wielokrotność.

^x tzn. na odległość skutecznego strzału z broni ręcznej

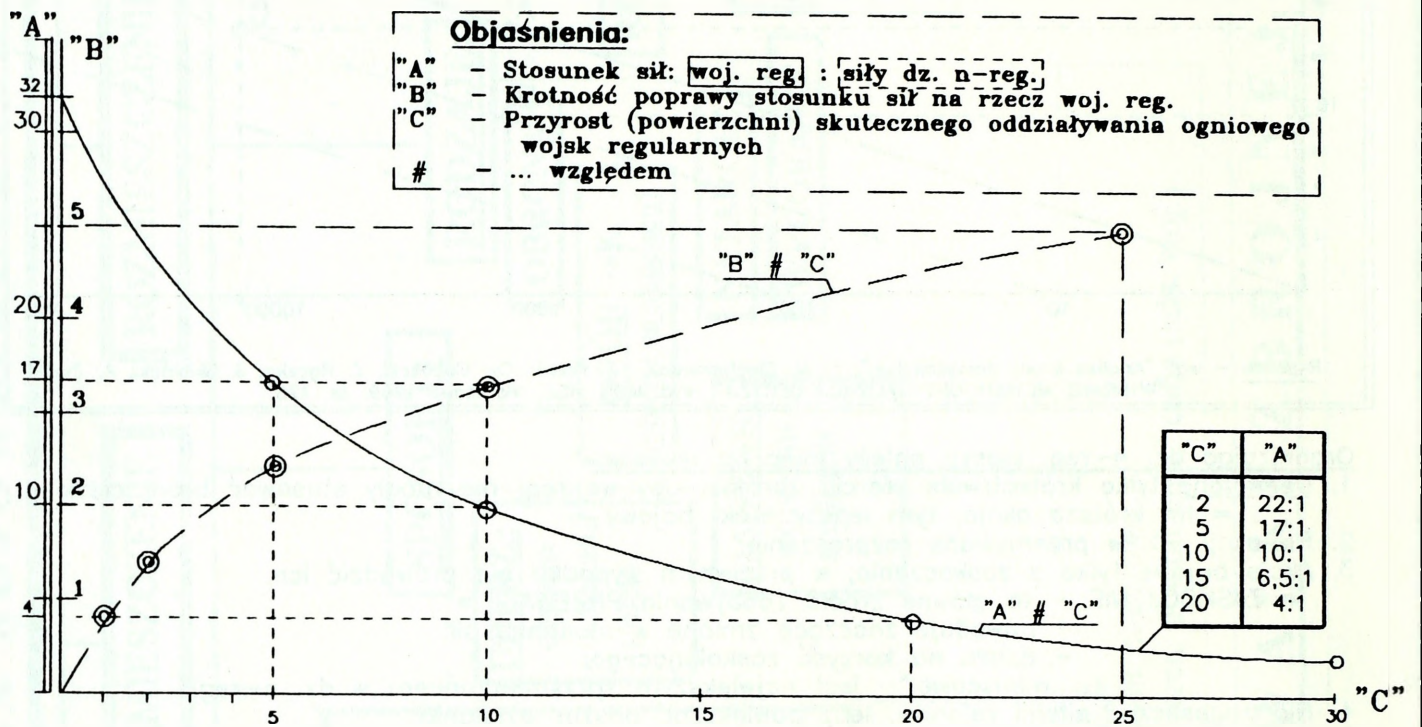
Przykład z historii:

"W wojnie Burów w południowej Afryce, ich grupy partyzanckie były w stanie obronić się w walce z 30-krotnie silniejszą armią angielską ..."

Por.: A. H. NASUTION: "Wojna partyzancka", Kolonia 1961, s. 23

WPŁYW POTENCJAŁU BOJOWEGO WALCZĄCYCH STRON NA STOSUNEK SIŁ W DZIAŁANIACH NIEREGULARNYCH

Dla niezmiennego stanu sił dz. n-reg. ("C" → "A")

WNIOSKI DO ORGANIZACJI WALKI

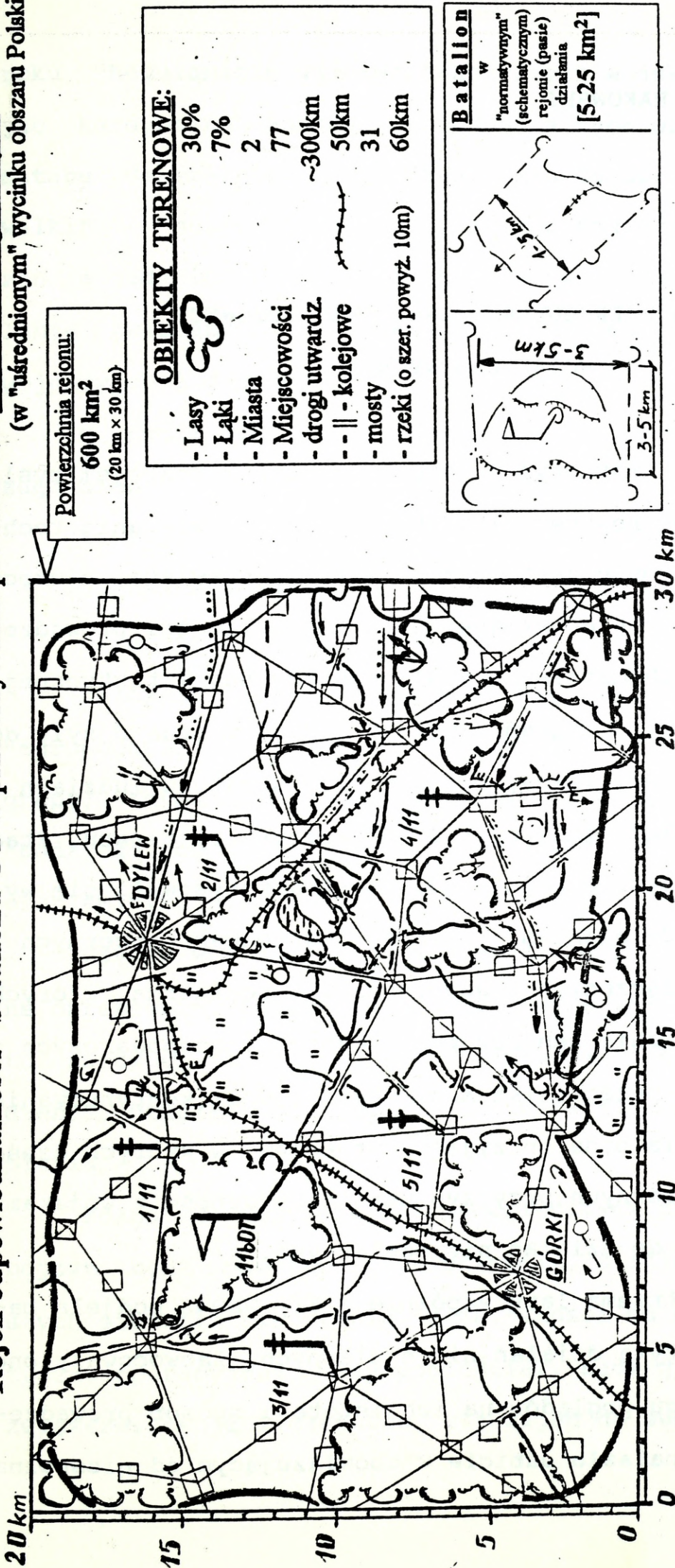
- Jeżeli woj. reg. zwiększą 2-krotnie ["C"], to siły dz. n-reg. powinny [rozrzedzić się] 1,4 raza

3-...	1,7 ...
4-...	2 ...
5-...	2,2 ...
10-...	3,2 ...
25-...	5 ...
- W sytuacji [zwiększania skuteczności ogniowej (liczby żołn.) wojsk reg.], siły dz. n-reg. powinny:
  - rozśrodkować się na większej powierzchni, aby spowodować rozproszenie wysiłku wojsk reg.
  - rozrzedzić się, aby atakować na większej powierzchni
  - zmniejszyć zagęszczenie, ale zwiększyć intensywność działań
- Obliczając niezbędną liczbę sił dz. n-reg. należy brać pod uwagę ^xwszystkich żołnierzy wojsk reg., którzy posiadają broń (nawet osobistą) mogą oddziaływać na siły dz. n-reg.
- Przy obronie miasta konieczne są siły nie tylko do walki wręcz i działań fortecznych, ale i te do działań nieregularnych poza nim; chociażby do rozpraszania wysiłku nplg i zwalczania głównie artylerii

^x dotyczy to tylko tych, którzy są na terytorium będącym przedmiotem agresji

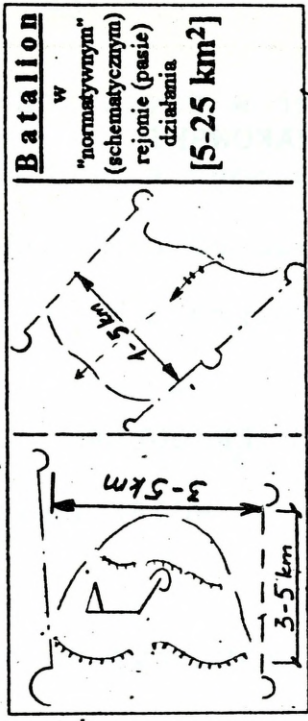
Rys. 4.

"Rejon odpowiedzialności" batalionu OT w przewidywaniu prowadzenia działań nieregularnych
(w "uśrednionym" wycinku obszaru Polski)

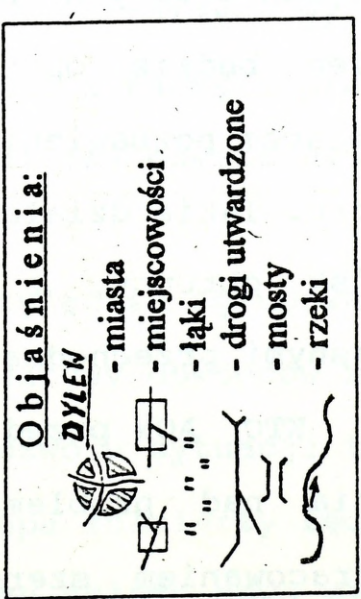
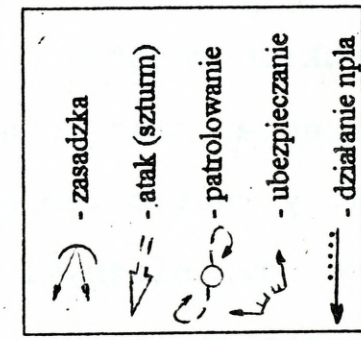
OBIEKTY TERENOWE:

- Lasy 30%
- Łąki 7%
- Miasta 2
- Miejscowości 77
- drogi utwardz. ~300km
- || - kolejowe 50km
- mosty 31
- rzeki (o szer. powyż. 10m) 60km

Możliwości organizowania walki

Pododdz.	Zasadzki	Napady	Minow. obiektów
batalion OT	40-60	20-30	60-120
kompania OT	8-12	6-9	12-36
pluton OT	2-3	1-2	3-9
drużyna OT	1	1	1-3

Rys. 5

mjr dypl. Kazimierz RAKOWSKI
WSO im.T.Kościuszki
WROCLAW

DZIAŁANIA NIEREGULARNE ZGRUPOWAŃ BOJOWYCH
WOJSK LĄDOWYCH

Przełom wieku charakteryzuje się dynamicznym rozwojem myśli wojskowej i nowych środków walki. Nowoczesne rozwiązania techniczne znajdują szerokie zastosowanie w armiach świata, a wręcz na potrzeby armii są opracowywane. Daje to możliwości prowadzenia wysoce manewrowych działań w skali operacyjnej i taktycznej. Dysponując nowoczesnym orężem, walczące strony będą dążyły do szybkich rozstrzygnięć w walce, co zmniejszy straty w ludziach i sprzęcie oraz ograniczy zniszczenia infrastruktury terenu. Stąd należy wnosić, że przyszła wojna będzie charakteryzowała się wysoce dynamicznymi działaniami silnych zgrupowań pancernych i zmechanizowanych połączonych z uderzeniami z powietrza, których celem będzie opanowanie centrów politycznych i gospodarczych z zamiarem pozbawienia przeciwnika możliwości i woli kontynuowania oporu. Takie działania będą sprzyjały sytuacjom, w których część wojsk obrońcy, z różnych przyczyn utraci styczność z wojskami własnymi przechodząc do działań nieregularnych.

KTO AON przed trzema laty wspólnie z KTO WSOWZ podjęła badania nad problematyką działań nieregularnych. Zaowocowały one wypracowaniem szeregu poglądów na ich istotę i sposób prowadzenia działań, co znalazło odbicie w obowiązującym od niespełna

roku "Regulaminie działań taktycznych wojsk lądowych", określając kardynalne zasady prowadzenia tych działań. Cytując Szefa Sztabu Generalnego WP - "Regulamin to swoista konstytucja pola walki" - należy stwierdzić, że nie zawiera on gotowych rozwiązań, a jedynie stwarza podstawy do twórczego rozwiązywania problemów związanych z działaniami nieregularnymi przez badaczy wojskowych i dowódców.

W swoim wystąpieniu chciałbym odnieść się do następujących zagadnień:

1. Pojęcie i sposób tworzenia zgrupowań bojowych.
2. Zadania zgrupowań bojowych w działaniach nieregularnych
3. Sposoby realizacji zadań.

"Słownik języka polskiego" nie definiuje wprawdzie pojęcia "zgrupowanie", lecz pod hasłem "zgrupować" podaje "zebrać w grupę, zgromadzić, skupić", odsyłając jednocześnie do hasła "oddział" co jednoznacznie sugeruje powiązanie tego pojęcia z problematyką militarną.

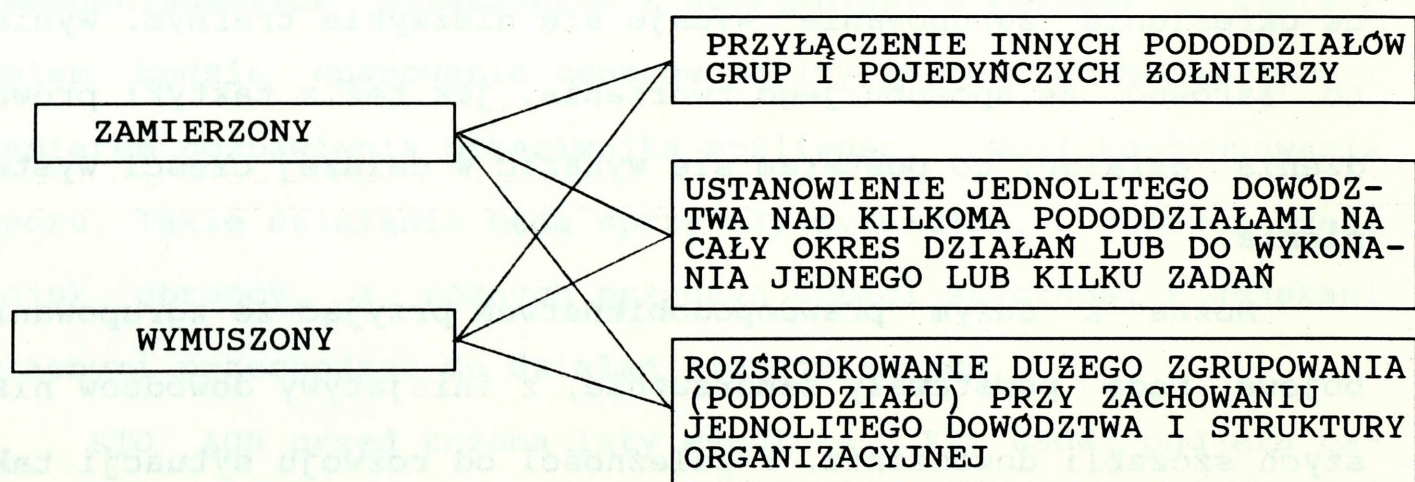
Użycie w stosunku do sił prowadzących działania nieregularne określenia "zgrupowanie" wydaje się niezwykle trafnym. Wynika to zarówno ze sposobu jego tworzenia, jak też z taktyki prowadzenia działań, co postaram się wykazać w dalszej części wystąpienia.

Można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć że zgrupowania bojowe będą powstawały samorzutnie, z inicjatywy dowódców niższych szczebli dowodzenia. W zależności od rozwoju sytuacji taktyczno-operacyjnej mały pododdział, bądź grupa żołnierzy będzie zwiększał swoją liczebność, włączając do swego składu nowe siły.

Uznając powyższe za możliwe, można przypuszczać, że zgrupowania bojowe mogą powstawać na skutek :

1. pozostawienia zorganizowanego pododdziału w ugrupowaniu przeciwnika, z wyraźnym zadaniem bojowym;
2. wymuszonego pozostania pododdziału w ugrupowaniu przeciwnika, wskutek utraty styczności z wojskami własnymi;
3. włączenia w skład pododdziału innych pododdziałów, grup i pojedynczych żołnierzy, znajdujących się na obszarze prowadzonych działań;
4. ustanowienia jednolitego dowództwa nad kilkoma mniejszymi pododdziałami lub grupami, na cały okres działań lub tylko do wykonania jednego albo kilku zadań;
5. rozśrodkowania dużego zgrupowania (pododdziału) z zachowaniem jednolitego dowództwa i struktury organizacyjnej.

Spośród wymienionych sposobów tworzenia zgrupowań bojowych, dwa pierwsze należałoby uznać za zasadnicze. Każdy z nich determinuje możliwość zaistnienia trzech pozostałych

Rys. 1. SPOSOBY TWORZENIA ZGRUPOWAŃ BOJOWYCH

Najbardziej predysponowanymi do tworzenia zgrupowań bojowych w działaniach nieregularnych są pododdziały zmechanizowane (piechoty). Ich wszechstronne uzbrojenie i wyszkolenie sprawia, że nawet w tak odmiennych warunkach zachowują niemal w całości swoje walory bojowe, pozwalające im osiągać cele walki. Natomiast pozostałe rodzaje wojsk w przypadku utraty lub niemożności użycia swego zasadniczego uzbrojenia i wyposażenia, w działaniach nieregularnych w znacznym stopniu tracą zdolność do tego typu działań. Mając jednak na uwadze całe spektrum zadań stojących przed zgrupowaniem bojowym w działaniach nieregularnych, wskazanym byłoby aby w skład zgrupowania weszli także specjaliści innych rodzajów wojsk i saperzy o różnych specjalnościach w tym szczególnie minery, zwiadowcy, łącznościowcy, lekarze i sanitariusze, żołnierze służb technicznych, a szczególnie rusznikarze.

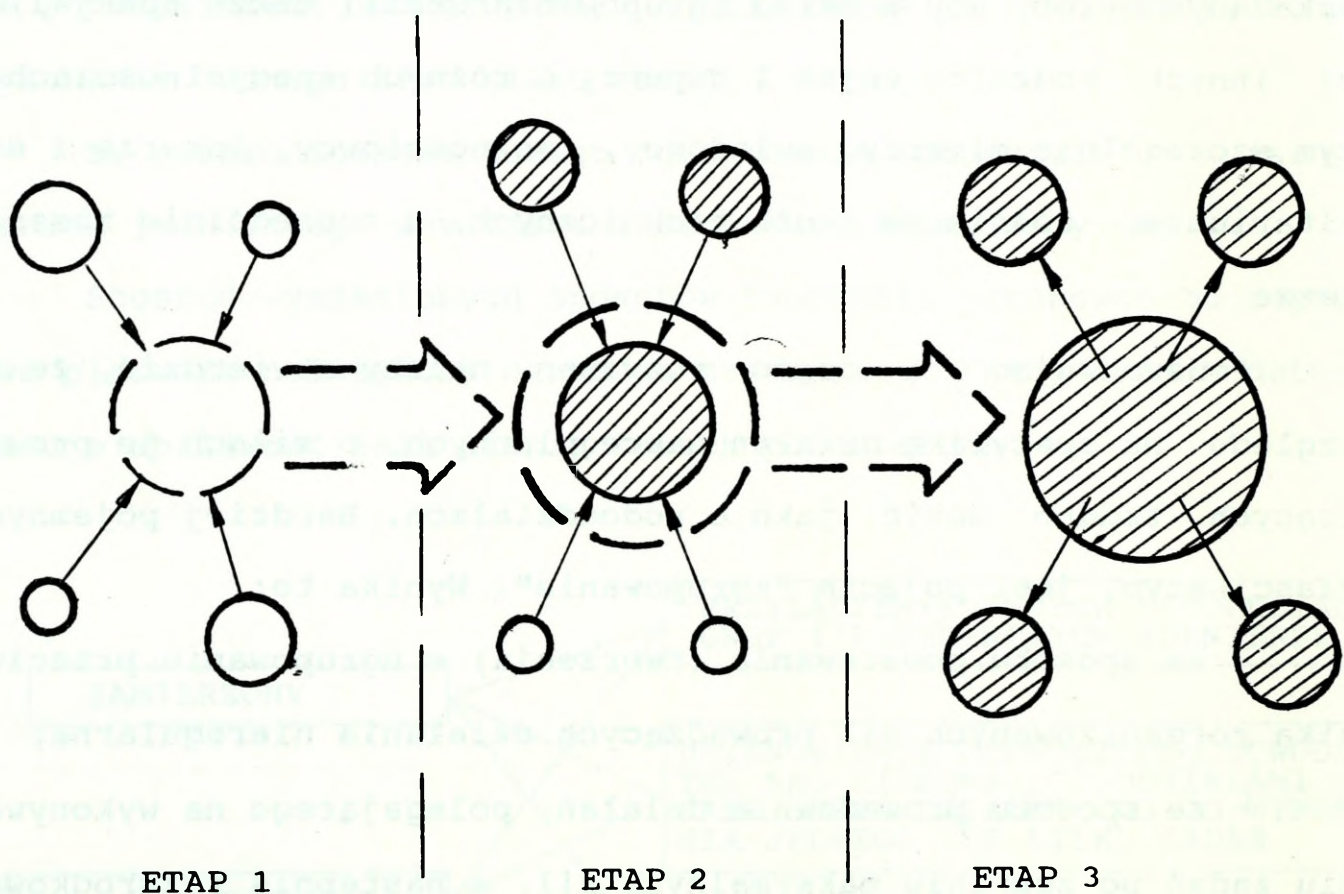
Podsumowując tę część rozważań, należy stwierdzić, że ze względu na specyfikę działań nieregularnych, o siłach je prowadzących trudno mówić jako o pododdziałach. Bardziej pojemnym, właściwszym, jest pojęcie "zgrupowanie". Wynika to:

- ze sposobu powstawania (tworzenia) w ugrupowaniu przeciwnika zorganizowanych sił prowadzących działania nieregularne;
- ze sposobu prowadzenia działań, polegającego na wykonywaniu zadań po zebraniu maksymalnych sił, a następnie rozśrodkowaniu zgrupowania ("taktyka wilczego stada").

Pozostaje jeszcze do rozstrzygnięcia kwestia wielkości zgrupowania bojowego w działaniach nieregularnych. Trudno wyobrazić sobie swobodne działanie w ugrupowaniu przeciwnika, zgru-

powania większego niż 20-30 żołnierzy. Skryte działanie i bytowanie takiej ilości zorganizowanych żołnierzy jest bardzo trudne do ukrycia. Niesie z sobą również szereg problemów natury logistycznej, w tym problemy zaopatrywania w środki materiałowe, zabezpieczenie medyczne itd. Stąd proces powstawania zgrupowania bojowego w działaniach nieregularnych będzie przechodził swoistą ewolucję, którą można by zawrzeć w trzech etapach:

1. Powstanie zgrupowania;
2. Powiększanie się zgrupowania;
3. Rozśrodkowanie zgrupowania.

Legenda

- - zorganizowany pododdział lub zgrupowanie
- - niezorganizowane grupy bądź żołnierze

Rys. 2. EWOLUCJA PROCESU POWSTAWANIA ZGRUPOWANIA BOJOWEGO

W maju 1994 roku odbyła się we Wrocławiu Konferencja Naukowa poświęcona omawianej problematyce. Mimo różnic zdań dotyczących merytorycznych treści wystąpień, wszyscy zabierający głos zgodni byli co do tego, że działania nieregularne nie mogą spełniać swojej roli jako samoistny rodzaj walki. Stanowią one działania wspierające i wspomagające dla wojsk operacyjnych, realizujących zadania na regularnym froncie.

Zabierając głos na wspomnianej Konferencji wyszczególniłem pięć grup zadań, które mogłyby być realizowane w działaniach nieregularnych.

1. Niszczenie wybranych elementów ugrupowania bojowego przeciwnika. Będą to takie elementy, które ze swej natury są nieodporne na destrukcyjne działanie i stanowiska dowodzenia, polowe węzły łączności, stacje radiolokacyjne, stanowiska startowe rakiet, a także samoloty i śmigłowce na lotniskach i lądowiskach. Równie obiecujące, ze względu na małą ochronę, wydają się być: posterunki regulacji ruchu i kierowania ruchem wojsk, urządzenia logistyczne przeciwnika itp.

Zadania tego typu mogłyby być realizowane w formie działań ofensywnych i szturmowych. W zależności od decyzji dowódcy zgrupowania realizującego to zadanie będą one przybierały formę napadu, bądź zasadzki. Generalną zasadą w tego typu działaniach jest krótkotrwałość akcji. Wiąże się z nią konieczność zaskoczenia i unikanie wiązania się walką. Po wykonaniu zadania zgrupowanie małymi grupami wykonuje odskok do miejsca zbiórki lub bazy. Koniecznym jest mylenie ewentualnego pościgu, co można uzyskać wybierając określone drogi, prowadzące przez trudnodostęp-

ny teren, a także zacieranie śladów.

2. Destrukcja systemu logistycznego przeciwnika - rozumiana głównie jako destrukcyjne oddziaływanie na jego system dowozu, lecz także jako jedno ze źródeł zaopatrywania zgrupowania. Daje ona możliwość zastosowania szerokiej gamy sposobów realizacji tego zadania. Począwszy od napadów na polowe i stacjonarne składy i magazyny środków materiałowych, do zasadzek na kolumny samochodowe z zaopatrzeniem dla wojsk przeciwnika. Znakomite wyniki mogą dać sposoby właściwe taktyce partyzanckiej, polegające na niszczeniu dróg kolejowych i obiektów drogowych, bez angażowania zgrupowania w starcie zbrojne. Jak już wspomniałem, zaatakowane składy i pojazdy z zaopatrzeniem, mogą stanowić źródło uzupełnienia środków materiałowych dla zgrupowania (zdobycz wojenna), a głównie: żywności, umundurowania, broni i amunicji, a także materiałów wybuchowych.

3. Niszczenie wybranych elementów infrastruktury - to przede wszystkim niszczenie obiektów mających jakikolwiek wpływ na swobodę manewru wojsk przeciwnika. Mogą to być: mosty, wiadukty, tory kolejowe i drogi, a także tamy, jazy, elektrownie, stacje pomp i stacje paliwowe, podstacje elektryczne i linie telefoniczne. Sposoby, którymi możliwa będzie realizacja tej grupy zadań są charakterystyczne dla działań sabotażowych i dywersyjnych. Znajdą tu szerokie możliwości działania szczególnie saperzy, których specjalistyczna wiedza i doświadczenie będą pomocne nie tylko w zakresie wykonywania niszczeń, ale także w zakresie umiejętności posługiwania się własnym i zdobyczym materiałem wybuchowym oraz w konstruowaniu prostych zapalników i detonato-

rów. Natomiast niektóre z tej grupy zadań nie wymagają specjalistycznego przygotowania. W przypadku niszczenia instalacji i sieci elektrycznych oraz telefonicznych wystarczy spowodować zwarcie lub po prostu przeciąć przewody. Równie podatne na destrukcję są centrale telefoniczne i podstacje elektryczne. Natomiast niszczenia urządzeń hydrologicznych wymaga użycia materiałów wybuchowych, lub w przypadku działania z zamiarem spowodowania rozlewisk i zatopień - umiejętności obsługi tych urządzeń. Należy jednak pamiętać, że omawiane obiekty będą z reguły bronione, stąd w realizacji tej grupy zadań będą miały miejsce także działania szturmowe mające na celu likwidację ochrony.

4. Rozpoznanie i dywersja - prowadzone na użytek własny i zgrupowań współpracujących oraz wojsk operacyjnych. W działaniach nieregularnych może ono przybrać różne formy. Będą one typowe dla działań rozpoznawczych prowadzonych przez najniższe szczeble dowodzenia: obserwacja, podsłuch, zbieranie informacji od miejscowej ludności. Aktywnym sposobem zdobywania informacji o przeciwniku są napady i zasadzki. W wyniku takich akcji bojowych można zdobyć dokumenty bojowe przeciwnika, nowe wzory uzbrojenia, a także wziąć jeńców, których po przesłuchaniu należałoby wypuścić gdyż stanowiliby zbyt duży balast dla zgrupowania. Tą drogą można również zdobyć umundurowanie przeciwnika, które może mieć zastosowanie w realizacji zadań dywersyjnych. Przykładem takich działań może być wystawienie posterunku kierowania ruchem wojsk, w miejsce zlikwidowanego posterunku przeciwnika, mające na celu wprowadzenie nieładu w przegrupowujące się kolumny jego wojsk, lub skierowanie je w przypadkowe kierunki. Taki

posterunek w czasie działania powinien być ubezpieczony na wypadek, gdyby przeciwnik zorientował się w sytuacji. Innymi sposobami działań dywersyjnych może być niszczenie znaków drogowych i drogowskazów, lub takie ich ustawianie, aby zdezorganizować ruch wojsk przeciwnika. Także napady na urzędy administracji okupacyjnej, mające na celu rekwizycję lub niszczenie dokumentów, rekwizycję czystych blankietów oraz pieniędzy, zdezorganizują działanie przeciwnika i ułatwią wykonanie podobnych zadań w przyszłości.

5. Psychologiczne oddziaływanie na przeciwnika i miejscową ludność - stwarzające z jednej strony poczucie ciągłego zagrożenia, a z drugiej strony podtrzymujące morale miejscowej ludności. Zamierzony efekt jest możliwy do osiągnięcia już przez samo aktywne działanie. Wywołana nim świadomość istnienia wrogich sił, których ani zamiary, ani miejsce działania nie są znane, demoralizująco wpływa na ducha bojowego żołnierzy przeciwnika. Kilka spektakularnych akcji bojowych, powtórzonych lub opowiedzianych sobie wzajemnie wśród żołnierzy przeciwnika, wytworzy wśród nich taką psychozę, która sparaliżuje ich działanie poza zwartymi pododdziałami. W aspekcie oddziaływania na miejscową ludność, skuteczne działanie zgrupowania bojowego zaświadcza o kontynuacji zbrojnego oporu, oraz ciągłości trwania państwa, co w efekcie może się stać stymulatorem działań partyzanckich i powstańczych przeciw agresorowi.

Występujący na wspomnianej Konferencji Pan płk dr SKOBEL z AON wyszczególnił ponadto dwie kolejne grupy zadań:

1. Ograniczanie eksploatacji zajętego terytorium, oraz utrudnianie przeciwnikowi tworzenia własnej administracji;

2. Organizowanie ucieczek z niewoli i przechowywanie uciekinierów, pilotów zestrzelonych samolotów oraz innych osób poszukiwanych przez przeciwnika.

Tak więc, ze względu na cele i zadania zgrupowań bojowych w działaniach nieregularnych, ich taktyka będzie specyficzną kompozycją działań właściwych wojskom powietrzno-desantowym, specjalny, rozpoznawczym, ale także partyzanckim i powstańczym. Stąd rola dowódcy w działaniach nieregularnych w głównej mierze będzie polegała na umiejętnym kompilowaniu omówionych sposobów wykonania zadań.

Podsumowując swoje przemyślenia należy podkreślić, że działania nieregularne w przyszłej wojnie dają dowódcom pododdziałów możliwość wykazania inicjatywy i pomysłowości w realizacji zadań, oraz stosowania dziś już zapomnianych lub zupełnie nowych sposobów walki. Z drugiej strony należy pamiętać, że działania bojowe zgrupowań nieregularnych mogą przynieść wymierne efekty w postaci strat bojowych przeciwnika i wiązania znacznych sił w głębi jego ugrupowania.

Kpt. dypl. Ryszard CHROBAK

KTO

PROWADZENIE DZIAŁAŃ NIEREGULARNYCH.

Charakterystycznym zjawiskiem współczesnych działań bojowych (sądzić należy że przyszłych również) jest znaczny wzrost różnych form i sposobów oddziaływania na zaplecze przeciwnika. Każdy komu nie obca jest teoria walki zbrojnej zdaje sobie sprawę, że tych form i sposobów jest wiele a dysponując odpowiednim potencjałem bojowym można decydować się na odpowiedni do potrzeb wariant działania, czy też użycia określonego środka walki.

Musimy sobie zdawać sprawę, że prowadzenie w przyszłości ewentualnej operacji obronnej przez nasze siły zbrojne odbywać się będzie przy zdecydowanej przewadze potencjalnych agresorów w połączeniu z inicjatywą i zaskoczeniem strategicznym.

Lansowany przez wielu teoretyków manewr sił i środków wojsk operacyjnych jako równoważnik przewagi agresora, nie zawsze będzie możliwy wobec jego przewagi w lotnictwie.

W konsekwencji niedoboru potencjału względem najeźdźcy a przez to ograniczonych możliwości skutecznego oddziaływania na jego zaplecze, wysiłek w tym względzie powinno się przenieść na działania nieregularne.

Aby wyraźniej dostrzec wymogi jakim musi sprostać taktyka działań nieregularnych powinniśmy zdawać sobie sprawę czym się one charakteryzują.

1. Unikanie (uchylanie się) czołowego, frontalnego starcia z silnym przeciwnikiem.

2. Działanie na obszarze a nie na linii, w punkcie itp. (operowanie przestrzenne).

3. Siły prowadzące DN są zwykle rozproszone na całym obszarze, koncentrują się wyjątkowo, dla wykonania uderzeń lub innych działań.

4. Ciągły manewr sił w obszarze działania dla uniknięcia

uderzenia przeciwnika i zajęcia pozycji do własnych działań.

5. Ciągłe rozpoznanie przeciwnika dla wykrycia słabych miejsc (elementów) bądź też czyhanie na sposobność do uderzenia.

6. Działanie z reguły z zaskoczenia.

7. Pełne wykorzystanie warunków terenowych dla ukrycia sił, uniknięcia ataku i uzyskania zaskoczenia.

8. Krótkotrwałość uderzeń lub innych działań celem uniemożliwienia zorganizowania kontrakcji przez przeciwnika.

9. Poparcie i współuczestnictwo całego społeczeństwa w walce z przeciwnikiem poprzez prowadzenie rozpoznania, zaopatrzenia, obsługę, pomoc w działaniu, zasilanie w ludzi itp.

10. długotrwałość działań dla osłabienia, zniszczenia lub wyparcia przeciwnika.

11. Mogą prowadzić je wszystkie rodzaje formacji zbrojnych regularne (wojska operacyjne) i nieregularne (oddziały partyzanckie, samoobrony itp.) .

12. Ciągłe paraliżowanie zdolności ruchu lądowego przeciwnika na obszarze działania.

13. Niewielka centralizacja dowodzenia i duża autonomiczność działań oddziałów (grup) prowadzących DN.

14. Wyprzedzanie przeciwnika w aktywności i inicjatywie.^{1/}

Wymienione wyżej walory działań nieregularnych umożliwiają skuteczne przeciwstawienie się przeważającemu pod względem liczbowym czy technicznym przeciwnikowi. Może skutecznie przeciwdziałać zajęciu i kontrolowaniu obszaru działań nieregularnych, a więc części terytorium państwa jako areny tych działań.

Przed przystąpieniem do ukazania taktyki działań nieregularnych zasadnym wydaje się przybliżyć potencjalne możliwości bojowe pododdziałów (zgrupowań taktycznych) znajdujących się w ugrupowaniu przeciwnika. Możliwości te będą zazwyczaj zróżnic-

1/ R. Jakubczak, J. Marczak, Działania nieregularne.
Polska Zbrojna. 8.03.1995r.

wane. Duży wpływ mieć będzie sposób przechodzenia do działań nieregularnych oraz czas ich prowadzenia. Niebagatelny wpływ mają warunki terenowe, siły znajdujące się na danym obszarze oraz postawa ludności miejscowej. Wiele zależeć będzie też od sytuacji operacyjno-taktycznej i perspektywy dalszego rozwoju danej operacji i działań wojennych w ogóle.

Dokonując pewnych uogólnień, można przyjąć, że możliwości bojowe będą znacznie większe podczas zamierzonych (planowych) działań nieregularnych. Na efektywność ich prowadzenia wywrze też wpływ charakter działań danego związku operacyjnego, na kierunku (rzecz) którego znajduje się pododdział (zgrupowanie taktyczne) w ugrupowaniu przeciwnika. Jeśli przewidywany jest zwrot zaczepny i przejście do przeciwnatarcia, to są większe podstawy przypuszczać, że niezbyt odległa perspektywa połączenia się z siłami głównymi pozwoli inaczej dysponować posiadanymi środkami walki i użyciem sprzętu bojowego. Można będzie zdynamizować działania bez wyraźnej obawy o stan zapasów i środków materiałowych w niedalekiej przyszłości.

Z przewidywanych warunków przechodzenia do działań nieregularnych i ich prowadzenia na obszarze kraju, wynika, że z reguły pododdziały wojsk lądowych (zgrupowania taktyczne) będą dysponować uzbrojeniem stosunkowo lekkim i przenośnym. Niejednokrotnie mogą to być egzemplarze sprzętu zdemontowane z wozów bojowych, których dalsze wykorzystanie okazało się niemożliwe lub nierealne z uwagi na środowisko walki.

Wyniki prowadzonych badań dowodzą również, że najefektywniejszym dla prowadzenia działań nieregularnych będzie uzbrojenie lekkie poszerzone o przenośne środki przeciwpancerne i przeciwlotnicze.

Lekkie, przenośne uzbrojenie rzutować będzie na możliwości bojowe. Gdyby nie uwzględniać specyfiki działań oraz form i sposobów realizacji zadań to możliwości bojowe wojsk walczących w ugrupowaniu przeciwnika byłyby stosunkowo niewielkie. Nie

można jednak do tego zagadnienia podchodzić w sposób zbliżony, jak przy rozpatrywaniu możliwości załamania natarcia określonego zgrupowania broni pancernej i jej zwalczania podczas prowadzenia obrony. Ciągłe nieodzowne jest dostrzeganie specyfiki walki, która rzutuje na możliwości bojowe.

Powyższe spostrzeżenia pozwalają wyciągnąć wniosek, że pododdziały (zgrupowania taktyczne) przewidziane do prowadzenia działań nieregularnych nie są predysponowane do działań w terenie odkrytym i mało urozmaiconym. W zamian za to mogą przebywać i realizować określone zadania w obszarach urozmaiconych, zarówno pod względem rzeźby i pokrycia, w terenie ograniczającym i kanalizującym ruch. Jeśli spojrzymy na mapę fizyczną Polski lub Republiki Czeskiej, to takich obszarów jest stosunkowo wiele. Znajdują się one w głębi państw, jak i w ich rejonach przygranicznych.

Przewidywane wyposażenie pododdziałów prowadzących działania nieregularne rzutują na taktykę walki. Wynika ona także z charakteru warunków w jakich realizowane są poszczególne akcje (zadania) bojowe. Dążąc do właściwego spożytkowania parametrów uzbrojenia i uwzględniając fakt działalności na terenie opanowanym przez przeciwnika należy akcentować walkę z bliskiej odległości. Są wtedy realne podstawy przypuszczać, że wraz z czynnikiem zaskoczenia uda się zadać wrogowi wymierne straty. Jeśli uwzględnimy możliwość użycia (zastosowania) inżynierskich środków rażenia, to przewidywane skutki oddziaływania mogą być znaczne. Umiejętne wyzyskanie właściwości uzbrojenia i środowiska walki pozwoli zrekompensować niedostatek broni ciężkiej, pozwalającej prowadzić ogień z dalszej odległości.

O powyższych zjawiskach wie najprawdopodobniej przeciwnik. Dlatego istotną kwestią będzie sprowokowanie go do wejścia w obszar mniej korzystny, gdzie bezwzględna przewaga materialna nie będzie mogła być w pełni wykorzystana. Trzeba więc umiejętnie spreparowanymi informacjami oraz działaniami potwierdzający-

mi pewne fakty, wciągnąć wroga w teren urozmaicony, lesisty lub lesisto-jeziorny, czy też teren zurbanizowany.

Działania nieregularne są domeną niewielkich zgrupowań (grup), toteż rozmach tych działań mają zakres taktyczny natomiast korzyści i znaczenie - operacyjny a nierzadko strategiczny.

Wobec powyższego pododdziały przechodzące do działań nieregularnych powinny doskonale znać taktykę takich działań. Działania nieregularne nie znoszą schematów, nie wolno stosować takich samych rozwiązań, chociażby w bardzo podobnych sytuacjach. Domeną tych działań powinno być bogactwo stosowanych form i sposobów walki pozwalających na różnorodne zwalczanie takich samych lub podobnych obiektów.

Taktyka działania nie powinna polegać na użyciu całości sił, w jednym miejscu (kierunku). W tych specyficznych działaniach liczyć się powinna przede wszystkim rozważa i pomysłowość. Walce towarzyszyć powinien podstęp i dążenie do przechytrzenia oraz zaskoczenia przeciwnika.

Należy pamiętać, że każdorazowo w czasie wykonywania akcji obowiązuje również działanie skryte. Każda akcja bojowa musi być należycie przygotowana i przeprowadzona z maksymalnie bliskiej odległości, szybko i z zaskoczenia, w miarę możliwości bez użycia broni palnej. Jeżeli sytuacja zmusi do nawiązania walki, należy uprzedzić przeciwnika w otwarciu ognia, a zdecydowanym atakiem szybko osiągnąć zaplanowany cel walki.

Po nawiązaniu walki należy dążyć do wykonania zadania w możliwie jak najkrótszym czasie, w innym bowiem razie wraz z jego upływem zmniejszają się szanse na pomyślne jego wy wykonanie. Każdej akcji bojowej powinno towarzyszyć skupienie wysiłku, w ściśle określonym punkcie, gwałtowne uderzenie i natychmiastowe rozproszenie się po wykonaniu zdania.

Powszechnie przyjmowana teza, że bezruch na współczesnym polu walki oznacza zniszczenie, daje mocno znać o sobie podczas

prowadzenia działań nieregularnych. W tych jednak działaniach główna uwaga powinna być ukierunkowana na częstą zmianę miejsca pobytu, modyfikację rozstrzygnięcia spraw bytowych i funkcjonowania systemu informacyjnego. Dla zachowania bezpieczeństwa i zagwarantowania możliwości wykonania zaskakującego uderzenia, trzeba też zmieniać trasy i sposoby przemieszczania oraz technikę koncentracji wojsk po wykonaniu akcji.

Na taktykę działania duży wpływ będzie wywierać miejsce prowadzenia akcji bojowych. Inna taktyka działania będzie obowiązywać w terenie otwartym, inna w terenie lesistym (lesistojeziornym, górskim), a jeszcze inna w terenie zurbanizowanym.

Przeprowadzone badania wykazały, że najbardziej typowymi formami działań nieregularnych będą działania:²

- rozpoznawcze;
- dywersyjne;
- szturmowe;
- blokujące;
- likwidacyjne.

Każde z tych działań może być realizowane odpowiednimi do formy sposobami. Specyfika poszczególnych działań wykazuje przy tym, że w wielu przypadkach sposoby mogą być jednakowe lub bardzo zbliżone do siebie, co wskazuje na uniwersalność i zarazem podział czysto teoretyczny. Analiza możliwych form i sposobów działania pozwala wyciągnąć wniosek, że najbardziej typowe i najczęściej stosowane to zasadzka i napad.

Doświadczenia z przeszłości oraz przeprowadzone badania wykazały, że wielce efektywnym i skutecznym sposobem może być zasadzka, ponieważ pozwala zadać ona przeciwnikowi duże straty i zarazem ogranicza do minimum straty własne. Odpowiednio przygotowana zasadzka pozwala także zastraszyć i demoralizować okreś-

2/ Por. D. Kubajewski, Z. Wrześniak, Formy działań partyzanckich a szkolenie komandoskie, Przegląd OTK 1973, nr 4 s. 37

ioną część sił nieprzyjaciela. Bardzo ważne jest również i to, że podnosi na duchu miejscową ludność. Zasadzki organizuje się jako:

- samodzielne, wystawiane na ustalonej (prawdopodobnej) trasie przejazdu (przemarszu) przeciwnika lub w rejonie obiektu, do którego ma on przybyć;

- sieć zasadzek wystawianych w przypadku istnienia kilku prawdopodobnych kierunków przemieszczania się przeciwnika lub kilku obiektów, stanowiących przedmiot naszego zainteresowania.

Przygotowanie zasadzki wymaga starannego i przemyślanego wyboru miejsca, skrytego i dokonanego w odpowiednim czasie rozmieszczenia w nim sił przewidzianych do wykonania zadania. Miejsce takie musi spełniać wiele wymogów, z których najważniejsze to:

- ograniczenie manewru sił i środków będących celem zasadzki;
- uzyskanie możliwości zaskoczenia;
- możliwość ukrycia sił oraz szybkiego i bezpiecznego wycofania się, bądź możliwość rozproszenia po wykonaniu akcji.

Miejsce uderzenia musi stwarzać dogodne warunki zaskoczenia ogniowego, nie dając jednocześnie przeciwnikowi możliwości schronienia się. Warunki te idealnie spełnia teren urozmaicony oraz większość ulic miast, ograniczonych z obydwu stron wysokimi budynkami. Stanowiska ogniowe muszą dać możliwość maksymalnie silnego uderzenia ogniowego w nęprałgicznym momencie. Ponadto muszą być dobrze ukryte i mieć zagwarantowaną możliwość skrytego oderwania się i zniknięcia.

Wielkość sił zaangażowanych do zorganizowania zasadzki każdorazowo może być inna. W zależności od zadania i składu pododdziału dowódca organizujący zasadzkę tworzy następujące grupy:

- uderzeniową, której zadaniem będzie zniszczenie sił przeciwnika ogniem własnych środków;

- zaporową z zadaniem odcięcia przeciwnikowi drogi odwrotu

celem zatrzymania go lub odgradzenia części kolumny przeznaczonej do zniszczenia;

- ubezpieczającą z zadaniem nie dopuszczenia do udzielenia obiektowi zasadzki pomocy z zewnątrz oraz osłony grupy uderzeniowej i zaporowej w czasie odejścia.

Zasady organizacji i wykonania zasadzki nie mogą być sztywne, lecz przystosowane do istniejących warunków i potrzeb. Po dokładnym zaplanowaniu i przygotowaniu zasadzki, dowódca rozmieszcza swój pododdział w miejscu wyczekiwania. Pododdział ten powinien być zamaskowany, ubezpieczony i w gotowości do rozpoczęcia walki w wypadku przedwczesnego wykrycia zasadzki. W odpowiednim czasie powinno nastąpić skryte wysunięcie grupy uderzeniowej na pozycję wyjściową, chwilowe zatrzymanie tej grupy, a następnie wykonanie (uruchomienie) zapór przez grupę zaporową. W momencie zatrzymania przeciwnika na stworzonych wcześniej sztucznych przeszkodach powinno nastąpić gwałtowne uderzenie. W każdej sytuacji czas walki reguluje dowódca w zależności od rezultatów uderzenia i reakcji przeciwnika.

Jak wynika z powyższego o powodzeniu zasadzki decydującą rolę obok uderzenia odgrywają zapory. Dają one najlepsze wyniki wówczas kiedy zaskoczą przeciwnika bezpośrednio przed uderzeniem. W zależności od istniejących warunków i środków własnych, mogą to być liny (druty) przeciągnięte przez drogę, barykady z przydrożnych drzew albo murów powalonych w ostatniej chwili, pola minowe, wysadzone w ostatniej chwili mosty, samochody-pułapki, itp.

Kolejnym sposobem wykonywania zadań przez zgrupowania prowadzące działania nieregularne, jest napad. Może on być wykonany jako bezpośrednie uderzenie pododdziału (zgrupowania) na obiekt w ugrupowaniu nieprzyjaciela, lub jako porażenie ogniem, kiedy przeciwnik ma przewagę i jest ukryty w silnie umocnionych bazach. Zaletą tego sposobu jest swobodny wybór pory jego wykonania oraz uniknięcia strat własnych.

Doświadczenia bojowe dowodzą, że uderzenia bezpośrednie, jako sposób wykonania napadu, wykonywać mogą zgrupowania (pododdziały) o różnej liczebności, w zależności od terenu (miejsca), zadania i charakteru obiektu oraz przewidywanych możliwości przeciwdziałania przeciwnika.

Napad jest mniej korzystnym sposobem wykonywania zadań przez pododdziały (zgrupowania taktyczne) prowadzące działania nieregularne. Zorganizowanie napadu wymaga bowiem większej ilości sił niż zasadzka oraz pociąga za sobą więcej ofiar³. Należy przypuszczać jednak, że będzie on stosowany przy wykonywaniu niektórych zadań, jako najbardziej skuteczny np. podczas rozbijania wojsk rozmieszczonych w budynkach osiedlowych.

Napad może mieć też miejsce w trakcie niszczenia szczególnie ważnych środków rażenia na stanowiskach lub baz zaopatrzeniowych, a także w celu uwolnienia więźniów z miejsc ich przetrzymywania.

Napad można przeprowadzić w zależności od potrzeb i stosunku sił na cały obiekt, załogę przeciwnika lub tylko na jej część. Dobrze przemyślany, przygotowany napad może dać możliwość uzyskania sukcesu mniejszymi siłami nad znacznie silniejszym przeciwnikiem.

Dowódca przygotowujący napad powinien bardzo dokładnie znać plan rejon przyszłego działania, rozmieszczenie obiektów i budowli. Niezbędnym jest też dokładne rozpoznanie systemu obrony obiektu napadu, przeszkód naturalnych i sztucznych oraz stanowisk ogniowych. Duże znaczenie ma też zapewnienie sobie skrytego podejścia do obiektu, ciągłego rozpoznania do samego momentu napadu, a także przewidywanie możliwości oddziaływania przeciwnika po wykonaniu napadu. W skład pododdziału wyznaczonego do wykonania napadu powinni wejść żołnierze, którzy bardzo dobrze znają

3. Z.Pulit, Zasady walki zbrojnej UPA w Polsce w latach 1945-47, Warszawa 1991, s.80

teren i potrafią skrycie poruszać się w nim, są zdecydowani i mogą działać samodzielnie w wypadku rozproszenia.

Skład takiego pododdziału może być różny w zależności od terenu, rozmieszczenia nieprzyjaciela oraz obiektu ataku. Jednak przy jego ustalaniu powinna obowiązywać zasada "niezbędnego minimum". Celowym jest aby pododdział wyznaczony do wykonania napadu zawierał w sobie następujące grupy:

- uderzeniową;
- ubezpieczającą;
- rezerwową (odwód).

Do wykonania napadu nie wystarczy tylko właściwy wybór obiektu oraz czasu jego realizacji. Niezbędnym jest aby dowódca takiego pododdziału - na podstawie analizy otrzymanego zadania oraz wnikliwej oceny sytuacji - wykonał szczegółowy plan. Plan taki powinien zawierać następujące elementy:

- czas i drogę wymarszu, ugrupowanie pododdziału, ubezpieczenie;
- podstawy wyjściowe do napadu oraz sposób ich ubezpieczenia;
- skład grupy uderzeniowej, czas i sposób uderzenia;
- skład grupy ubezpieczającej, czas i sposób odłączenia się od pododdziału, sposób ubezpieczenia, miejsce i czas powrotu;
- skład grupy rezerwowej (odvodu), miejsce jej ześrodkowania w czasie napadu.

Ponadto niezbędnym jest określenie:

- sposobu oderwania się od przeciwnika (kto i w jaki sposób ubezpiecza oderwania się);
- miejsca zbiórki po wykonaniu akcji;
- sygnałów dowodzenia i znaków rozpoznawczych na całą akcję.

Ponadto przy napadzie na obiekty w miastach, osiedlach powinno się przestrzegać kilku podstawowych zasad, głównie takich

jak:

- niezależnie od ubezpieczeń z różnych kierunków, zawsze należy wystawiać bezpośrednie ubezpieczenia w miejscu akcji;
- odwód trzymać możliwie blisko akcji z możliwością użycia go po różnych kierunkach;
- ubezpieczyć drogę odwrotu, zostawiając przy wejściu do lasu, miasta (osiedla) ubezpieczenia zdolne do utrzymania tego miejsca do czasu odskoku własnego pododdziału;
- jeśli siły pododdziału pozwalają na to, zorganizować napady w innych miejscach odwracając tym samym uwagę przeciwnika od właściwego miejsca napadu⁴.

Najkorzystniejszą sytuację do dokonania napadu stwarzają trudne warunki atmosferyczne (deszcz, mgła, śnieżyca, noc itp.). Marsz do podstawy wyjściowej może odbywać się różnymi drogami, jednak zawsze w sposób niepostrzeżony dla przeciwnika. Po osiągnięciu podstawy wyjściowej, należy uporządkować pododdział, wysłać ubezpieczenia, uzupełnić dane z rozpoznania oraz dokonać ewentualnych korekt planu.

Z podstawy wyjściowej do obiektu należy dotrzeć szybko, jednak bez najmniejszego hałasu.

W tym samym czasie wyznaczeni żołnierze z grupy uderzeniowej niszczą ubezpieczenia przeciwnika, w miarę możliwości bez strzałów, w razie konieczności należy strzelać z nałożonymi tłumikami.

Sam napad powinien być gwałtowny, niespodziewany, bez hałasu, bez używania możliwie najdłuższej broni palnej. Bardzo ważne jest aby utrzymać zwartość grupy przez cały czas akcji.

Oderwanie się od przeciwnika po dokonaniu napadzie należy poprzedzić wcześniej ustalonym sygnałem. Jeśli nieprzyjaciel nie został całkowicie rozbity, odskok należy osłonić silnym ogniem broni maszynowej i granatów. Wycofanie powinno odbywać się w

4. For.Z.Pulit, Zasady walki ..., op.cit., s.85

następującym porządku: ubezpieczenie przednie, ranni, główne siły pododdziału, ubezpieczenie tylne. Po dotarciu na miejsce zbiórki, pododdział doprowadza się do porządku, opatruje się lub przekazuje rannych, sprawdza broń i odsyła żołnierzy na zajmowane przez nich kwatery.

Nie ulega wątpliwości, że napad jest przedsięwzięciem nader skomplikowanym, toteż w miarę dysponowania dłuższym czasem oraz odpowiednimi warunkami, celowym jest przetrenowanie czynności poszczególnych grup w obiekcie zbliżonym do miejsca planowanych działań. W czasie treningu należy zwrócić szczególną uwagę na możliwe reakcje przeciwnika i odpowiednie do tego współdziałanie wszystkich żołnierzy biorących udział w napadzie.

Analiza doświadczeń wojennych, wsparta wizją przewidywanych działań, pozwala przypuszczać, że napad zorganizowany na doskonale rozpoznany obiekt i wykonany w terenie znanym może przynieść wymierne efekty.

W wystąpieniu tym podkreślono już ważność współpracy sił prowadzących działania nieregularne z ludnością miejscową. Fakt ten mocno podkreślają działania na półwyspie Indochińskim. Badania wykazały, że działania tego typu zasadzają się bowiem na współpracy z ludnością cywilną i bez niej na dłuższą metę nie są do zrealizowania.

Płk dr Aleksander ŁOJKO
Akademia Obrony Narodowej
Katedra Logistyki Wojsk Lądowych

ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE WOJSK PODCZAS DZIAŁAŃ **NIEREGULARNYCH**

Zabezpieczenie logistyczne wojsk w działaniach nieregularnych będzie zdeterminowane przede wszystkim: wielkością posiadanych przez te wojska zapasów zaopatrzenia (głównie amunicji środków minersko-zaporowych i paliw płynnych); możliwością udzielania we właściwym czasie pomocy medycznej rannym i chorym; a także sposobem odtwarzania zdolności technicznej uszkodzonego sprzętu wojskowego.

Na sytuację logistyczną wojsk biorących udział w działaniach nieregularnych, obok wielu innych czynników decydujący wpływ będzie miał przede wszystkim sposób dostania się ich w ugrupowanie przeciwnika, może to nastąpić w różnych sytuacjach taktyczno-operacyjnych.

W wariacie pierwszym - gdy wojska przeznaczone do tych działań pozostają na opanowanym przez przeciwnika terenie. Zamierzone pozostawienie tych wojsk może nastąpić np. w przypadku obrony ośrodka przemysłowego lub dużej aglomeracji miejskiej do czasu odblokowania ich przez wojska własne.

W takiej sytuacji mogą one posiadać pełne zapasy wojenne zaopatrzenia, a sprzyjających warunkach mogą one dysponować pewną wielkością ponadnormatywnych (doraźnych) zapasów środków bojowych i materiałowych. Posiadanie przez wojska takich ilości zaopatrzenia stwarza im dogodne warunki do prowadzenia zamierzonych działań bojowych od kilku do kilkunastu dni bez zasilania z zewnątrz. Natomiast jeśli chodzi o rannych chorych, a także o uszkodzony i zbędny sprzęt wojskowy w czasie działań nieregularnych będzie wcześniej wyewakuowany z terenu przewidywanych działań w głąb naszej obrony. Uważa się, że w tej sytuacji zaistnieją korzystne warunki do realizacji zadań zabezpieczenia logistycznego wojsk walczących.

O wiele trudniejsza może zaistnieć sytuacja logistyczna w przypadku wymuszonego, niezamierzonego pozostania wojsk w bronionym terenie. Mogą wystąpić wówczas trudności ze wcześniejszym wyewakuowaniem rannych z wojsk i rozwiniętych punktów opatrunkowych (PO) do szpitali stacjonarnych wojskowej lub społecznej służby zdrowia znajdujących się na terenie nie opanowanym przez przeciwnika, a także uszkodzonego uzbrojenia i sprzętu wojskowego z PZUS w głąb kraju. Zaistnieją też trudności w uzupełnianiu zaopatrzenia w pododdziałach (oddziałach) oraz w odtwarzaniu zapasów w jednostkach logistycznych. Stąd realizacja zadań bojowych przez pozostające wojska, będzie uwarunkowana przede wszystkim stopniem pokrycia ich potrzeb

zaopatrzeniowych (głównie amunicji) z dostępnych na terenie działania źródeł zaopatrzenia (własnych i zdobytych na przeciwniku).

W wariacie drugim tj. przeczekania wojsk w ukryciu, sytuacja logistyczna tych wojsk będzie podobna jak do pozostania zamierzonego. W tym przypadku pozostające wojska będą w zasadzie rozśrodkowane w terenie, w małych grupach (pododdziałach), przeważnie bez ciężkiego sprzętu wojskowego. Poszczególne grupy aby mogły realizować określone zadania bojowe należy z góry je usamodzielnic pod względem zaopatrzeniowym, przez przydzielenie im odpowiednich ilości środków bojowych i materiałowych, a także wzmocnić te grupy siłami i środkami służby zdrowia, tak, aby w pododdziałach można było udzielać zwiększonego zakresu pomocy medycznej.

W wariacie trzecim - przedarcie się przez linię styczności wojsk, sytuacja logistyczna wojsk będzie uzależniona głównie od tego, czy przedzierające się siły będą znaczne czy też niewielkie.

Znaczne siły (oddziały) będą przedzierać się w zasadzie z ciężkim sprzętem wojskowym (czołgi, artyleria samobieżna, BWP itp.) wraz z pododdziałami logistycznymi. Pozwoli to na przerzucenie na tyły przeciwnika odpowiednio dużych ilości zaopatrzenia (głównie amunicji) oraz sił i środków zabezpieczenia technicznego i medycznego.

Natomiast w przypadku przedzierania się niewielkich sił (pododdziałów), przemieszczać się one będą w zasadzie pieszo, z lekką bronią i podstawowym

wyposażeniem osobistym. W tej sytuacji mogą one zabrać ze sobą niewielkie (do 20 kg na jednego żołnierza) ilości środków bojowych, głównie amunicji, a więc zakres ich zadań bojowych w głębi ugrupowania przeciwnika będzie skromny (ograniczony).

Dodatkowo niekorzystną dla właściwego funkcjonowania zabezpieczenia logistycznego okolicznością może być prowadzenie walki przez przedzierające się wojska już na linii styczności z przeciwnikiem, mogą one w tym czasie zużyć część zapasów amunicji, ponieść znaczne straty w sprzęcie wojskowym i sile żywej, co obniży możliwości realizacji zadań na jego tyłach.

W wariantcie czwartym - przerzucenie wojsk drogą powietrzną w głąb ugrupowania przeciwnika wyklucza możliwość zabrania ciężkiego sprzętu oraz znacznych ilości środków bojowych i materiałowych. Na transport powietrzny mogą być zabrane jedynie niewielkie zapasy amunicji i materiałów minersko-zaporowych oraz wyposażenie osobiste żołnierzy, stąd zakres realizowanych przez te wojska zadań bojowych będzie jednak ograniczony.

1. Zaopatrywanie wojsk w działaniach nieregularnych.

Zaopatrywanie wojsk w środki bojowe i materiałowe jest warunkiem podstawowym (niezbędnym) do prowadzenia wszelkich działań bojowych w tym i działań nieregularnych. Decydującą rolę odgrywa zaopatrywanie w amunicję, stanowi ona około 75% ogólnej masy zaopatrzenia zużywanego przez wojska walczące. W działaniach nieregularnych szczególnego znaczenia nabierają też

środki minersko-zaporowe (tj. miny, materiały wybuchowe). Natomiast pozostałe środki zaopatrzenia (choć również są niezbędne podczas działań nieregularnych) odgrywają mniejszą rolę z uwagi na mniejsze ich zużycie (żywność, paliwa płynne, środki opatrunkowe itp.) oraz możliwość ich pozyskania z zasobów miejscowych rejonu działań nieregularnych.

W działaniach nieregularnych określenie dobowych potrzeb środków bojowych i materiałowych jest trudne do sprognozowania, determinowane one będą pewnymi uwarunkowaniami, do których należałoby zaliczyć:

- forma prowadzonych działań nieregularnych;
- zakładany cel działania wojsk;
- oddziaływanie przeciwnika;
- wyszkolenie i przygotowanie żołnierzy do działań nieregularnych;
- warunki terenowe, pora roku oraz warunki atmosferyczne;

W różnych formach działań nieregularnych może być diametralnie różne zużycie środków bojowych i materiałowych, np. podczas realizacji zadań rozpoznawczych przez obserwacje, podsłuch, namierzanie, czy też działania dywersyjne (podpalanie, zniszczenie obiektu) może w ogóle nie być zużycia zaopatrzenia lub też wystąpi minimalne jego zużycie. W formach działań takich jak blokujące czy szturmowe, zużycie środków bojowych i materiałowych może

być znaczne, szczególnie przy realizacji takich zadań jak zapora, napad, wypad lub okrążenie.

Różne też będzie zużycie zaopatrzenia w zależności od celu działania - mniejsze, jeśli atakowany obiekt chcemy zniszczyć (np. węzeł dróg, most, lotnisko, składy logistyczne itp.), znacznie wyższe jeśli ten obiekt należy utrzymać do czasu podejścia wojsk własnych. Małe może być też zużycie środków bojowych w przypadku pełnego zaskoczenia przeciwnika i wykonania zadania bojowego, zanim on podejmie zorganizowane przeciwdziałanie. Natomiast kiedy nie uzyskamy przewidywanego zaskoczenia lub nie wykorzystamy właściwie jego rezultatów, możemy uwikłać się w długotrwałą walkę, która spowoduje duże zużycie środków zaopatrzenia, znaczne straty, a osiągnięcie założonego celu działania może być utrudnione.

Jednak nawet w przypadku uzyskania pełnego zaskoczenia i sprawnego wykonania zadania należy liczyć się z możliwością pościgu za naszymi wojskami. Związanie się w takim przypadku walką z przeciwnikiem może doprowadzić do okrążenia naszych sił, całkowitego zużycia środków bojowych i rozbicia zgrupowania, które wykonywało zadanie bojowe. Aby takim sytuacjom zapobiec, należy dokładnie zaplanować sposób odejścia od obiektu ataku, wykorzystując warunki terenowe i atmosferyczne, porę doby, a także stosując zasadę ruchliwości i rozpraszania sił po wykonaniu zadania.

Działania nieregularne to specyficzne formy działań bojowych, które wymagają odpowiedniego szkolenia i przygotowania żołnierzy do tego typu działań. Jednym z elementów takiego szkolenia są sposoby oszczędnego zużycia środków bojowych i materiałowych. Umiejętność odpowiedniego użycia sił i środków walki, stosownie do zakładanego celu działania wojsk zapewnia racjonalne zużycie zaopatrzenia. Bez tej umiejętności faktyczne zużycie środków bojowych i materiałowych może dwukrotnie przewyższać prognostyczne.

Rodzaj i asortyment zużywanych w działaniach nieregularnych środków bojowych i materiałowych, a tym samym potrzeby ich uzupełnienia (odtworzenia) zależy przede wszystkim od formy prowadzonych działań oraz udziału sił i środków w realizacji zadania bojowego. Podczas wykonywania zasadzek, zapór, napadów i wypadów decydującą rolę odgrywać będzie amunicja do uzbrojenia, którym dysponuje zgrupowanie. W pościgu i rajdach wzrasta ranga paliw płynnych, natomiast przy działaniach dywersyjnych decydującego znaczenia nabierają takie środki jak: miny, materiały wybuchowe, a przy działaniach blokujących przede wszystkim amunicja ppanc, amunicja strzelecka, miny, materiały wybuchowe.

Jeżeli działania nieregularne prowadzi zgrupowanie w składzie oddziału, które znajduje się w ugrupowaniu przeciwnika po przedarciu się przez linię styczności wojsk, wówczas zużywany będzie pełny asortyment środków bojowych i materiałowych jakimi dysponuje dany oddział.

Natomiast działania nieregularne prowadzone małymi pododdziałami np. drużyną lub plutonem bez środków transportowych (pieszo) nie wymagają co prawda dużego asortymentu jak i wielkości środków bojowych i materiałowych, stąd potrzeby ich zaopatrywania będą mniejsze i ograniczają się do amunicji strzeleckiej, granatów, niekiedy przeciwpancernych pocisków kierowanych, środków zapalających, dymotwórczych czy też materiałów wybuchowych.

Podczas wykonywania niektórych zadań bojowych, zgrupowanie może dysponować wystarczającą ilością zaopatrzenia na cały okres działań. Może to mieć miejsce w czasie wypadów, rajdów i zasadzek. Wówczas po wykonaniu takiego zadania zgrupowanie powraca na teren zajęty przez wojska własne, lub gdy wojska operacyjne prowadzą działania zaczepne w tempie umożliwiającym szybkie połączenie się ze zgrupowaniem prowadzącym działania nieregularne.

Możliwe jest także prowadzenie działań nieregularnych w sytuacji, kiedy cały obszar kraju jest zajęty przez przeciwnika.

W sytuacji tej pomoc wojsk operacyjnych jest niemożliwa, stąd zasilanie wojsk prowadzących te działania staje się problematyczne. Dlatego też dla wojsk prowadzących działania nieregularne zasadniczymi źródłami zaopatrzenia mogą być: zapasy przewożone w jednostkach logistycznych (zaopatrzeniowych), lecz tylko w przypadkach dużych zgrupowań w sile co najmniej oddziału. Innym źródłem zaopatrzenia dla tych wojsk mogą być zapasy przechowywane w składach stacjonarnych (wojskowych i cywilnych), które będą w zasadzie w

dyspozycji przeciwnika. Dlatego też w celu pozyskania zaopatrzenia z tych źródeł należy je zdobywać, choćby na krótki czas niezbędny do zaopatrzenia się.

Kolejnym źródłem zaopatrzenia będą zapasy środków bojowych i materiałowych pozostawione w ukryciach na terenie zajmowanym przez przeciwnika, będą to przeważnie te środki bojowe i materiałowe, które są niezbędne wojskom do prowadzenia działań nieregularnych. Miejsca ich rozmieszczenia (ukrycia) powinna znać ograniczona liczba osób.

W działaniach nieregularnych prowadzonych na korzyść wojsk operacyjnych, zaopatrzenie może być realizowane drogą powietrzną, ale tylko wtedy kiedy nasze wojska dysponują przewagą w powietrzu na danym kierunku i określonym czasie. W innym przypadku dostarczanie zaopatrzenia tą drogą staje się bezcelowe. Niekiedy do tych wojsk, zaopatrzenie będzie dostarczane drogą lądową (oddziały wydzielone, doraźnie tworzone grupy zaopatrzeniowe na BWP i TO). Taki sposób dostarczania zaopatrzenia może powodować jednak znaczne straty w transporcie i w przewożonych środkach bojowych i materiałowych.

Podczas prowadzenia działań nieregularnych w sposób rozśrodkowany i skupieniu wysiłku na wykonanie najważniejszych zadań bojowych, często będą występować sytuacje w których jedne pododdziały (zgrupowania) będą posiadały wystarczające ilości zaopatrzenia do wykonania zadań, inne zaś minimalne ilości lub wogóle ich brak. Istotnym w tych sytuacjach stanie się manewr środkami

bojowymi i materiałowymi między pododdziałami w skomplikowanych warunkach prowadzenia tych działań.

2. Zabezpieczenie techniczne wojsk w działaniach nieregularnych.

Zakres zadań zabezpieczenia technicznego uzależniony będzie przede wszystkim od: składu wojsk; formy wykonywanych zadań bojowych; przeciwdziałania przeciwnika naziemnego i powietrznego; zakresu wsparcia technicznego przez wojska operacyjne; terenu działań; warunków atmosferycznych i pory roku.

Decydujące znaczenie w zabezpieczeniu technicznym wojsk prowadzących działania nieregularne będzie ich skład i struktura. Jeżeli działania będzie prowadził ZT czy oddział posiadający etatowe uzbrojenie i sprzęt wojskowy, to zakres zadań zabezpieczenia technicznego będzie największy. W takim przypadku na korzyść wojsk prowadzących działania nieregularne wojska operacyjne będą realizowały rozpoznanie techniczne, ewakuację i remonty uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Ze zrozumiałych względów zakres tych zadań będzie znacznie mniejszy w odniesieniu do działań regularnych lecz ich waga w wielu przypadkach będzie wyższa.

Na wielkość strat w uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym podczas działań nieregularnych będzie miał znaczenie przede wszystkim stopień przeciwdziałania

przeciwnika. Zdecydowanego przeciwdziałania przeciwnika należy spodziewać się głównie w jego strefie taktycznej. Wraz ze wzrostem odległości od rubieży styczności wojsk przeciwdziałanie to może maleć, a więc i ponoszenie przez wojska straty w uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym będą też malały. Mogą jednak zaistnieć okoliczności, kiedy w znacznej odległości od rubieży styczności wojsk, prowadzące działania nieregularne poniosą dość duże straty w technice wojskowej. Zaistnieć to może w wypadku wykorzystania przez przeciwnika odwodów przeciwdesantowych lub ogólnowojskowych. W takiej sytuacji pomoc wojsk operacyjnych w zakresie zabezpieczenia technicznego na rzecz wojsk prowadzących działania nieregularne staje się niezbędna i polegać będzie ona na dostarczaniu do wojsk części wymiennych i podzespołów do remontu bieżącego uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Natomiast sprzęt wojskowy i uzbrojenie wymagające remontu średniego i głównego w tym przypadku będzie podlegać niszczeniu, ze względu na brak możliwości jego ewakuacji do PZUS lub zakładów remontowych.

Dlatego też zabezpieczenie techniczne działań nieregularnych będzie odbywało się przy wykorzystaniu własnych sił i środków remontowych jak i przy szerokim wyzyskaniu miejscowej (niezniszczonej) stacjonarnej infrastruktury technicznej. Najbardziej sprzyjające warunki wykorzystania tej infrastruktury na rzecz wojsk będzie możliwe podczas prowadzenia działań nieregularnych w terenie zurbanizowanym, a głównie w rejonach przemysłowych i dużych aglomeracji.

2. Zabezpieczenie medyczne wojsk w działaniach nieregularnych.

W zakresie zabezpieczenia medycznego, udzielania pomocy rannym i chorym będzie polegało na samopomocy i pomocy przedlekarskiej udzielanej przez sanitariusza oraz pomocy lekarskiej w batalionowym punkcie opatrunkowym (bpo) udzielanej przez organiczny personel służby zdrowia. Ze względu na brak możliwości organizowania kolejnych punktów opatrunkowych na terenie opanowanym przez przeciwnika, rannych należy ewakuować transportem specjalistycznym oraz ogólnego przeznaczenia do miejsc gdzie może być im zapewniona odpowiednia pomoc medyczna (kwalifikowana i specjalistyczna). Będą to przede wszystkim szpitale społecznej służby zdrowia, przychodnie lekarskie, ośrodki opieki społecznej, ośrodki sanatoryjne itp. Sprzyjającą okolicznością będzie tu pozytywny stosunek personelu służby zdrowia tych obiektów do rannych z własnych wojsk. Należy liczyć się z tym, że część rannych, zarówno z powodu braku możliwości ich ewakuacji z rejonu działań jak również z powodu penetracji przez przeciwnika obiektów służby zdrowia, zostanie przez niego przejęta. Przeciwnik powinien zapewnić rannym warunki do ich wyleczenia po czym może umieścić ozdrowieńców w obozach jenieckich. Niewiadomy może być natomiast sposób postępowania przeciwnika z rannymi podczas prowadzonych działań partyzanckich, szczególnie z formacji nieumundurowanych żołnierzy.

Inne przedsięwzięcia zabezpieczenia logistycznego realizowane na rzecz wojsk prowadzących działania nieregularne, takie jak usługi socjalno-bytowe mają w tych warunkach mniejsze znaczenie, jednak i one muszą być wykonywane w miarę posiadanego czasu i możliwości.

Przede wszystkim dotyczy to takich czynności jak: przyrządzanie gorących posiłków, wypiek chleba, naprawy umundurowania, utrzymania pomyslnego stanu sanitarno-higienicznego wojsk itp.

W większości usługi te będą realizowane przy szerokim wyzyskaniu obiektów terenowej infrastruktury logistycznej oraz świadczeń rzeczowych i osobistych miejscowej ludności.

ppłk dypl. Hieronim SZAFRAN
Oddział OT Dowództwa ŚOW

WEZŁOWE PROBLEMY ORGANIZACJI I PROWADZENIA
DZIAŁAŃ NIEREGULARNYCH PRZEZ SIŁY OBRONY
TERYTORYALNEJ

(głos w dyskusji)

W dyskusji ogólnej nad działaniami nieregularnymi pragnę zwrócić uwagę Panów na ważne - i chyba niedoceniane - zagadnienia udziału w nich sił obrony terytorialnej.

Na dużą rolę i możliwości układu terytorialnego w stosowaniu tej formy zbrojnych działań wojennych wskazuje od pewnego czasu wielu autorów^{1/}. W oparciu o doświadczenia historyczne uzasadniają oni potrzebę prowadzenia walk nieregularnych i konieczność szkolenia w tym kierunku naszych sił terytorialnych. Nieco mniej uwagi poświęcają natomiast publicyści samej technologii działań, choć w tej dziedzinie można będzie skorzystać z owoców pracy kolegów z Katedry Taktyki Ogólnej AON, którzy na tym polu badań osiągnęli znaczące rezultaty.

Z kolei za poważny brak prowadzonych studiów uznać można pomijanie w nich aspektu prawnego - odpowiednich postanowień umów międzynarodowych regulujących konflikty zbrojne.

Dowództwa i sztaby Śląskiego Okręgu Wojskowego z uwagą śledzą naukowe poszukiwania teoretyków, a ich publikowane rezultaty wdrażają twórczo do praktyki szkoleniowej, która generalnie potwierdza dużą wartość użytkową tworzonych koncepcji teoretycznych.

W świetle prowadzonych w okręgu ćwiczeń oraz towarzyszącej im refleksji intelektualnej wydaje się, że działania nieregularne powinny być domeną sił terytorialnych.

Przemawiają za tym następujące argumenty:

- specyficzne przeznaczenie, uzbrojenie i możliwości bojowe jednostek OT, które wymuszają konieczność stosowania specyficznych form i sposobów walki opartych na fortelach i umiejętnym wykorzystaniu walorów terenu;

- terytorialna organizacja systemu dowodzenia, odpowiedzialnego za długofalowe, planowe przygotowanie obrony określonych rejonów odpowiedzialności, w tym - na wypadek opanowania ich przez przeciwnika:
- rozeznanie w strukturach układu pozamilitarnego i zrodzone w codziennej współpracy z jego funkcjonariuszami więzi międzyludzkie:
- dobre rozeznanie w geografii terenu i jego infrastrukturze:
- terytorialna rekrutacja żołnierzy, ich przywiązanie do "ojcowizny", wola jej obrony i poparcie ze strony miejscowej ludności - bliskich i znajomych żołnierzy OT.

Natomiast dla wojsk operacyjnych specjalizujących się w regularnych formach walki zbrojnej działania nieregularne mają - jak się wydaje - zdecydowanie drugorzędne znaczenie i charakter uzupełniający. Z reguły przechodzą do nich w oderwaniu od sił głównych, po utracie ciężkiego sprzętu i w przypadkowym terenie, bo taka jest logika ich przeznaczenia, użycia i działania.

Przedstawione walory układu terytorialnego sugerują powierzenie terytorialnym organom dowodzenia roli GŁÓWNEGO organizatora i wykonawcy działań nieregularnych w przydzielonych im obszarach i rejonach odpowiedzialności.

Wtedy jednym z zadań organów terytorialnych byłoby wyszukiwanie w terenie jednostek i żołnierzy, którzy mimo oderwania się od swoich macierzystych oddziałów kontynuują walkę z agresorem w jego ugrupowaniu, wspieranie ich działań i zaopatrywanie logistyczne z przygotowanych w kryjówkach zapasów, podejmowanie wspólnych działań i przejęcie ich w podporządkowanie.

Równolegle dowództwa terytorialne powinny organizować i kierować działaniami jednostek terytorialnych i operacyjnych wydzielonych zawczasu do planowych działań nieregularnych.

Doświadczenia historyczne wskazują, że cele i zadania podejmowanych działań nieregularnych należy określać w powiązaniu z celami strategicznymi (i operacyjnymi) realizowanymi na poszczególnych etapach działań wojennych^{2/}.

Wydaje się, że w przebiegu konfliktu zbrojnego można wyodrębnić następujące fazy i etapy działań zbrojnych oraz odpowiadające im cele i główne zadania sił prowadzących działania nieregularne:

1) FAZĘ DZIAŁAŃ NIEREGULARNYCH W UGRUPOWANIU PRZECIWNIKA I REGULARNYCH DZIAŁAŃ WŁASNYCH WOJSK OPERACYJNYCH, w której z reguły występują:

a) etapy wycofywania własnych wojsk operacyjnych w głąb kraju:

cel działań nieregularnych:

pomoc wojskom walczącym na froncie

zadania:

walka z przeciwnikiem w jego ugrupowaniu, wiązanie jego sił i osłabienie tempa ich natarcia;

b) etapy zwrotów zaczepnych - przeciwuderzeń i przeciwnatarcia - własnych wojsk operacyjnych:

cel działań nieregularnych:

ograniczenie możliwości obronnych przeciwnika

zadania:

wiązanie odwodów przeciwnika, dezorganizacja systemu komunikacji oraz dezorganizacja planowych odwrotów.

2) FAZĘ PRZEJŚCIOWĄ MIĘDZY WYCZERPANIEM SIĘ MOŻLIWOŚCI REGULARNYCH DZIAŁAŃ ZBROJNYCH A USTANOWIENIEM OKUPACYJNEJ WŁADZY NIEPRZYJACIELA:

etap kapitulacji izolowanych (okrażonych) zgrupowań wojsk operacyjnych:

cel działań nieregularnych:

podtrzymanie walki zbrojnej świadczącej na arenie międzynarodowej o woli utrzymania suwerenności państwowej

zadania:

pomoc wojskom walczącym w okrążeniu i przygotowanie bazy do kontynuowania działań zbrojnych w warunkach okupacji.

3) FAZĘ NIEREGULARNYCH DZIAŁAŃ ZBROJNYCH NA TERYTORIUM OKUPOWANYM:

a) etapy działań partyzanckich:cel działań nieregularnych:

obrona narodu przed wyniszczeniem fizycznym i moralnym przez okupanta

zadania:

walka zbrojna w samoobronie społeczeństwa, podtrzymywanie woli oporu własnej ludności i przygotowanie powstania zbrojnego;

b) etap powstania zbrojnego:cel działań nieregularnych:

stworzenie bazy do działań regularnych i wyzwolenia terytorium spod okupacji nieprzyjacielskiej

zadania:

rozbięcie lokalnych zgrupowań przeciwnika, opanowanie i utrzymanie rejonów i obszarów pozwalających rozwinąć działania partyzanckie i powstańcze w regularną wojnę narodowo-wyzwoleńczą.

Cezurę między dwoma fazami działań nieregularnych stanowić będzie fakt ustanowienia i wprowadzenia przez inwazyjne siły zbrojne władzy okupacyjnej.

Ustanowienie okupacji stworzy jakościowo odmienne (trudniejsze) warunki prowadzenia działań nieregularnych.

Wydaje się, że do czasu wprowadzenia okupacji działania nieregularne można określić jako działania w ugrupowaniu przeciwnika, stanowiące jeden z elementów działań regularnych w skali operacyjno-strategicznej. Siły prowadzące działania nieregularne będą walczyć i bytować w umundurowaniu.

Szukając odniesień w przeszłości można znaleźć przykłady tzw. partyzantki powrześniowej prowadzonej przez resztki rozbitych wojsk operacyjnych i Obrony Narodowej, łączących uporczywą walkę z agresorem do granic możliwości z walką o przetrwanie.

Z czasem jednak możliwości "jawnego" bytowania na terytorium okupowanym wyczerpią się i siły kontynuujące działania nieregularne zmuszone będą bytować w warunkach konspiracyjnych.

Wydaje się, że do tego rodzaju działań nie można naszych obywateli zmuszać. Trzeba będzie zmienić charakter walczących jednostek z formacji regularnych na ochotnicze.

Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych, udokładnione po tragicznych doświadczeniach II wojny światowej, w zasadzie reguluje tryb postępowania stron konfliktu zbrojnego w działaniach nieregularnych.

W świetle obowiązujących nas umów działania nieregularne w ugrupowaniu agresora mogą prowadzić członkowie sił zbrojnych i formacji nieregularnych, którzy muszą odróżniać się od ludności cywilnej w czasie przemarszu do miejsca, z którego akcja bojowa ma się rozpocząć lub w którym ma się ona odbyć, a także w czasie jej trwania^{3/}.

Od ludności cywilnej kombatantów powinien odróżniać mundur lub noszony stale i widoczny z daleka znak rozpoznawczy oraz jawnie noszona broń^{4/}.

Odpowiedni przepis nakłada obowiązek powiadomienia strony przeciwnej o wcieleniu do własnych sił zbrojnych organizacji paramilitarnej lub uzbrojonej służby porządku publicznego^{5/}.

Ponieważ działania nieregularne prowadzi się w ugrupowaniu przeciwnika, na terenach przez niego opanowanych^{6/}, tedy nie mają praw kombatanta ich ewentualni uczestnicy spośród ludności spontanicznie chwytającej za broń, co dopuszczalne jest na terytorium nie zajętych przez przeciwnika^{7/}.

Prawa okupacyjne wprowadzają dodatkowe utrudnienia dla działań nieregularnych prowadzonych na terytorium okupowanym.

Przede wszystkim zagrażają ludności cywilnej narażając ją na działania odwetowe i przymus, nawet jeżeli tego rodzaju działania są zakazane przez prawo wojenne. Albowiem z jednej strony mieszkańcy okupowanego terytorium mogą zorganizować się w ruch oporu^{8/}, (muszą jednak spełniać przedstawione wcześniej warunki), z drugiej jednak zobowiązani są do pewnej

minimalnej współpracy z mocarstwem okupacyjnym^{10/} np. niekombatanci muszą powstrzymać się od wszelkich (podkreślenie moje - H.Sz.) działań szkodliwych dla bezpieczeństwa okupanta.

Zabronione jest też działanie pod fałszywymi pozorami albo w sposób rozmyślnie skryty, nawet przez kombatantów^{11/}.

Aspekt prawny działań nieregularnych nie zawsze wzbudza zainteresowanie naszych publicystów. Tymczasem wydaje się, że nie można go pomijać przy tworzeniu teorii i reguł praktycznego postępowania w działaniach nieregularnych.

Bogate doświadczenia historyczne oraz wnioski ze stosowania działań nieregularnych w trakcie ćwiczeń i treningów prowadzonych w ŚOW wskazują na szeroką gamę możliwych do zastosowania form i sposobów działań nieregularnych. Nie wszystkie z nich zostały wyeksponowane w treści wystąpień uczestników konferencji.

Wydaje się, że słusznie kładzie się nacisk na aktywność i ofensywność działań. Z drugiej jednak strony doświadczenia dowodzą, że działania nieregularne należy prowadzić z rozwagą, mając na uwadze zachowanie żywotności prowadzących je jednostek, ich przetrwanie i możliwie najdłuższe kontynuowanie niekonspiracyjnej walki zbrojnej.

Dlatego ofensywne formy i sposoby działań powinny być uzupełniane działaniami defensywnymi i zabezpieczającymi o charakterze pomocniczym, wspomagającym i zabezpieczającym.

W załączeniu przedstawiamy propozycję klasyfikacji działań nieregularnych rozwijającą koncepcję K. RAKOWSKIEGO (schemat 1)^{12/}.

Obserwacja praktyki szkoleniowej uwidacznia, że działania sił terytorialnych stosujących nieregularne sposoby działań powoli, choć nie bez trudności, rabierają należnego im znaczenia.

Wydaje się, że przyczyn występujących trudności można doszukiwać się w rudymencie doktryny wojskowej byłego Układu Warszawskiego^{13/}. Nadal w naszej psychice tkwi bardzo mocno idea ciągłych frontów działań, zrodzona z jednostronnych badań dalszych okresów działań Armii Czerwonej w II wojnie światowej, ugruntowywana przez wiele lat powojennej praktyki szkoleniowej. Zakorzeniły się w nas głęboko pojęcia ciągłych rubieży obrony i ciągłych linii nacierających wojsk. Nie bardzo wyobrażamy sobie działania przy istnieniu przerw, luk, otwartych skrzydeł wynikających z małego nasycenia wojskami obszaru działań i z ich charakteru.

Już w 1958 roku, na fali politycznej odwilży polskiego października 1956 roku, pisał E. WIŚNIEWSKI: "Tymczasem nie ma, wydaje się, nic bardziej błędnego i w konsekwencji szkodliwego, niż budowanie na zasadzie ciągłych frontów koncepcji użycia i działań wojsk w początkowym okresie wojny"^{14/}.

Zdaje się, że tła operacyjno-taktyczne naszych ćwiczeń powinniśmy budować posiłkując się przykładami rozwinięcia operacyjnego i działań polskich związków operacyjnych we wrześniu 1939 r. Wtedy stworzymy sprzyjające naszym koncepcjom sytuacje zmuszające ćwiczących do stosowania nieregularnych form walki.

*

*

*

W wystąpieniu próbowałem przedstawić spostrzeżenia z praktyki szkoleniowej wojsk OT ŚOW, wskazując na pewne obszary niewiedzy i braków naszej sztuki wojennej, dając zarazem sugestie i propozycje możliwych rozwiązań najważniejszych problemów.

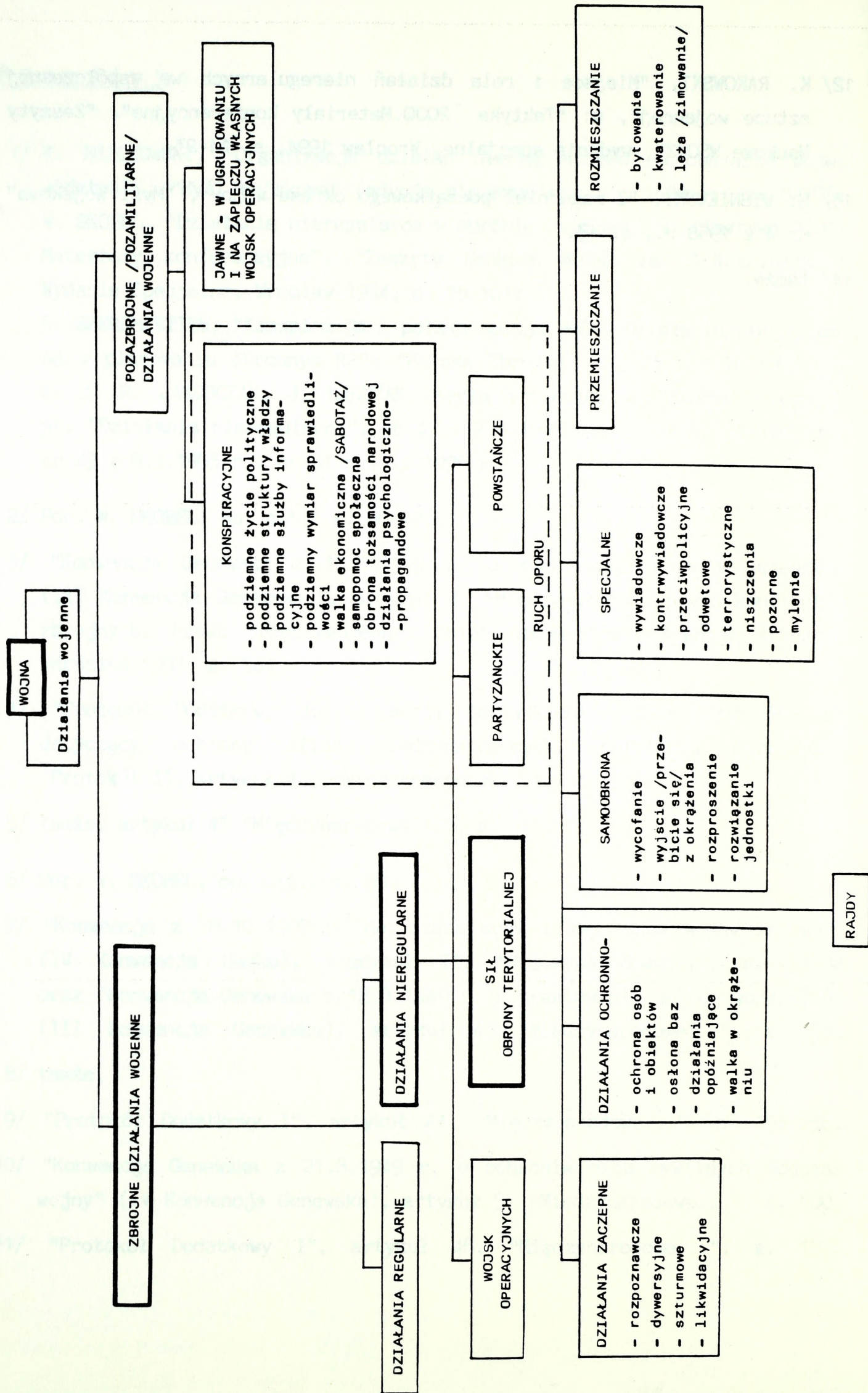
Niewątpliwie uzyskaniu dalszego postępu sprzyjać będzie także wykorzystanie w procesie szkolenia dorobku konferencji.

P r z y p i s y :

- 1/ K. BRZOZOWSKI, "Organizacja działań nieregularnych na obszarze województwa", "Myśl Wojskowa" (edycja niejawna) nr 2 z 1994 r., s. 82-95;
W. SKOBEL, "Działania nieregularne w obronie państwa", w: "Taktyka '2000. Materiały konferencyjne", "Zeszyty Naukowe WSOWZ im. T.Kościuszki";
Wydanie Specjalne, Wrocław 1994, s. 75-101;
R. SZEREMIETIEW, "Konspiracja - polska specjalność. Działania nieregularne w planowaniu obronnym RP"; "Polska Zbrojna" nr 193 z 4.10.1994 r., s. 3;
R. JAKUBCZAK, J. MARCZAK, seria artykułów w "Polsce Zbrojnej" pt. "Działania nieregularne", nr 47 z 7.3.1995 r., nr 48 z 8.3.1995 r., nr 49 z 9.3.1995 r., nr 51 z 13.3.1995 r.
- 2/ Por. W. SKOBEL, op. cit., s. 86-92.
- 3/ "Konwencja Genewska z 12.8.1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych (III Konwencja Genewska)", artykuł 4. "Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. Prawo przeciwwojenne. Zbiór dokumentów", Agencja Artekon, Warszawa 1991, s. 58.
- 4/ "Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich z dnia 12.8.1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych" (Protokół I), artykuł 44, "Międzynarodowe...", s. 156.
- 5/ tamże, artykuł 43 "Międzynarodowe...", s. 155.
- 6/ Por. W. SKOBEL, op. cit., s. 80.
- 7/ "Konwencja z 18.10.1907 r. dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej" (IV Konwencja Haska), rozdział II, "Międzynarodowe...", s. 23-24 oraz "Konwencja Genewska z 12.8.1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych" (III Konwencja Genewska), artykuł 4, "Międzynarodowe...", s. 58.
- 8/ tamże,
- 9/ "Protokół Dodatkowy I", artykuł 44, "Międzynarodowe...", s. 155-156.
- 10/ "Konwencja Genewska z 21.8.1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny" (IV Konwencja Genewska), artykuł 5, "Międzynarodowe...", s. 100.
- 11/ "Protokół Dodatkowy I", artykuł 46, "Międzynarodowe...", s. 157.

- 12/ K. RAKOWSKI, "Miejsce i rola działań nieregularnych we współczesnej sztuce wojennej", w: "Taktyka 2000. Materiały konferencyjne", "Zeszyty Naukowe WSOWZ", wydanie specjalne, Wrocław 1994, s. 14-23.
- 13/ E. WIŚNIEWSKI, "Z zagadnień początkowego okresu wojny", "Myśl Wojskowa" nr 4 z 1958 r., s. 13.
- 14/ tamże.

Schemat 1. Proponowana klasyfikacja działań nieregularnych

Płk dypl. Jerzy KOSTOWSKI
Oddział OT Dowództwa POW

PROWADZENIE DZIAŁAŃ NIEREGULARNYCH NA TERENIE OPANOWANYM
PRZEZ PRZECIWNIKA SIŁAMI PUŁKU OT

Do specyficznych zadań, które mogą realizować wojska OT należy zaliczyć działania nieregularne. Jest to rodzaj działań bojowych prowadzonych przez ugrupowanie zbrojne - przygotowane zarówno w czasie pokoju jak i powstała w czasie wojny - stosujące niekonwencjonalne sposoby walki w celu niszczenia i dezorganizacji poczynąń przeciwnika na obszarze przez niego opanowanym.

Pomocnicza rola działań nieregularnych w całości walki zbrojnej wskazuje, że powinny one być podporządkowane ogólnym celom strategicznym realizowanym przez armię regularną walczącą na froncie. W związku z tym zasadniczymi celami działań nieregularnych będzie:

- 1) pomoc wojskom prowadzącym działania zbrojne na froncie;
- 2) obrona narodu przed wyniszczeniem fizycznym i moralnym ze strony okupanta.

Cele te będą realizowane poprzez: niszczenie wykorzystywanych przez przeciwnika urządzeń komunikacyjnych, magazynów, składów, baz i urządzeń logistycznych; dezorganizację gospodarki wojennej oraz ograniczenie eksploatacji surowców na okupowanym terenie; zwalczanie sił zbrojnych przeciwnika, organów administracji okupacyjnej; likwidowanie kolaborantów i ochrona ludności przed terrorem okupanta.

Organizatorem działań nieregularnych na obszarze regionu (województwa) jest szef R/W/5zW który w okresie pokoju przygotowuje sztab, WKU, KG i podległe oddziału, pododdziały OT do podjęcia walki z okupantem współdziałając z TOARO i samorządami terytorialnymi oraz wojskami operacyjnymi.

Całością działań nieregularnych na obszarze regionu (województwa) kieruje sztab, utworzony z części R/W/SzW i WKU, pod dowództwem oficera wyznaczonego przez szefa R/W/SzW.

Przygotowanie podległych sił do prowadzenia działań nieregularnych polega na:

- wypracowaniu zasad i odpowiednich struktur organizacyjnych zapewniających możliwości przystąpienia do działań w jak najkrótszym czasie po wybuchu wojny;
- wydzieleniu i szkoleniu kadr do kierowania działaniami nieregularnymi i partyzanckimi;
- zorganizowaniu systemu kierowania działaniami oraz współdziałania z TOARO i ST a także wojskami operacyjnymi;
- wydzieleniu i przygotowaniu uzbrojenia, amunicji, inżynierskich środków bojowych oraz zorganizowaniu systemu wsparcia logistycznego;
- przygotowaniu zaplecza do prowadzenia działań nieregularnych (baz, kryjówek, piwnic w budynkach itp.);
- szkoleniu żołnierzy do prowadzenia działań nieregularnych i partyzanckich;
- przyjęciu zobowiązań od kadry i żołnierzy, że w razie wybuchu konfliktu zbrojnego (wojny), rozbitcia jego pododdziału - samodzielnie stawi się na punkt zbiórki tworzonej grupy kadrowej lub garnizonowej określonej w karcie mobilizacyjnej.

Funkcjonalność OT w zależności od sytuacji operacyjnej na obszarze regionu (województwa), realizowanych zadań w ramach militarnej obrony obszaru administrowanego przez R/W/SzW może pododdziałami przejść do działań nieregularnych w następujących sytuacjach:

- 1) W wypadku opanowania przez przeciwnika części a nawet całych województw przygranicznych i ustabilizowaniu się linii frontu, wydziała przygotowane, uzbrojone i zaopatrzone na kilka dni walki grupy bojowe w sile drużyna-pluton do przeniknięcia w głąb ugrupowania przeciwnika. Wydzielone grupy bojowe przechodząc w podporządkowanie sztabu kierującego działaniami nieregularnymi

iarzymi, prowadzą działania dezorganizujące poczynania przeciwnika na obszarze przez niego opanowanym, a także dążą do stworzenia sprzyjających warunków do wykonania zwrotu zaczepnego przez wojska własne.

2) W wypadku niepomyślnie prowadzonych działań bojowych, rozbiciu jego sił przez przeważające siły przeciwnika, przechodzi do działań nieregularnych w rozproszeniu.

W tej sytuacji rozbite pododdziały pułku dążą do przetrwania w rejonach odosobnienia w celu odtworzenia zdolności bojowej, zorganizowania się, a następnie podjęcia walki z okupantem.

Żołnierze z rozbitych pododdziałów w razie niemożliwości nawiązania kontaktu z pododdziałem, dążą samodzielnie do punktów formowania się grup kadrowych lub garnizonowych w gminach i miastach z których pochodzą i w których mieszkają.

Sytuacja oraz uwarunkowania w jakich znalazły się pododdziały pułku prowadząc działania nieregularne zmusza je do przyjęcia odpowiednich form działań nieregularnych, takich jak:

- działania dywersyjne;
- działania sabotażowe;
- działania szturmowe;
- działania obronne;
- działania rozpoznawcze.

Sposoby walki będą uzależnione od przyjętej formy działań przez pododdział. Do najczęściej stosowanych należą:

- w działaniach dywersyjnych - wysadzanie, niszczenie, zapalanie;
- w działaniach sabotażowych - sabotaż, szantaż, zastraszanie;
- w działaniach szturmowych - napad, najście, zasadzka;
- w działaniach obronnych - okrążenie lub wyjście z okrążenia, zapora, utrzymanie obiektów lub rubieży;
- w działaniach rozpoznawczych - obserwacja (podśluch), wywiad z ludnością cywilną, zdobywanie dokumentów, przesłuchiwanie

jeńców.

Zasadniczą formą działań nieregularnych stosowaną przez pododdziały pułku, będą: *działania szturmowe* - podejmowane wówczas gdy nie będzie czasu lub możliwości organizowania działań dywersyjnych lub sabotażowych i gdy zastosowanie siły i otwartego działania jest konieczne. Podstawowymi sposobami działań szturmovych są: napad i zasadzka.

W wypadku koniecznego podjęcia samoobrony np. w okrążeniu, pododdziały pułku będą szeroko stosować formę działań nieregularnych - *działania obronne* - podejmowane w celu przetrwania krytycznego okresu, uniknięcia rozbitcia i zachowania zdolności bojowej do prowadzenia dalszych i bardziej efektywnych form działań. Działania obronne prowadzi się do czasu wystąpienia warunków umożliwiających oderwanie się od przeciwnika lub wyjścia z okrążenia. Najczęściej wiąże się to z koniecznością przetrwania do nocy bądź innych warunków ograniczonej widoczności, pod osłoną których można zorganizować wyjście z walki, przerwanie pierścienia okrążenia, ewentualnie przeniknięcie przez ugrupowanie przeciwnika.

**WNIOSKI DO DZIAŁALNOŚCI SZKOLENIOWEJ
W ZAKRESIE PROWADZENIA DZIAŁAŃ NIEREGULARNYCH**

Aktualne uwarunkowania polityczno-militarne w jakich znalazła się Polska wymuszają konieczność zapewnienia jej w każdej sytuacji "samowystarczalności obronnej" wszelkimi możliwymi i skutecznymi metodami. Jeśli problem zapewnienia bezpieczeństwa państwa i prowadzenia wojny w sensie militarnym tzn. przygotowania i prowadzenia strategicznej operacji obronnej jest unormowany i jednoznacznie rozumiany to wątpliwości w tym zakresie rodzą się z momentem konieczności podjęcia walki z potencjalnym agresorem na zajętych przez niego terytorium. Wynika to z faktu, że dotychczas przy rozwiązywaniu zagadnień związanych z przygotowaniem i prowadzeniem operacji obronnej problemem tym nie zajmowano się w ogóle lub bardzo pobieżnie.

Próby rozwiązania tego problemu podjęto w trakcie przeprowadzonych treningów sztabowych "LATO-94", a zwłaszcza "LISTOPAD-94". Dużą wagę w trakcie ćwiczeń przywiązywano do planowania, organizacji i synchronizacji działań nieregularnych - funkcje te przyjęły na siebie elementy OT na SD NW - na terenie opanowanym przez przeciwnika. Działania nieregularne absorbowwały znaczny potencjał bojowy przeciwnika, dezorganizowały jego ugrupowanie, opóźniały manewr odwodami co pozwoliło na załamanie jego natarcia. Zdobyte w tym zakresie doświadczenia i wynikające z nich wnioski pozwoliły wypracować określony pogląd na działania nieregularne oraz zdefiniować ich pojęcie.

Według Zarządu OT :

DZIAŁANIA BOJOWE NIEREGULARNE -rodzaj działań bojowych prowadzonych głównie przez rozbite pododdziały sił zbrojnych, specjalnie przygotowane w czasie pokoju jak i doraźnie tworzone w okresie wojny grupy nieregularnych sił zbrojnych z wykorzystaniem wszystkich dostępnych środków oraz form i sposobów działań.

Możliwość prowadzenia działań na obszarze zajętych przez przeciwnika wynika głównie z woli maksymalnego mu szkodzenia. Działania te powinny być odpowiednio zaplanowane i w miarę możliwości zsynchronizowane z działaniami bojowymi wojsk operacyjnych, a podejmowane samoistnie przez ochotników spośród miejscowej ludności lub z woli dowódców pododdziałów wojsk regularnych, które pomimo rozbicia nie zaniechały walki. Walka z przeciwnikiem przyjmie w tej sytuacji różne formy, inne niż prowadzone przez regularne siły zbrojne.

Najbardziej typowymi formami działań nieregularnych będą działania o charakterze:

- rozpoznawczym /zasadzka, wypad, napad, obserwacja, podsłuch/;
- dywersyjnym /podpalanie, wysadzanie, zatapianie itp/;
- podjazdowym /rajd, napad, wypad/;
- blokującym /zapora, zasadzka/;
- likwidującym /zasadzka, okrążenie, pościg/;
- psychologiczno-terrorystycznym /szantaż, zastraszanie, porwanie/;

O skuteczności tych form oraz wynikających z nich korzyści dla wojsk operacyjnych decydować będzie stopień ich zorganizowania i wyszkolenia.

Aдекватnie do powyższego działania nieregularne powinny być w czasie pokoju zawczasu przygotowane i zorganizowane w jeden centralnie kierowany system.

W tym zakresie należy powołać na szczeblu centralnym najkorzystniej w SG WP zespół do planowania i kierowania działaniami nieregularnymi. W skład zespołu powinni wejść również przedstawiciele MSW, a zwłaszcza UOP i Policji. Powinien on dokonać podziału obszaru kraju na obwody i strefy oraz wyznaczyć ich komendantów a także dowódców oddziałów /grup/ przewidzianych do działań nieregularnych w podległym im obszarze. Muszą być zatem na pewnym etapie "sterowane" aby się nie przerodziły w działania niekontrolowane.

Ze względu na głębokie zakonspirowanie prowadzenia działań nieregularnych bardzo trudnym jest określenie w czasie pokoju składu osobowego poszczególnych grup.

Uruchamianie działań nieregularnych na obszarze zajęтым przez przeciwnika winno odbywać się poprzez nadanie odpowiednich sygnałów przez rozgłośnie radiowe zarówno centralną jak i lokalne. Po przyjęciu sygnału komendanci powinni uruchomić proces tworzenia oddziałów.

W działaniach nieregularnych będą brały udział pododdziały z wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej, które w wyniku ich rozbicia przeszły do działań w rozproszeniu, nie straciły woli walki a odcięte zostały od wsparcia ogniowego, zabezpieczenia logistycznego swych macierzystych związków operacyjnych i taktycznych.

Pododdziały te winny podporządkować się w całości odpowiedniemu dowódcy /komendantowi/. Nie wyklucza się również uczestnictwa w działaniach nieregularnych oddziałów, które powinny się rekrutować z miejscowej ludności, natomiast dowódcy z doświadczonych oficerów służby czynnej przeniesionych do rezerwy.

Oddziały te zadania będą wykonywały samodzielnie na podstawie wcześniej określonych zadań lub z inicjatywy samych dowódców. W określonych sytuacjach bojowych działania oddziałów mogą być nakierowane na realizację konkretnych zadań np: na rzecz wykonywanego przeciwuderzenia.

Z powyższego wynika, że:

1. Działania nieregularne nie mogą być przypisywane jedynie pododdziałom wojsk OT. Do tego typu działań muszą być przygotowane również wojska operacyjne ze względu na duże prawdopodobieństwo powstania różnych sytuacji operacyjno-taktycznych w których pododdziały te będą zmuszone przechodzić do działań nieregularnych lub szukać różnego rodzaju rozwiązań w sytuacjach krytycznych.
2. W szkoleniu wojsk należy uwzględnić (widzieć i właściwie eksponować) warunki w jakich mogą one przechodzić do działań nieregularnych.
3. We wszelkich rozważaniach na temat działań nieregularnych muszą być uwzględniane warunki terenowe, które tego typu działaniom mogą sprzyjać - teren lesisto-jeziorny, górzysty (podgórski), zurbanizowany.

4. W szkoleniu dowództw, sztabów i wojsk należy dokonać pewnych przewartościowań- gdzie dotychczas głównie widziano "obronę" i "natarcie"- i więcej uwagi poświęcić działaniom "niekonwencjonalnym", a które w działaniach nieregularnych będą realizowane w formie działań:

- rozpoznawczych;
- dywersyjnych;
- szturmowych;
- blokujących;
- likwidacyjnych.

Do realizacji tego typu działań niezbędne jest przygotowanie pododdziałów w ramach takich form i sposobów walki, które będą przystawać do działań nieregularnych - zasadzka, wypad, napad, bojowe uzbrojenie terenu, wykonywanie niszczeń, bytowanie w warunkach izolacji i odosobnienia.

5. W szkoleniu pododdziałów nie ma potrzeby używania pojęcia "działań nieregularnych" a jedynie należy mówić o przygotowaniu /szkoleniu/ w zakresie form i sposobów walki stosowanych w tych działaniach.

6. Problem działań nieregularnych powinien być przedmiotem szkolenia kadry a więc sztabów różnych szczebli w zakresie doskonalenia różnego rodzaju rozwiązań mających na celu planowanie, przygotowanie i prowadzenie działań nieregularnych odpowiednio zsynchronizowanych z działaniami bojowymi wojsk operacyjnych stosownie do stopnia zainteresowania- strategicznego, operacyjnego, taktycznego.

7. Szkolenie to winno znaleźć miejsce w dotychczasowym systemie szkolenia obowiązującym w siłach zbrojnych. Dla kadry - realizowane w ramach "pakietu" tematów w szkoleniu uzupełniającym,

a także zagadnień szkoleniowych realizowanych w ramach gier, treningów i ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

Istotnym w wojskach OT będzie przygotowanie żołnierzy rezerwy do realizacji zadań bojowych w ramach przewidzianych działań nieregularnych. Chodzi również o to aby w trakcie szkolenia poligonowego żołnierze rezerwy odtworzyli swoje umiejętności i nawyki w tym zakresie.

Działania nieregularne w szkoleniu sztabów i wojsk winny być widziane jako jeden z problemów szkoleniowych rzutu na przygotowanie do działań na współczesnym polu walki, w którym należałoby uwzględnić:

a) w szkoleniu sztabów:

- zasady organizacji i prowadzenia działań nieregularnych;
- planowanie i organizacja działań nieregularnych;
- organizacja współdziałania z wojskami operacyjnymi i z pozostałymi elementami ogniw układu pozamilitarnego;
- synchronizacja działań nieregularnych na rzecz wykonywania głównego zadania - załamania natarcia przeciwnika, utrzymania ważnych rubieży /rejonów/, wysadzania desantów /rajdów/ oraz wykonania przeciwuderzenia /kontrataków/;
- organizacja systemu dowodzenia oraz łączności wewnętrznej i z przełożonym;
- logistyczne zabezpieczenie działań w tym zabezpieczenie medyczne i ewakuacja zagrożonych grup /pododdziałów/;
- wywiadowcze i kontrwywiadowcze zabezpieczenie działań nieregularnych;

- zasady i sposoby psychologicznego oddziaływania na przeciwnika, oraz na wojska własne a także wzmacniające morale miejscowej ludności;
- topografia /znajomość/ terenu przyszłych działań oraz infrastruktury i wykorzystanie jego właściwości do prowadzenia działań nieregularnych;
- kształtowanie wysokiej świadomości i odpowiedzialności za losy kraju i "Ojcowizny".

b)w szkoleniu wojsk:

- kształtowanie wysokiej świadomości i determinacji do obrony "Ojcowizny" oraz przygotowanie do współpracy z miejscową ludnością;
- prowadzenie rozpoznania na potrzeby działań nieregularnych i wojsk operacyjnych;
- przygotowanie do działań w odosobnieniu i bytowanie w trudnych warunkach w tym korzystanie z miejscowych zasobów dla logistycznego zabezpieczenia działań;
- przygotowanie sprawnościowe i kondycyjne w tym do wykonywania długich marszów;
- planowanie działań /wypracowanie decyzji/ do wykonania bezpośrednich zadań na tyłach /w ugrupowaniu/ przeciwnika;
- przygotowanie do prowadzenia różnego rodzaju form i sposobów walki stosowanych w działaniach nieregularnych - zasadzka, wypad, napad, bojowe uzbrojenie terenu oraz wykonywanie niszczeń.

Przedstawione wnioski do szkolenia sztabów i wojsk narzucają potrzebę dokonania niezbędnych przewartościowań i uwzględnienia w problematyce szkoleniowej "niekonwencjonalnych" form i sposobów prowadzenia walki na obszarze zajęтым przez przeciwnika.

Istnieje potrzeba dalszych poszukiwań i prób rozwiązań teoretycznych natury planistyczno-organizacyjnej w czasie ćwiczeń i treningów sztabowych, a także sprawdzenia w praktyce prowadzenia tego typu działań.